د افغانستان اساسی حقوق

حقوق اساسی افغانستان

دقضائی روزنی کورس

کورس آموزش قضائی

Ketabton.com

خپرندویه اداره:
دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه
کابل، افغانستان

منتشر شده توسط:
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اساسی حقوق

دقضائی روزنی کورس

تیار شوی:

د قضائی روزنی خانگه

دافغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

کره کتنه:

دکتور عبدالملك کاموی

د قضائیه قوی د اداری عمومی آمر

دکتور نجیب جانباز

دقضائی زدکرو مشاور

د افغانستان د عدلی او قضائی چارو پروژه

محمد هارون معتصم

دکابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو دپوهنځی استاد

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

د نشراتو تخنیکي مسوول

د افغانستان دعدلی او قضائی چارو پروژه

د افغانستان ستری محکمی نوموری کورس د قضائی روزنو لپاره منظور کری او له همدی کبله هغو

حقوق اساسی افغانستان

کورس آموزش قضائی

تهیه شده توسط:

بخش آموزش قضائی

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

بازنگری:

دکتور عبدالملك کاموی

آمر عمومی اداری قوهٔ قضائیه

دکتور نجیب جانباز

مشاور آموزش قضائی

پروژه امورعدلی وقضائی افغانستان

محمد هارون معتصم

استاد پوهنحی حقوق و علوم سیاسی پوهنتون کابل

دیزاین:

سید فرهاد هاشمی

مسوول تخنیکی نشرات

پروژه امور عدلی و قضائی افغانستان

ستره محکمه افغانستان استفاده از این کورس را در برنامه های آموزش قضائی مورد تاید قرار داده و

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارو تـه چـــی پـه قضـائی روزنـــو بـــوخـــت دی ، اجـــازه ورکـــول کـــیزی تـرخـــو دا خپـره شـوی نســـخه تکثـــیر کـری او پـــه خپلـــو قضـــائی روزنـــــو کـــــی ورخـــخه کـار واخلـی. نومـوری کورس ته په
www.supremecourt.gov.af
او www.afghanistantranslation.com
انترنتی پته هم لاس رسی کولای شی.

دخپریدو نیټه: جولای ۲۰۰۸
دافغانستان دعدلي او قضائي چارو پروژه
کابل، افغانستان

بدین وسیله به سـازمان هـائی کـه آمـوزش قضـائی را حمایت میکنند اجازه داده شده هست کـه ایـن نسـخه منتشر شده را مجدداً برای برنامه هـای آموزشـی خـود منتشر سـازند. ایـن کـورس همچنـان در آدرس هـای انترنتی
www.supremecourt.gov.af
و www.afghanistantranslation.com
قابل دسترسی میباشد.

تاریخ نشر: جولای ۲۰۰۸
پروژه امور عدلی وقضائی افغانستان
کابل افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اساسي حقوقو لوستونه
د قــضائــي زده کــړې کورس

دغه لوستونه ((اساسي حقوق)) د قضاتو او قضـايي کانديدانو د متداومو زده کړو لپاره په پام کې نيول شـويدي. او پـه هغـه کـې دافغانسـتان د اسـلامي جمهوري دولت د يوه خپلواک ارګان پـه توګـه د قضائيه ځــواک پـــه فـرد پـورې تړلـې دنـدو تـه پاملرنه شوېده.

د دغه لوستونو محتواي او ښوونيزي موخې پداسې شـکل جـوړ شـوي دي چـې د لکچـړ پـه ځـاي د مباحثوي ښـوونې او پـوهنې پـه طريقـه د معلومـاتو انتقال پياوړي شي. د درسونو د مطالعې د مکلفيـت په څنګ کې ښوونيزې موخې هم شاملې دي.

همدارنګه پوښـتنې او فرضـي قضـيې چـې پـه دغـه لوستونو کې ځاي پـه ځـاي شـوي، ددې لپـاره دي چـې د هغـه د محتويـاتو لېـږد د صـنفي مباحثـاتو ظرفيت لوړ کړي. پدې پروګرام کـې درسـي مـواد پداسې شـکل ځـاي پـه ځـاي شـوي چـې پـه دغـه ځانګړي ښوونيز پروګرام کې د دغه مضمون لپـاره وخت ته پام د ٦ څخـه تـر ١٢ سـاعته دوره کـې د کورس د موادو وړاندې کولو ته زمينه برابره شـي. د زياتو ساعاتو د شته والي پـه صـورت کـې ښـايي دغه مضمون د مباحثوي تمرينـاتو او بهرنيـو مـوادو په وسيله بشپړ شي.

يو ١٢ ساعته مضمون ښايي پـه لانـدې ډول ترتيـب او تنظيم شي:

(١ او ٢ درسي ساعتونه): د هغه اصـولو او مفـاهيمو معرفـي کـول چـې د حقوقـو او د اساسـي حقوقـو بنست ږدي.

دروس حقوق اساسی
کــورس آمــوزش قضــائــی

ایـــن دروس حقـــوق اساسـی بـرای تعلیمـات مـداوم قضـات و کـانـــدیدان قضـایی در نظـر گرفته شده و در آن به مســـئولیت هـای منحصـر بـــه فـــرد قـوه قضـائیه بـه حیـث ارگـان مسـتقل دولـت جمـــهوری اســلامی افغانســتان، توجــه صورت گرفته است.

محتوای این دروس و اهداف آموزشی آن بشکلی فراهم گردیده، تا انتقال معلومات به شیوه تدریس و آموزش مباحثوی رابعوض لکچر محض تقویت نماید. درجنـب مکلفیـت مطالعـه دروس، اهـداف آموزشی نیز شامل میباشند.

همچـــنان سوالات و قضیه هـای فرضـی کـه در ایـن دروس گنجانیـده شـده، بـرای آن میباشـد تـا انتـــقال محتـــویات آن ظرفیت مباحثـات صـنفی را ارتقاء بخـــشد. مـواد درسـی دریـن برنامـه بـه شـکلی جابجـا گـــردیده تـا ارائـه کـورس را در یک دوره زمانی ٦ تـا ١٢ ســـاعت، بـا توجـه بـه وقـت موجـود بـرای ایـن مضـمون درایـن برنامـه آمـوزش اختصاصـی، مسـاعد سـازد. در صـورت مـــوجـــودیت ساعـات اضـــافی، امکـان دارد تـا ایـن مضـمون بـــا تمـــرینات مبـاحثوی و مـواد بیرونی تکمیل گردد.

یک مضمون ١٢ ساعته امکان دارد ذیلاً ترتیـب و تنظیم شود:

(ساعت درسی ١ و ٢): معرفـی اصـول و مفـاهیم کلی که اساسات حقوق و حقـوق اساسـی را بنـاء می نهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳-٦ درسي ساعتونه): د قوا د تفكيك په بنسټ د سياسي سيستم توضيح کول چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون په وسيله په رسميت پېژندل شويدي.

(ساعات درسی ۳ – ٦): توضیح سیستم سیاسی برمبنای تفکیک قوا که توسط قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان برسمیت شناخته شده است.

(۷-۸ درسي ساعتونه): د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون سره سم د هېواد د اتباعو د اساسي حقوقو او وجايبو بياکتنه، تحليل او په اړه يې مبسوطه مباحثه.

(ساعات درسی ۷ – ۸): مرور، تحلیل، و مباحثه مبسوطه حقوق اساسی و وجایب اتباع طبق قانون اساسی سال ۲۰۰٤.

(۹-۱۰ درسي ساعتونه) په افغانستان کې د پلي کېدو وړ نړيوالو تعهداتو او کنوانسيونونو ارزونه چې د اساسي حقوقو په هکله معلومات ورکوي يا هغوي ته پراختيا ورکوي.

(ساعات درسی ۹ – ۱۰): ارزیابی تعهدات و کنوانسیون های بین المللی قابل تطبیق در افغانستان که از حقوق اساسی معلومات میدهد یا به آنها توسعه میبخشد

(۱۱-۱۲) درسي ساعتونه): د اتباعو د اساسي حقوقو د ملاتړ او تطبيق په برخه کې د قضائيه ځواك په فرد پورې تړلي رول ارزونه او په اړه يې مباحثه.

(ساعات درسی ۱۱ – ۱۲): ارزیابی و مباحثه در مورد نقش منحصر به فرد قوه قضائیه درحمایت و تطبیق حقوق اساسی اتباع.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست مطالب

صفحه

I. مقدمه (ساعت های درسی ۱ و ۲)........ ۵
(الف). قرارداد اجتماعی ۵
(ب). اساس و هدف قانون........ ۷
(ج). قانون اساسی........ ۸
(د). دیگر منابع قانون........ ۱۱
معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونها بین المللی ۱۱
مقرراتیکه از سوی قوه مجریه تصویب گردیده ۱۲
فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری ۱۳
فیصله ها و مقررات محاکم........ ۱۴
عرف و عادات محلی ۱۷
II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲........ ۱۸
(الف).نظام سیاسی ۱۸
(ب). دولت ۲۰
(ج). قوه مجریه ۲۲
هدف قوه مجریه........ ۲۲
تشکیل قوه مجریه........ ۲۲
رئیس جمهور و معاونین رئیس جمهور........ ۲۳
وزراء........ ۳۰
لوی څارنوال........ ۳۲
واحد های اداری محلی ۳۳
حالات اضطرار........ ۳۵
(هـ). قوه مقننه دولت ۳۶
مقدمه........ ۳۶
شورای ملی ۳۷
لویه جرگه و تعدیلات در قانون اساسی ۴۶
(هـ). قوه قضائیه دولت........ ۴۸
قوه قضایی مستقل........ ۴۸
ترکیب ستره محکمه........ ۵۱
محاکم تحتانی و قضات........ ۵۲
احکامیکه بطور عام با قوه قضائیه مرتبط هستند ۵۳
(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن ۵۶
III. حقوق و وجایب اساسی (ساعت درسی ۷ و ۸........ ۵۹
(الف). مقدمه ۵۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب). حقوق و وجایب اساسی.. ۶۰
IV. قانون بین المللی حقوق بشر (ساعات درسی ۹ و ۱۰).. ۸۱
(الف). مکلفیت های دولت بر اساس حقوق بین الملل ۸۱
(ب). معاهدات، میثاق ها، و کنوانسیونهای بین المللی مرتبط با حقوق بشر................................ ۸۲
مقدمه.. ۸۲
منشور ملل متحد... ۸۳
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۸۳
کنوانسیون منع شکنجه ، ظلم، سایر تنبیهات و برخوردها یا مجازات غیر انسانی ۸۵
کنوانسیون حقوق طفل.. ۸۷
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان.. ۸۸
کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی.. ۸۹
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی اجتماعی و فرهنگی.. ۹۱
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی... ۹۱
V. اجرای حقوق اساسی (ساعات درسی ۱۱ و ۱۲).. ۹۵
(الف). مقدمه ۹۵
(ب). استقلال قضایی.. ۹۶
(ج). مرور قضایی... ۹۶
سناریو های فرضی.. ۹۷

ضمایم:

منشور سازمان ملل متحد... ۱۰۴
اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۲۹
میثاق علیه شکنجه، مجازات ظلمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز.. ۱۳۹
میثاق حقوق طفل ۱۶۳
میثاق رفع کلیه تبعیضات علیه زنان.. ۱۹۹
میثاق بین المللی رفع هر نوع تبعیض نژادی ۲۲۰
میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.. ۲۴۳
میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی ۲۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ســـــريـــزه

ښوونيزې موخې- ۱ او ۲ درسي ساعتونه

- د دولت بنسټ تشريح کړئ.
- د دولت موخه تشريح کړئ.
- د قانون موخه او حاکميت بيان کړئ.
- د يـــوه اســاســي قــانــون مقصدونـه او موخې بيان کړئ.
- مدون قانون تعريف کړئ.
- د قانون نورې سرچينې تشريح کړئ.

(الف): ټولنيز تړون

کـوم علـت دی چـې خلـک هېوادونـه جـوړوي او دولت جوړوي؟

- د ګـاونـډيــو او متجاوزينـــو څخـــه خونديتوب (اردو)
- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د ضروري خدمتونو چمتو والی (حکومت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو ساتنه

د ضروري خدمتونو ځينې بېلګې کومې دي؟

- روغتيا ساتنه او پاملرنه
- ښوونه
- بېخبناء
- د جزايي عدالت سيستم

مقــدمــه

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱ و ۲

- اساس دولت را توضیح کنید
- هدف دولت را تشریح کنید
- هدف و حاکمیت قانون را بیان دارید
- مقاصد او اهـداف یـک قـانون اساسـی را از برخوانید
- قانون مدون را تعریف کنید
- منابع دیگر قانون را تشریح کنید

(الف): قرارداد اجتماعی

چه علت وجود دارد که مردم کشورها را تأسیس میکنند ودولت را تشکیل مینمایند؟

- محافظـــت و امـــان از همسایگــــان و متجاوزین (اردو)
- امنیت و ثبات در داخل جامعه (پولیس)
- فراهم کردن خدمات ضروری (حکومت)
- حفاظت از حقوق اساسی و آزادی ها

بعضی مثال های خدمات ضروری کدام ها اند؟

- حفظ ومراقبت صحی
- تعلیم
- زیربناء
- سیستم عدالت جزائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مدني قضاياوو د حل طريقه
- په نړيواله ټولنه کې ګډون

هغه تړون او يا موافقه چې د يوه هېواد اتباع يې له دولت سره کوي کوم دي؟

د ټولنې غړو د دولت لخوا د ملاتړ، خونديتوب او د خدماتو د وړاندې کولو د زياتوالي لپاره تر متفاوتو حدودو پورې د خپلې شخصي خپلواکۍ او صلاحيتونو څخه صرفنظر کوی او هغه دولت ته سپاري چې دغه موافقه د ټولنيز تړون په نامه ياديږي. همدارنګه دوي پدې معاوضه کې د هغه حقوقو او اساسي خپلواکيو څخه چې د دولت لخوا يې ملاتړ کيږي، برخمن کيږي.

د اساسي حقوقو او خپلواکيو ځينې بېلګې کومې دي؟

- د وينا او ټولنو ته دغوره کېدلو خپلواکي
- د غونډو او اعتراض خپلواکي
- د سفر خپلواکي
- د غلامۍ او پر ماشومانو د اجباري کار منعه
- مساوي حقوق او مکلفيتونه د قانون په اساس
- د برائت الذمه له حالت څخه مستفيد کېدل کله چې څوک د يوه جرم په تور، تورن کيږي.
- د نيول کېدو يا پر يو جرم د تورن کېدو په وخت کې د مدافع وکيل د نيولو حق

- شیوه حل و فصل قضایای مدنی
- اشتراک در جامعه بین المللی

قرارداد و یا موافقت که اتباع یک کشور با دولت خویش عقد مینمایند کدام است؟

افراد جامعه در ازای حمایت، مصئونیت و ارائه خدمات ازطرف دولت تا حدود متفاوت از خود مختاری و صلاحیت های شخصی و فردی خویش صرفنظر نموده و آنرا به دولت واگذار میگردند که این موافقت بنام قرارداد اجتماعی یاد میشود. همچنان ایشان درین معاوضه از حقوق و آزادی های اساسی ای که توسط دولت حمایت میگردند، نیز برخوردار میگردند.

بعضی نمونه های حقوق اساسی و آزادی ها کدام ها اند؟

- آزادی بیان و انتساب به انجمن ها
- آزادی گردهمایی و اعتراض
- آزادی سفر
- منع بردگی و کار اجباری طفل
- حقوق مساوی و مکلفیت ها براساس قانون
- مستفید بودن از حالت برائت الذمه هنگامیکه یک شخص به یک جرم متهم میگردد
- حق گرفتن وکیل مدافع هنگام دستگیری یا متهم شدن به یک جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- اقرار تـه د اړ ایسـتلو لپـاره د شـکنجې څخـه معافیت
- د هغه زیان د غوښتنې حق چې د دولت لخوا اړول شوی وي
- د پور له کبله د حبس څخه معافیت

مشترك قاسم كوم دي؟

قانون

(ب) د قانون بنسټ او موخه:

ټولې منظمې ټولنې قواعدو او قوانینو ته اړتیا لـري چې د هغـه ټـولنې او د هغـه د غـړو د سـلوك پـه هکله لارښوونه وکړي.

ډېره اړتیا نـده چې دغـه قـوانین او قواعـد ثبـت او مکتوب شي، بلکه مهمه داده چې د ټولنې هر غړی هغه باندې پوه وي او ویې مني.

د هغه څخه پرته پایله به د خلکو ګـډوډي او خپـل سري وي.

لـــدې کبـــله د قـانـــون بنـــسټ او اســـاس هغـــه څـــرګـــنده اړتیـــا ده چـــې ټـولنـــه داســـې تنظیم کـــړي چـــې سولـــه، عـــدالـــت او عـــامـــه نظم وساتي.

د یــوې ټــولنې ټــول قــوانین، پالیســي او نظرونــه منعکسوي.

- ټولنیز نورمونه
- عادتونه
- دودونه (عنعنات)

- معافیـت از شنکـجه جهـت مجبـور سـاختن به اقرار
- حق ادعای خسارات از دولـت در رابطـه بـه ضرری که از سوی دولت بوجود آمده باشد
- معافیت از حبس بسبب قرض

قاسم مشترك كدام است؟

قانون.

(ب). اساس و هدف قانون

تمام جوامع مـنظم، بـه قواعـد و قـوانین ضـرورت دارند تا رفتا و روند آن جامعـه و هـر عضـو آنـرا رهنمایی نماید.

ضـرورت نبـوده تـا ایـن قواعـد و قـوانین ثبـت و مکتوب شوند، بلکه مهم است تا هر عضـو جامعـه آنها را درک کرده وبپذیرد.

در غیر آن نتیجه، هرج و مرج و خود سری مـردم خواهد بود.

از اینـــرو، اســـاس و شـــالوده قـــانون عبـــارت از ضرورت مبرمی بـوده تـا جامعـه را طـوری تنظیم نماید که صلح، عدالت و نظم عامه را حفاظـت و نگهداری نماید.

تمام قوانین، پالیسـی هـا و نظریـات موجـود یـک جامعه را منعکس میسازد.

- نورم های اجتماعی
- عادات
- رسوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

- مذهبي او اخلاقي ښوونې
- ښوونيز او پوهنيز معرفت

لـه قوانينـو سـره د نورمونـو، عـادتونو، دودونـو او اخلاقي اصولو تر منځ توپير څه دی؟

نـورمـــونه، عادتونـــه، دودونـــه او اخلاقـــي اصول د اشخاصو د شخـصي سلوک د لارښوونې لپاره دي پـداسـې حال کې چې د قوانينو موخه الزامي ده، تر څو د ټولنې د يـوه مشـخص غـړي د تاييد او رد په پام کې نه نيولو سره د هغوي پيروي وشي.

د قـوانينـو دتنفيذ پـرلپسـې دنـده د دولـت په غـاړه ده او معـمولاً د نـه اطاعـت پـه وخـت کـې د مجـازاتو د تحميـل پـه تهديـد سـره تامينيږي.

د تعذيراتو بېلګې کومې دي؟

- جزايي مجازات
- د مدني زيانونو جبران
- د يـو کـار د کولـو لپـاره د امتيـازاتو بيرتـه اخيستنه مثلاً دجوازنامې بيرته اخيستنه

و مو ليـدل چـې د ټـولنې خلک د ټـولنيز تـړون د مقابل لوري په توګه د حراست، امنيت، خدماتو، او د اساسي حقوقو او خپلواکيو د ضمانت په وړانـدې د خپلو خپلواکيو څخه صـرفنظر کـوي. همدارنګـه وموليدل چې پر ټولنيز تړون د قوانينو د خپرېـدو او انفاذ له لارې د صحت مهر ابېښودل کيږي.

(ج) اساسي قانون

اساسي قوانين څرنګه رامنځته کيږي؟

- تعاليم مذهبی و اخلاقی
- معرفت آموزشی وعلمی

يک تفاوت اساسی ميان نورم ها، عادات، رسوم و اصول اخلاقی با قوانين چه است؟

نـورم هــا، عــادات، رسـوم و اصـول اخلاقـی منحيـث يـک رهنمـود بـرای سـلوک شخصـی اشخاص ميباشند در حاليکه، هدف قـوانين الزامـی بوده، تا بدون در نظر داشت تاييـد يـا عـدم تاييـد يک عضو مشخص جامعـه، از آنهـا بطـور پيوسـته پيروی بعمل آيد.

امـر نافـذ نمـودن پيوسـته قـوانين بـه ذمـه دولـت ميباشد و معمولاً توسط تهديد به تحميل موءيدات (مجـازات) در صـورت عـدم اطاعـت، تـأمين ميگردد.

بعض از مثالهای تعذيرات کدام ها اند؟

- مجازات جزايی
- جبران خسارات مدنی
- استرداد امتيازات مثلاً جوازنامه برای اجـرای يک چيزی يا چيز ديگری

مشاهده نموديم که مردم جامعـه بـه حيـث طـرف قرارداد اجتماعی، در بدل حراست، امنيـت، انجـام خدمات و ضمانت حقوق اساسی و آزادی هـا، از آزادی خود صرف نظر مينمايند. همچنان مشـاهده نموديم که به قرارداد اجتماعی، از طريق انتشـار و انفاذ قوانين، مهرصحه گذاشته ميشود.

(ج) قانون اساسی

قوانين اساسی چه گونه بوجود ميايند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

له کــوم ځــایه بایـد ددغـه پوښـتنې ځـواب پیـل شي؟

راځئ لومړیو ته وروګرځو.

هــر کلــه چـــې د ټــولنې غـړي پرېکـړه کـوي چې د دولت په ګټـه د خپلـې خپلـواکۍ څخـه تېـر شـــي، تــر ټولو لمړنی ګـــام چې پورتـه کـوي، کوم یو دي؟

- یوه پادشاه ته بیعت کول
- د یوه رئیس ټاکل
- د یوه ولسمشر ټاکل
- د لازمه پرېکړو د کولو لپاره د یوې شـورا یـا جرګې جوړول
- د یـــوې اعــلامیـــې یـــا اساسـي قـانون چمتو کول

په اوسنۍ زمانه کې په لویو ټولنو یا هېوادونـو کـې هغه کار چې تر ټولو لومړی کېږي، د یـوه مـدون اساسي قانون چمتو کول او تصویب دی.

د اساسي قانون اصلي موخه د ټولنې یا دولـت او د هماغـه هېـواد د اتبـاعو تـر منـځ د اړیکـو تعیین او پیاوړي کول دي.

د اساسي قانون ځینې نورې موخې کومې دي؟

- د دولت د اساسي شکل جوړول
- د دولت د ارګانونو د دندو او د اتباعو سره د دوي د اړیکو ټینګول او همدارنګـه د دوي د ذات البیني اړیکو مشخص کول

از کجا باید آغاز کرد تا برای ایـن سـوال جـواب دهیم؟

بیاید به ابتدا برگردیم.

هرگاه اعضاء جامعه تصـمیم میگیرنـد تـا از خـود مختاری خویش به نفع دولت صرف نظـر نماینـد، اولـین گـــامی کـه آنهـا آنـرا برمیدارنـد، کـدام خواهد بود؟

- بیعت به یک پادشاه
- برگزیدن یک رئیس
- انتخاب یک رئیس جمهور
- تشکیل یک شوری یـا جرگـه جهـت اتخـاذ تصمیم لازمه
- آمــاده نمـــودن یـــک اعـلامـیه یـا یـک قانون اساسی

در عصر معاصر، در جوامـع بـزرگ یـا کشـورها، اولین چیزی کـه شـکل میگیـرد عبـارت از آمـاده سازی و تصویب یک قانون اساسی مدون میباشد.

هدف اصلی قانون اساسی تعیـین و برقـرار نمـودن روابط میان جامعه یا دولت و اتبـاع همـان کشـور میباشد.

بعضی از دیگر اهداف قانون اساسی چه است؟

- تأسیس شکل اساسی دولت
- مشخص کردن وظـایف ارگانهـای دولـت و روابـط آنهـا بـا اتبـاع و روابـط ذات البینـی خودشان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د مشخصو نړیوالو معاهداتو او میثاقونو منلو او هغوي ته د ځاي ورکولو لپاره اشاره کول
- د هېـــواد د اتبـــاعو د اساســـي حقوقـــو او مکلفیتونو تعیین
- د دولت د بقا د ساتنې لپاره د یوه میکانیزم جوړول
- د یوه هېواد د اتباعو لخوا د اساسي قانون د تصویب لپاره د یوې کړنلارې جوړول
- په اساسي قانون کې د تعدیلاتو د منلو لپاره د یوې کړنلارې جوړول

قوانین څه ډول رامنځته کېږي؟ د دغه پوښتنې ځواب څه دی؟

قوانین د مقننه ځواك لخوا جوړېږي او د هغه څخه وروسته د ولسمشر لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم توشیح کېږي. دغه ډول قوانین موضوعه قوانین یا مدون قوانین نومېږي.

که مدون قوانین د اساسي قانون د احکامو سره سم جوړ نشي، آیا دغه ډول قوانین د هېواد د اتباعو لخوا لازم الاجراء دي، که نه؟

ولې منفي ځواب؟ دغه ډول قوانین ځکه الزامي کېداي نشي چې هغه ځواك چې د اساس قانون د احکامو پر بنسټ د قانون د جوړولو صلاحیت لري، مشخصه ده او د هغه صلاحیت د خلکو لخوا دولت ته ورکړل شویدي، د هغه پر بنسټ هغه مدون قوانین چې د اساسي قانون د احکامو سره سم نه وي یا دا چې د اساسي قانون د احکامو منافي وي، بې اعتباره دي او الزامي ندي.

آیا امکان لري چې نورې الزامي حقوقي اعلامیې

- اشاره به پذیرفتن و جادادن معاهدات و میثاق های مشخص بین المللی
- تعیین کردن حقوق اساسی و مکلفیت های اتباع کشور
- تأسیس یک میکانیزم برای محافظت بقای دولت
- تأسیس یک طرزالعمل برای تصویب قانون اساسی از سوی اتباع کشور
- تأسیس یک طرز العمل برای پذیرفتن تعدیلات در قانون اساسی

قوانین چطور بوجود میایند؟ جواب بدین سوال چه میباشد؟

قوانین توسط قوه مقننه دولت ساخته میشوند و به تعقیب آن از سوی رئیس جمهور مطابق به احکام قانون اساسی توشیح میگردند. این نوع قوانین، **قوانین موضوعه** یا **قوانین مدون** نامیده میشوند.

اگر قوانین مدون مطابق به احکام قانون اساسی ساخته نه شوند، آیا چنین قوانین از سوی اتباع کشور لازم الاجرا میباشند؟ نخیر.

چرا جواب منفی؟ این چنین قوانین بخاطری نمیتوانند الزام آور باشند که قوهٔ که برمبنا احکام قانون اساسی صلاحیت ساختن قانون را دارا میباشد، مشخص گردیده و صلاحیت آن توسط مردم به دولت تفویض گردیده است بنا برآن آنعده قوانین مدونیکه مطابق به احکام قانون اساسی نبوده یا اینکه منافی احکام قانون اساسی هستند، بی اعتبار بوده و الزام آور نمیباشند.

آیا امکان دارد که اعلامیه های حقوقی الزام آور

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجودې وي چې د مدونو قوانينو ځواك او اغېزه ولري؟

د هغوي ځينې بېلګې کومې دي؟

- نړيوال معاهدات، ميثاقونه او کنوانسيونونه
- هغه مقررات چې د اجرائيه ځواك لخوا تصويب شويدي
- د ولسمشرۍ د مقام تقنيني فرمانونه
- د محاکمو مقررات او پرېکړې
- محلي عرف او عادات

(د). د قانون نورې سرچينې:

اجازه راکړئ لاندې عمومي کټګورۍ وګورو ((د قانون نورې سرچينې))

معاهدات، ميثاقونه او نړيوال کنوانسيونونه:

نړيوال معاهدات، ميثاقونه او ځانګړي نړيوال کنوانسيونونه د يوه ځانګړي هېواد لپاره او بالوسيله د هغه هېواد پر اتباعو مرعي الاجراء کېږي،

ددي دپاره چې يو بين المللی معاهده، ميثاق او کنوانسيون په يو مملکت باندی او په دی وسيله د هغه مملکت پر اتباعو باندی د تطبيق ور وګرزی لازمه ده چې د هغه هېواد لخوا د اساسي قانون د احکامو سره سم د منلو وړ وګرځي. د تاييد دغه طرزالعمل ته د تصويب پروسه وايي.

د معاهداتو، ميثاقونو او کنوانسيونونو تصديق او تصويب يو اختياري عمل دي، او هېڅ هېواد په يوه نړيوال سازمان مثلاً ملګرو ملتونو کې د غړيتوب څخه پرته چې په هغه کې غړيتوب د هغه د

دیگرنیز موجود باشند که نیرو و تأثیر قوانین مدون را داشته باشند؟

بعضی از مثال های آنها کدام اند ؟

- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی
- مقررات که از سوی قوه اجرائیه تصویب شده اند
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات و فیصله های محاکم
- عرف و عادات محلی

(د). دیگر منابع قانون

اجازه دهید تا در ذیل به کتگوری های عمومی نگاه کنیم ″ دیگر منابع قانون.″

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی:

معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی قواعدی را به میان میاورند تا روابط میان کشور ها و اتباع کشور های مختلف را تنظیم نمایند.

برای اینکه یک معاهده، میثاق و کنوانسیون خاص بین المللی بالای یک کشور و بالوسیله بالای اتباع آن کشور مرعی الاجرا قرار گیرد، ضرور است تا از سوی همان کشور مطابق به احکام قانون اساسی اش مورد قبول واقع گردد. این طرزالعمل تأیید را پروسه تصویب مینامند.

تصدیق وتصویب معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون ها یک عمل اختیاری بوده، و هیچ کشوری را نمیتوان به استثنا عضویت در یک سازمان بین المللی مثلاً ملل متحد که عضویت در آن مشروط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړو معاهداتو، میثاقونو او کنوانسیونو پر منلو مشروط دی، نشي مجبور کېداي چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون تصویب کړي.

لدي سره سم چې یوه معاهده، میثاق یا کنوانسیون په قانوني توګه د یوه هېواد لخوا تصویب شي، پر دولت او د هغه پر اتباعو د هماغه هېواد د مدونو قوانینو په شان الزامي کېږي.

په راتلونکو لوستونو کې په افغانستان کې قابل الاجراء ځانګړي میثاقونه او کنوانسیونونه تر ارزونې لاندې نیسو.

هغه مقررات چې د اجرائیه څواک لخوا تصویب شویدي:

د یوه دولت د اجرائیه څواک هغه کومه لویه او ارزښتناکه دنده ده چې قانون نافذ او تطبیقوي؟

اجرائیه څواک په کومه طریقه دغه دنده سرته رسوي؟ د وزیرانو او وزارتونو په وسیله

د وزارتونو بېلګې کومې دي؟

- د پوهنې وزارت
- د عامې روغتیا وزارت
- د عدلیې وزارت
- د کورنیو چارو وزارت
- د ملي دفاع وزارت
- د لوړو زده کړو وزارت
- د بهرنیو چارو وزارت
- د مالیې وزارت

به پذیرفتن معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های خاص میباشد، مجبور نمود تا یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون را تصویب نماید.

بمجردیکه یک معاهده، میثاق یا کنوانسیون بطور قانونی از طرف یک کشور تصویب گردد، بالای دولت و اتباع آن دولت، بمثابه قوانین مدون نافذه همان کشور الزام آور میگردد.

در دروس بعدی، میثاق ها و کنوانسیونهای خاص بین المللی قابل الاجرا در افغانستان را ارزیابی خواهیم کرد.

مقرراتیکه از سوی قوه اجرایه اتخاذ گردیده اند:

آن کدام یک از وظایف عمده و مهم قوه اجرائیه یک دولت است که قانون را نافذ و تطبیق میکند؟

به چه شیوه قوه اجرائیه این وظیفه را انجام میدهد؟ بواسطه وزرا و وزارتخانه ها.

مثال های وزارتخانه ها کدام اند؟

- وزارت معارف
- وزارت صحت عامه
- وزارت عدلیه
- وزارت داخله
- وزارت دفاع
- وزارت تحصیلات عالی
- وزارت امور خارجه
- وزارت مالیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ښځو د چارو وزارت
- د سوداګرۍ وزارت
- د ټولګټو (فواید عامه) وزارت

هغه پروګرامونه چې د یوه ځانګړي وزارت په صلاحیت کې راځي، ښایي پراخ او پېچلي وي.

زیاتره وخت قوانین داسې پروګرامونه جوړوي چې د پروګرام ټول جزئیات تر پوښښ لاندې نه نیسي، او ټولو هغه پوښتنو ته چې د پروګرام له پلي کېدو سره اړیکه نیسي، ځواب نه ورکوي.

په همدې علت هغه قوانین چې د یوه وزارت د پروګرام رامنځته کوونکي دي، ښایي هغه وزارت ته چې د پروګرام د پلي کولو دنده لري، صلاحیت هم ورکړي چې داسې مقررات رامنځته کړي چې د هغه پروګرام د تطبیق کنټرول وکړي.

په هغه صورت کې چې قانون اجازه ورکړي، او پدې شرط چې مقرره د اساسي قانون او د هغه د احکامو سره سمه جوړه شوې وي، دغه مقرره پر وزارت او اتباعو د هغه مدونو قوانینو په شان او اندازه چې د تقنیني رکن لخوا منل شویدي، لازم الاجراء دي.

د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه:

ځینې وختونه په انتقالي دوره کې یا په بېړنیو حالاتو کې ، ولسمشر د هېواد اساسي قانون سره سم صلاحیت لري چې تقنیني فرمانونه صادر کړي، دغه تقنیني فرمانونه د مدونو قوانینو په شان او اندازه د اجبار قوه لري. مګر د خپل نوعیت په نسبت په یوه زماني دوره پورې محدود وي او د مقننه ځواک بیا تصویب ته محول دي.

- وزارت امور زنان
- وزارت تجارت
- وزارت فواید عامه

برنامه هایکه تحت حوزه صلاحیت یک وزارت ویژه قرار میگیرد ممکن گسترده و پیچید باشد.

غالب اوقات، قوانین برنامه هایرا ایجاد مینمایند که همه جزئیات پروگرام را مورد پوشش قرار نمیدهدو پاسخگوی تمام سوالاتی که به تطبیق پروگرام ربط میگیرند، نمیباشند.

به همین علت، قوانینکه ایجاد کننده برنامه یک وزارت میباشد ممکن است صلاحیت را نیز برای وزارتیکه تطبیق پروگرام را بعهده دارد، محول نماید تا مقرراتی را اتخاذ نمایند که از تطبیق آن پروگرام کنترول بعمل آورد.

در صورتیکه قانون اجازه دهد، و به شرط آنکه مقرره به اساس و در مطابقت با احکام قانون و قانون اساسی اتخاذ گردد، این مقرره بالای وزارت و اتباع به مثابه و اندازه قوانین مدونی که از سوی شاخه تقنینی پذیرفته شد است، لازم الاجرا خواهد بود.

فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری

بعضی اوقات، هنگام دوره انتقالی یا حالات اضطرار، رئیس جمهورطبق قانون اساسی کشورصلاحیت دارد تا فرامین تقنینی را صادر کند، این فرامین تقنینی به مثابه و اندازه قوانین مدون قوه اجبار دارند. اما نسبت نوعیت خویش محدود بزمان بوده و محول به تصویب مجدد قوه مقننه میباشند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محاکمو پرېکړې او مقررات:

راځئ یو اساسي قانون چې د هغه په ترڅ کې د دولت د دریو جلا برخو (اجرائیه څواک، مقننه څواک او قضائیه څواک) څخه په مساوي توګه جوړ شوی یو سیاسي سازمان رامنځته شوی وي، فرض کړو.

پداسې یوه سیستم کې قضائیه څواک د هغه د تحتاني محاکمو په ګډون په دودیز ډول د یوې سترې محکمې تر اداري کنټرول لاندې دي.

پداسې یوه سیستم کې آیا ستره محکمه ددې صلاحیت لري چې د هغه هېواد د قضائي فعالیتونو د پر مخ بېولو لپاره مقررات جوړ کړي؟

د دغه ډول قضائي فعالیتونو بېلګې کومې دي؟

- د محاکمو د محررینو او اداري آمرینو ګمارل
- ځانګړو محاکمو او قضاتو ته د قضایاوو احاله
- د دوسیو د درج او د راپور ورکولو سیستم
- د محکمې د تعمیراتو او تجهیزاتو ساتنه
- د قضایي سلوک د معیارونو ایجاد او تنفیذ
- د سترو قضائی تعلیماتو د برنامو انتقال

ستره محکمه د مقرراتو د منلو په اړه خپل صلاحیت له کوم ځایه اخلي؟

- ذاتي قدرت
- اساسي قانون
- موضوعه قانون

فیصله ها و مقررات محاکم:

بیائید یک قانون اساسی را که در لابلای آن یک دستگاه سیاسی متشکل از سه شاخه جداگانه دولت (قوه مجریه، قوه مقننه، و قوه قضائیه)، اما مساوی ترکیب گردیده، فرض کنیم.

در یک چنین سیستم، قوه قضائیه بشمول محاکم تحتانی آن، بطورسنتی تحت کنترول اداری یک ستره محکمه قرار دارند.

در این چنین دستگاه، آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا مقرراتی بمنظورپیشبرد فعالیت های قضایی آن کشور اتخاذ نماید ؟

مثال های چنین فعالیت های قضایی کدام ها اند؟

- استخدام محررین وآمران اداری محاکم
- احاله قضایا به محاکم و قضات خاص
- اداره درج دوسیه و سیستم راپور دهی
- حفظ و مراقبت تعمیرات و تجهیزات محکمه
- ایجاد و تنفیذ معیارهای سلوک قضایی
- انتقال برنامه های تعلیماتی قضایی مستمر

ستره محکمه صلاحیت خویش را در قبال پذیرفتن مقررات از کدام جا اخذ میکند؟

- قدرت ذاتی
- قانون اساسی
- قانون موضوعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دغه ډول مقررات پـه لانـدې شـعباتو او افـرادو لازم الاجراء دي؟

- قضات؟
- د دولت پر نورو شعباتو؟
- د هېواد پر اتباعو؟

د قضائي اداري برسېره د سترې محکمې لـومړني فعاليتونه څه دي؟

ځـواب: د هغـه قضـاياوو پـه اړه غـور او وروسـتی پرېکړه چې د لاندېنيو محاکمو لخوا هغې ته راجع کېږي.

آيا دغه ډول پرېکړې د ځانګړو قضـاياوو پـه اړه د دعوي پر لورو لازم الاجراء دي؟

آيا ځينې وخت امکـان لـري چـې يـو وزارت يـا د حکومت يوه برخه د دعوي طرف واقع شي؟

فرضي سناريو:
راځی فرض کړو چې يوه قضيه د غور لپاره د يوې ابتدائيه محکمې قضـائي هيئـت تـه وړانـدې کيـږي چې په محلي ورځپاڼه کې خپره شوې او په ټولنـه کې يې زياته نوم بـدي ترلاسـه کړيـده. ښاريان او رسنی د محاکمې د پايلو اورېدو ته ډېر لېوالـ دي. راځئ يو ګام مخکې لاړ شوي تصور وکړو چې د محکمې د قضائي هيئت رئيس پرېکړه کـوي چـې محاکمه په علني توګه سرته ونه رسوي، ځکه چې هغه فکر کوي چې د محکمې خونه د ټولو ذيعلاقه خلکو د منلو ظرفيت نلري.

د يوې سيمه ايزې خبرپاڼې خاوند د قضـائي هيئـت د رئـيس د پرېکـړې سـره ننګونـه کـوي، او قضـيه سترې محکمې ته راجع کيږي ترڅو ستره محکمـه

آیا چنـین مقـررات بـر شـعبات و افـراد ذیـل لازم الاجرا خواهد بود؟

- بالای قضات؟
- بالای شعبات دیگر دولت؟
- بالای اتباع کشور؟

بـرعلاوه اداره قضـایی، فعالیـت هـای اولیـه سـتره محکمه چه میباشد؟

جواب: رسیدگی و تصمیم گیری نهایی در مـورد قضایای که از طرف محاکم تحتانی بـه آن راجـع میگردد.

آیا چنین فیصله ها در ارتباط قضایایی مخصـوص بالای اطراف دعوی لازم الاجرا میباشند؟

آیا بعضی اوقات امکان میرود که یک وزارت یـا بخشی از حکومت طرف دعوی واقع گردد؟

سناریوی فرضی:
بیاید فرض کنیم که یک قضیه برای رسیدگی بـه پیشگاه هئیت قضایی محکمۀ ابتدائیه میاید کـه در اخبار محلی نشر گردیـده و بـدنامی زیـادی را در جامعـه بخـود کسـب نمـوده اسـت. شـهروندان و رسانه ها در رابطه به نتایج محاکمه بسیار دلچسپی دارند. بیاید یـک قـدم دیگـر جلـوتر رفتـه تصـور کنـیم کـه رئـیس هیئـت قضـایی محکمـه فیصـله میکند که محاکمه را بصورت علنی انجام ندهـد، بخاطریکـه او فکـر میکنـد کـه اطـاق محکمـه گنجایش پذیرفتن همه مردم ذیعلاقه را ندارد.

صـاحب یـک اخبـار محلـی فیصـله رئـیس هیئـت قضـایی را بـه چـالش میگیـرد، و قضـیه بـه سـتره محکمه احالـه میگـردد، تـا سـتره محکمـه احکـام

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې مدون قوانین تفسیر کړي.

د افغانستان په محاکمو کې محاکمه په علني توګه دایرېږي او هر شخص حق لري چې د قانون د احکامو په رعایت سره په هغه کې حضور ولري. محکمه کولای شي په هغه حالاتو کې چې په قانون کې تصریح شوي، یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي، جلسه سري دایرېږي مګر د حکم اعلان باید په هر حال علني وي.

آیا د دغه مادې حکم وضاحت لري؟

د دغه مادې د حکم په اړه څه څیز مبهم دي؟

د ((یا د محاکمې د سري والي اړتیا تشخیص شي)) اصطلاح څه معني لري؟

د قانون خط مشي علني محاکمې ته تمایل لري او سري محاکمه یو استثنایي حالت دی، مګر په عین وخت کې قانون د بېړني حالت څخه پرته نور معیارونه ندي بیان کړي چې د سري محاکمې تطبیق توجیه کړي.

راځئ فرض کړو چې ستره محکمه فیصله کوي چې د قضاتو د هیئت د رئیس لخوا وړاندې شوی دلیل د رسنیو او عامه خلکو پر وړاندې د محاکمې د تړلو لپاره کافي ندی او نشي کولای د محاکمې سري والی توجیه کړي او د دغه قانون دپلي کولو لپاره په پرېکړه کې ځینې لارښوونې بیانوي.

آیا امکان لري چې ددغه قانون تفسیر د سترې محکمې لخوا لکه څرنګه چې د هغوي په پرېکړه کې اعلان شو، راتلونکې قضایاوې تر پوښښ لاندې ونیسي؟

که داسې وي، آیا دغه تفسیر په راتلونکو قضایاوو کې پر ټیټو محاکمو لازم الاجراء دی؟

قانون مدون ذیل را تفسیر کند:

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر میگردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد. محکمه میتواند در حالاتیکه در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند و لی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد.

آیا حکم این ماده وضاحت دارد؟

چه چیزی راجع به این حکم ماده مبهم میباشد؟

اصطلاح " یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد"، چه معنی دارد؟

خط مشی قانون تمایل به محاکمه علنی دارد و محاکمه سری حالت استثنایی میباشد، اما در عین حال قانون بجز از حالت اضطرار، معیار های دیگری را بیان نداشته است تا تطبیق محاکمه سری را توجیه نماید.

بیاید فرض کنیم که ستره محکمه فیصله میکند که دلیل ارائه شده از سوی رئیس هیئت قضات، برای بستن محاکمه بروی رسانه ها و مردم عام کافی نبوده و نمیتواند سری بودن محاکمه را توجیه نماید و بعضی رهنمایی ها را برای تطبیق این قانون در فیصله خویش بیان میدارد.

آیا امکان دارد تفسیراین قانون از سوی ستره محکمه طوریکه در فیصله اش اعلان گردید، قضایای آینده را تحت پوشش خود قرار دهد؟

اگر چنین باشد، آیا این تفسیر در قضایای آینده بالای محاکم تحتانی لازم الاجرا خواهد بود؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

که تاسو داسې فکر کوئ، آيا پدې معني ندي چې ستره محکمه په حقيقت کې د مدون قانون د تبديلولو صلاحيت لري؟

که داسې وي، او اجرائيه يا مقننه څواک د دغه ځانګړې قضيې په اړه د سترې محکمې له تفسير سره موافق نه وي، دوي کوم امکانات په واک کې لري؟

- د سترې محکمې پر پرېکړه سترګې پټول
- پدې پرېکړه د بياغور کولو لپاره د سترې محکمې څخه غوښتنه
- ستره محکمه په رسنيو کې چلينج ته رابلل
- د سترې محکمې د هغه شمېر قاضيانو د عزل غوښتنه چې د قضيې په اړه يې پرېکړه کړېده
- د سترې محکمې د تفسير د صلاحيت د سلب لپاره د هېواد د قوانينو د تعديل په برخه کې د هڅو شريکول

دغه پوښتنې چلنج راوړونکې او مهمې دي، مثلاً کله چې مونږ د افغانستان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون احکام پلټو، په مهرباني سره د هغه په اړه فکر وکړئ، ځکه چې مونږ هغوي ته وروسته پدې مضمون کې راګرځو.

محلي عرف او عادتونه:

کوم وخت کولای شو د يوې قضيې د حل او فصل لپاره محلي عرف ته مراجعه وکړو؟

محلي عرف او عادات په کوم ځاي کې پيدا کولای شو؟

دا د فقهې او اساسي حقوقو په اړه يوه لنډه

اگر شما چنين فکر ميکنيد، آيا اين بدين معنی نبوده که ستره محکمه در حقيقت صلاحيت تغيردهی قانون مدون را دارد؟

اگر چنين باشد، و اگر قوه اجرائيه و يا مقننه با تفسير ستره محکمه راجع به قضيه خاصی موافق نباشد ، آنها کدام امکانات را دارا ميباشند؟

- ناديده گرفتن فيصله ستره محکمه
- درخواست از ستره محکمه جهت تجديد نظر بر اين فيصله
- ستره محکمه را د رسانه ها به چالش طلبيدن
- تقاضای عزل آنعده قضاتی ستره محکمه که درمورد قضيه فيصله کرده اند
- بذل مساعی برای تعديل قوانين کشور، غرض سلب صلاحيت تفسير ستره محکمه

اين سوال ها چالش برانگيز و مهمی اند، مثلاً هنگاميکه ما احکام قانون اساسی سال ۲۰۰٤ افغانستان را بررسی ميکنيم، لطفاً در ارتباط آنها فکر کنيد بخاطريکه ما به آنها بعداً در اين مضمون بر ميگرديم.

عرف و عادات محلی:

چی وقت ميتوانيم جهت حل وفصل يک قضيه به عرف محلی مراجعه نمائيم؟

عرف وعادات محلی را در کجا ميتوان پيدا نمود؟

اين يک مقدمه کوتاه در ارتباط موضوع فقه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه وه.

اوس د افغانسـتان د ۲۰۰٤ کال د اساسي قانون د مطالعې په لور ځو (د راتلونکي ټولګي د لوستلو دنده – اساسي قانون، سریزه، ۱-۲۱، ٦۰-۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦-۱٤۸ او ۱۵۱-۱۵۷ مادې)

II.د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون

ښوونیزې موخې- ۳-٦ ساعتونه

- په افغانستان کې د سیاسي نظام تشریح
- د دولت د دندو بیان
- د هېواد د اجرائیه څواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د مقننه څواک د موخې او دندو توضیح
- د هېواد د قضائیه څواک تشریح
- د یوه خپلواکه قضائیه څواک د ځانګړتیاوو ذکر
- د کنټرول او توازن **(Cheks and Balances)** د سیستم د اهمیت اثبات

(الف) سیاسي نظام:
د یوه اسلامي جمهوري دولت په توګه د افغانستان سیاسي نظام څه ډول توضیح کوئ؟

لکه څرنګه چې د افغانستان د ۲۰۰٤ کال په اساسي قانون کې راغلي دي، څه ډول پوهېداي شو چې افغانستان یو اسلامي جمهوري دولت دي؟

خپلواک او جمهوري حکومت څه معني لري؟

حقوق اساسی بود.

اکنون ما بسوی مطالعه قانون اساسی سال ۲۰۰٤ میرویم[وظیفه خوانش صنف بعدی – قانون اساسی، مقدمه، ماده های ۱ – ۲۱، ٦۰ – ۸۰، ۱۳٤، ۱۳٦– ۱٤۸، و ۱۵۱ – ۱۵۷]

II. قانون اساسی سال ۱۳۸۲

اهداف آموزشی – ساعت های ۳ – ٦

- تشریح نظام سیاسی در افغانستان
- بر شماری وجایب دولت
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مجریه کشور
- توضیح هدف و وجایب قوهٔ مقننه کشور
- تشریح قوهٔ قضائیه کشور
- ذکر ویژگیهای یک قوهٔ قضائیه مستقل
- اثبات اهمیت سیستم کنترول و توازن **(Checks and Balances)**

(الف). نظام سیاسی
نظام سیاسی افغانستان منحیث یک جمهوری اسلامی را چگونه توضیح می دهید؟

طوری که در قانون اساسی ۲۰۰٤ آمده است، چگونه می توان دانست که افغانستان یک جمهوری اسلامی است؟

طرز حکومت آزاد و جمهوری به چه معنی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواب: حکومت د خلکو د ټاکل شویو استازو لخوا اداره کېږي او د خلکو په وړاندې ځواب ورکوونکې وي.

د حکومت نور شکلونه کوم دي؟

- مطلقه سلطنت
- مشروطه سلطنت
- فردي استبدادي (دیکتاتوري)
- پوځي دیکتاتوري
- کمونیستي جمهوري
- سوسیالیستي جمهوري

په افغانستان کې سیاسي نظام د کومو ځانګړتیاوو لرونکی دی؟

- د ولسمشر او د خلکو د استازو علني ټاکنې
- د دولت درې خپلواک مګر مساوي ځواکونه (اجرائیه، مقننه او قضائیه)
- کنټرول او توازن (Checks and Balances)
- د افرادو د معینو حقوقو او شخصي خپلواکیو تضمین
- د دولت لخوا د مشخصو خدماتو د وړاندې کولو تضمین
- په اساسي قانون کې د تعدیل مشخصه پروسه

پرېږدئ په ځیر سره د ۱۳۸۲ کال اساسي قانون تر

جواب: حکومت از طریق نمایندگان انتخابی مردم اداره گردیده و در برابر مردم پاسخگو می باشد.

برخی از اشکال دیگر حکومت کدام ها میباشند؟

- سلطنت مطلقه
- سلطنت مشروطه
- استبداد فردی (دیکتاتوری)
- دیکتاتوری نظامی
- جمهوری کمونیستی
- جمهوری سوسیالیستی

نظام سیاسی در افغانستان دارای چه ویژگیهایی می باشد؟

- انتخابات آزاد و علنی رئیس جمهور و نمایندگان مردم
- سه قوهٔ مستقل ولی مساوی تشکیل دهنده دولت (مجریه، مقننه، و قضائیه)
- کنترول و توازن (Checks and Balances)
- تضمین حقوق معین افراد و آزادی شخصی
- تضمین ارائه خدمات مشخص توسط دولت
- پروسه مشخص ایجاد تعدیل در قانون اساسی

بگذارید با دقت بیشتر قانون اساسی ۱۳۸۲ را

(c) ketabton.com: The Digital Library

بحث لاندې ونیسو، البته د درې ګونو څواکونو څخه په پیل سره.

مورد بحث قرار دهیم، البته با شروع از قوا سه گانه دولت.

(ب) دولت:

د دولت د پراخه مفهوم (State) او د هغه د محدود (Government) تر منځ توپیر په څه کې دئ؟

(ب) . دولت

فرق بین مفهوم وسیع دولت (State) و مفهوم محدود آن (Government) درچیست؟

- په دولت کې درې ګونه څواکونه شامل دي
- دولت د حقوقو او مکلفیتونو لرونکی دی. (۱–۲۱ مادې)
- لنډه داچې دولت د افغانستان هېواد دی.

- دولت دربر گیرنده مجموع قوای سه گانه است.
- دولت دارای حقوق و وجایب می باشد. (ماده های ۱– ۲۱)
- خلاصه اینکه دولت عبارت است از کشور افغانستان.

راځئ د دولت ځینې حقوق او وجایب وڅېړو.

بیایید برخی از این حقوق و وجایب دولت را بررسی نمائیم.

(۱ ماده) افغانستان، خپلواک، واحد او نه بېلېدونکی اسلامي جمهوري دولت دی.

(ماده ۱) افغانستان، دولت جمهوری اسلامی، مستقل، واحد و غیر قابل تجزیه می باشد.

(۲ ماده) د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت دین د اسلام سپیڅلی دین دی.

دین دولت جمهوری اسلامی افغانستان، دین مقدس اسلام است.

د نورو دینونو پیروان د خپل دین په پیروئ او د دیني مراسمو په اجراء کې د قانون د حکمونو په حدودو کې آزاد دي.

(ماده ۲) پیروان سایر ادیان در پیروی از دین و اجرای مراسم دینی شان در حدود احکام قانون آزاد می باشند.

(۳ ماده) په افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولای چې د اسلام د سپیڅلي دین د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

(ماده ۳) در افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد.

(٤ ماده) په افغانستان کې ملي حاکمیت په ملت پورې اړه لري چې په مستقیم ډول یې پخپله یا د خپلو استازو له لارې عملي کړي. د افغانستان ملت له ټولو هغه افرادو څخه عبارت دی چې د

(ماده ٤) حاکمیت ملی در افغانستان به ملت تعلق دارد که به طور مستقیم و یا توسط نمایندگان خود آن را اعمال می کند. ملت افغانستان عبارت است از تمام افرادی که تابعیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان تابعيت ولري.

افغانستان را دارا باشند.

(۵ ماده) د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو تطبيق، د خپلواکۍ، ملي واکمنۍ او ځمکنۍ بشپړتيا دفاع او د امنيت او د هېواد د دفاعي وړتيا تأمين د دولت د اساسي دندو څخه دي.

(ماده ۵) تطبيق احكام اين قانون اساسی و ساير قوانين، دفاع از استقلال، حاكميت ملی و تماميت ارضی و تأمين امنيت و قابليت دفاعی كشور از وظايف اساسی دولت می باشد.

(٦ ماده) دولت د انساني كرامت د ساتلو، بشري حقوقو د ملاتړ، د ډيموكراسۍ د تحقق، ملي يووالي د تامين، د ټولو قومونو او قبايلو تر منځ د برابرۍ او د هېواد په ټولو سيمو کې د متوازنې پراختيا او ټولنيز عدالت پر بنسټ د يوې هوسا او پرمختللې ټولنې په جوړولو مكلف دی.

(ماده ٦) دولت به ايجاد يك جامعه مرفه و مترقی بر اساس عدالت اجتماعی، حفظ كرامت انسانی، حمايت حقوق بشر، تحقق دموكراسی، تامين وحدت ملی، برابری بين همه اقوام و قبايل و انكشاف متوازن در همه مناطق كشور مكلف می باشد.

(۷ ماده) دولت د ملګرو ملتونو د منشور، د بين الدول معاهدو، د نړيوالو ميثاقونو چې افغانستان له هغوي سره تړاو لري او د بشري حقوقو د نړيوالې اعلاميې رعايت كوي. دولت د هر راز تروريستي اعمالو، د مخدره توكو د كرلو او قاچاق او د مسكراتو د توليد او استعمال مخنيوی كوي.

(ماده ۷) دولت منشور ملل متحد، معاهدات بين الدول، ميثاق های بين المللی كه افغانستان به آن ملحق شده است و اعلاميۀ جهانی حقوق بشر را رعايت می كند. دولت از هر نوع اعمال تروريستی، زرع و قاچاق مواد مخدر و توليد و استعمال مسكرات جلوگيری می كند.

(۸ ماده) دولت د هېواد بهرنی سياست د خپلواكۍ، ملي ګټو او ځمكنۍ بشپړتيا په ساتلو، نه مداخلې، ښه ګاونډيتوب، دوه اړخيزه درناوي او د حقوقو د برابرۍ پر بنسټ تنظيموي.

(ماده ۸) دولت سياست خارجی كشور را بر مبنای حفظ استقلال، منافع ملی و تماميت ارضی و عدم مداخله، حسن همجواری، احترام متقابل و تساوی حقوق تنظيم می نمايد.

دولت بايد د خصوصي پانګې اچونې، اقتصادي ودې، د كرنې د پراختيا، د استوګنځي د چمتو كولو او مستحقينو ته د ځمكې د توزيع ملاتړ وكړي او د ځنګلونو او د ژوند چاپېريال په ساتنه كې لازم تدابير ونيسي. (۱۰-۱۵ مادې)

دولت بايد از سرمايه گذاری خصوصی، رشد اقتصادی، توسعه زراعت، و تهيه مسكن، توزيع زمين به مستحقين حمايت نموده و در مورد حفظ و بهبود جنگلات و محيط زيست تدابير لازم را اتخاذ نمايد. (ماده های ۱۰ الی ۱۵)

(۱۷ ماده) دولت په بېلابېلو كچو د پوهنې د ودې او د ديني زده كړو د پراختيا، د جوماتونو، مدرسو او ديني مركزونو د وضعې د ښه والي او تنظيم

(ماده ۱۷) دولت برای ارتقای معارف در همه سطوح، انكشاف تعليمات دينی، تنظيم و بهبود وضع مساجد، مدارس و مراكز دينی تدابير لازم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره تدبیرونه نیسي.

پښــــتو او دري د دولت رسمي ژبې دي. د هېواد د تقـــویم مبـــداء د پیغمبـر اکـرم(ص) پـر هجـرت ولاړ دي. د افغانســـــتان بیـــرغ او ملـــي ســـرود تنظیمېږي. د هېواد پایتخـت د کابـل ښـار دی (۱٦، ۱۸-۲۱ مادې).

(ج) د دولت اجرائیه ځواک:

د اجرائیه ځواک موخه:

د دولت د اجرائیه قوی هدف څه دی؟

- د هغه خدماتو وړاندې کـول چې د افغانسـتان په اساسي قانون کې تصریح شویدي.
- د اساسي قانون لخـوا د ورکـړل شـویو فـردي حقوقو او شخصي خپلواکیو ملاتړ او تضمین
- د هېواد د قوانینو تطبیق
- د دولـت د نـــورو ځواکونـو سـره د دغـه ځـواک د اړیکـو پـه تـړاو د اساسـي قـانون د احکامو تطبیق

د اجرائیه ځواک تشکیل:

د اجرائیه ځواک جوړښت د اساسي قانون په رڼا کې څرنګه دي؟

- ولسمشر (٦۰-۷۰ مادې)
- د ولسمشر لمړی مرستیال (٦۰ ماده)
- د ولسمشر دوهم مرستیال (٦۰ ماده)
- وزیران (۷۱-۸۰ مادې)
- ســـــیمه ایـــــــــزې اداري (۱۳٦-

اتخاذ می نماید.

پشتو و دری زبـــانهای رسمی دولـت مـی باشـند. مبدأ تقویم کشور بـر هجـرت پیغمبـر اکـرم (ص) اسـتوار اسـت. بیـــرق و ســـرود ملی افغانسـتان تنظیم می گردد. کابل پایتخت افغانستان می باشد. (ماده های ۱٦، ۱۸ – ۲۱).

(ج) قوۀ مجریۀ دولت

هدف قوۀ مجریه:

هدف قوۀ مجریه دولت چیست؟

- ارائه خدماتی که در قـانون اساسـی افغانسـتان تصریح گردیده است
- حمایـت و تضـمین حقـوق فـردی و آزادی های شخصی اعطا شده در قانون اساسی
- اجرا و تطبیق قوانین کشور
- تطبیـــق احکـــام قـــانـــون اساســی در ارتـــباط با روابـط این قـــوه بـــا دیگـــر قوه های دولت

تشکیل قوۀ مجریه:

تشکیل قوۀ مجریه در پرتو قـانون اساسـی چگونـه می باشد؟

- رئیس جمهور (ماده های ٦۰ – ۷۰)
- معاون اول رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- معاون دوم رئیس جمهور (ماده ٦۰)
- وزراء (ماده های ۷۱ – ۸۰)
- واحـــد هـــای اداری محلـــی (مـاده هـای

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۲ مادې)

ولسمشر او مرستیالان:

ټـــاکنــې، شــــرایط، کـاري دوره، اسـتعفي او عزل

- ولســــمشر د افــغانســـــتان د اســـلامي جمهوري دولت مشري پـه غـاړه لـري، خپـل صلاحیتونه پـــه اجــــرائیه، مقننـه او قضـائیه برخو کې د اساسي قانون د احکامو سره سـم عملي کوي.
- ولســـمشر دوه، لـومړی او دوهـم مرسـتیالان لـــــري.
- د ولسمشـرۍ کاندیـد د خپلـو دو مرسـتیالانو نومونه د خپل کاندید کېدو سره سم ملت تـه اعلانوي.
- (٦۰ مـاده) د ولسمشـر لـومړی مرسـتیال د ولسمشر د غیاب، استعفي یا وفات پـه حالـت کې د دغه اساسي قـانون د منـدرجو احکـامو سره سم عمل کوي.
- ولسمشر د رایو ورکوونکو د آزادو، عمومي ، پټو او مستقیمو رایو له لارې په سلو کـې تـر پنځوســو د زیاتـــو رایـو پـه ترلاسـه کولـو ټاکل کیږي.
- د ولسمشـر وظیفـه د ټـاکنو وروسـته د پـنځم کــال د غبرګـولي پـه لـومړۍ نېټـه پـاي تـه رسیږي.
- (٦۱ مـاده) د ولســـمشر کـــار تـر پـاي تـه رسېدو د مخه د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره ټاکنې، له دېرشـــو تر شپېتو ورځـو پـه موده

۱۳٦ – ۱٤۲)

رئیس جمهور و معاونین:

انتخابـــات، شـــرایط، دوره تصـــدی، اســـتعفاء، و برکناری

- رئـیس جمهـور در راس دولـت جمهـوری اسلامی افغانستان قرار داشته، صلاحیت های خـود را در عرصـه هـای اجرائیـه، تقنینیـه و قضائیه، مطابق به احکام ایـن قـانون اساسـی، اعمـال می کند.
- رئیـس جمهـور دارای دو معاون اول و دوم، می باشد.
- کـانـدیـد ریاسـت جمهـوری نـام هـر دو معاون را همزمان با کـانـدیـد شدن خـود بـه ملت اعلام میدارد.
- (مـاده ٦۰) معـاون اول رئـیس جمهـور در حالـت غیـاب، اسـتعفأ و یـا وفـات رئـیس جمهـور، مطابـق بـه احکـام منـدرج ایـن قانون اساسی، عمل می کند.
- رئـیس جمهـور بـا کسـب اکثریـت بـیش از پنجاه فی صد آرای رای دهندگان از طریـق رأی گیری آزاد، عمومی، سـری و مسـتقیم انتخاب می گردد.
- وظیفــه رئیــــس جمهـور در اول جـوزای ســـال پنجم بعـــد از انتـــخابات پـایان می یابد.
- (ماده ٦۱) انتخابات بـه منظـور تعیـین رئـیس جمهـور جدیـد در خـلال مـدت سـی الـی شصــت روز قبــل از پایــان کـــار رئـــیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې کېږي.

- که چېرې په لومړي پړاو کې لـه کاندیـدانو څخه یو هم ونه کړای شي چې پـه سـلو کـې تر پنځوسو زیاتې رایې تر لاسه کړي ، ټاکنې د دوهم ځل لپاره د انتخاباتو د نتایجو د نېټې تر اعلان وروسته د دوو اوونیو په اوږدو کې ترسـره کېـږي. دا ځـل یـوازې هغـه دوه تنـه کاندیدان په ټاکنو کې برخـه اخلـي چې پـه لومړي پړاو کې یې تر ټولـو زیـاتې رایـې تـر لاسه کړې وي.

- د ټاکنو په دویـــم پــړاو کې هغه څوک چې د رایو اکــثریت تـر لاسـه کـړي، ولسمشـر ګڼل کېږي.

- کـه چېـرې د ولسمشـرۍ یـو کاندیـد د رای ګیرۍ د لومړي یا دویم پړاو په بهیر او یـا تـر ټاکنو وروسـته او یـا د انتخابـاتو د نتـایجو لـه اعلان پخوا مړ شي، نـوې ټـاکنې د قـانون لـه حکمونو سره سم کېږي.

- څوک چې ولسمشرۍ ته کاندید کېـږي بایـد لاندې شرایط ولري:

۱) د افغانستان تبعه، مسلمان، له افغـان مـوراو پـلار څخـه زیږېـدلی وي او د بـل هېـواد تابعیت ونلري؛

۲) د کاندیدېـــدو پــه ورځ یـــې عمـــر تـــر څلوېښتو کلونو لږ نه وي؛

۳) د محکمې لخوا د بشري ضـد جرمونـو او جنایت په ارتکاب او یا لـه مـدني حقوقـو څخه په محرومۍ محکـوم شـوی نـه وي؛ (۶۲ ماده)

جمهـور برگزار میگردد.

- هـــرگــــــاه در دور اول هـــــیچ یــــک از کـانـدیـــــدان نتــــواند اکثریـت بــیش از پنجـاه فــی صــد آرا را بــه دســت آورد، انتــخابات بـــــرای دور دوم در ظـــرف دو هفــته از تـاریخ اعــلام نتــایج انتــخابات بـرگـــزار مـــی گـردد و در ایــن دور تنهـا دو نفـــر از کـانـدیدانی که بیــشترین آرا را در دور اول بـه دسـت آورده انـد، شــرکت مـی نـمایند.

- در دور دوم انتخابات، کاندیدی که اکثریت آرا را کســب کند، رئیس جمهـور شـناخته می شود.

- هرگاه یکی از کاندیدان ریاسـت جمهـوری در جریان دور اول یا دوم رای گیـری و یـا بعـد از انتخابـات و قبـل از اعـلام نتـایـــج انتخابـات وفـات نمایـد، انتــخابات مجـدد مطابق به احکام قانون برگزار میگردد.

- شخصی که به ریاست جمهوری کاندید می شود، واجد شرایط ذیل می باشد:

۱) تبعـهٔ افغانســتان، مســلمان و متولــد از والدین افغــــان بـوده و تابعیـت کشـور دیگری را نداشته باشد؛

۲) در روز کاندید شـدن سـن وی از چهـل سال کمتر نباشد؛

۳) از طـــرف محکمـه بـه ارتکـاب جـرایم ضـــد بشـری، جنایـت و یـا حرمـان از حقــوق مـــــدنی محکـوم نشـده باشـد. (ماده ۶۲)

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيڅ شخص نشي کولاي له دوو دورو زيات د ولسمشر په توګه وټاکل شي. پدې ماده کې راغلی حکم د ولسمشر د مرستيالانو په برخه کې هم تطبيقيږي. (٦٢ ماده)

هیچ شخص نمی تواند بیش از دو دوره به حیث رئیس جمهور انتخاب گردد. حکم مندرج این ماده در مورد معاونین رئیس جمهور نیز تطبیق می گردد. (ماده ٦٢)

آيا هغه څوک چې د ولسمشر د مرستيال په توګه دنده سرته رسوي کولای شي دوه دورې نورې د ولسمشرۍ دنده سرته ورسوي؟

آیا کسی که منحیث معاون رئیس جمهور ایفای وظیفه نموده باشد می تواند دو دوره دیگر متصدی پست ریاست جمهوری باشد؟

بلې- د ولسمشر مرستيالان کولاي شي د دغه اساسي قانون د احکامو سره سم ځان ولسمشرۍ ته کانديد کړي. (٦٧ ماده)

بلی - معاونین رئیس جمهور می توانند مطابق به احکام این قانون اساسی خود را به ریاست جمهوری کاندید نمایند. (ماده ٦٧)

د ولسمشر د استعفی، عزل يا وفات يا هم په صعب العلاج ناروغۍ د اخته کېدوپه صورت کې چې د دندې د اجراء مانع شي، د ولسمشر لومړی مرستيال د ولسمشر صلاحيتونه او دندې په غاړه اخلي.

در صورت استعفا، عزل یا وفات رئیس جمهور و یا مریضی صعب العلاج که مانع اجراء وظیفه شود، معاون اول رئیس جمهور صلاحیتها و وظایف رئیس جمهور را به عهده می گیرد.

ولسمشر خپله استعفاء شخصاً ملي شوری ته اعلانوي.

رئیس جمهور استعفای خود را شخصاً به شورای ملی اعلام می نماید.

د صعب العلاج ناروغۍ تثبيت د هغه طبي هيئت لخوا کيږي چې ستره محکمه يې ټاکي.

تثبیت مریضی صعب العلاج توسط هیئت طبی با صلاحیت که از طرف ستره محکمه تعیین میگردد صورت میگیرد.

(٦٧ ماده) په داسې حالاتو کې د نوي ولسمشر د ټاکلو لپاره په دريو مياشتو کې دننه د اساسي قانون د يوشپيتمې مادې سره سم ټاکنې کيږي.

(ماده ٦٧) در این حالات در خلال مدت سه ماه انتخابات به منظور تعیین رئیس جمهور جدید طبق مادۀ شصت و یکم این قانون اساسی بر گزار میگردد.

د ولسمشر لومړی مرستيال د لنډمهاله ولسمشر په توګه د دندې د ترسره کولو په موده کې لاندينی چارې نشي ترسره کولای:

(ماده ٦٧) معاون اول رئیس جمهور در زمان تصدی به حیث رئیس جمهور موقت امور ذیل را انجام داده نمی تواند:

۱. د اساسي قانون تعديل؛ ۲. د وزيرانو عزل؛ ۳. ټول پوښتنه

۱. تعدیل قانون اساسی؛ ۲- عزل وزرا؛ ۳- مراجعه به آرای عامه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(٦٨ ماده) که چېرې د ولسمشر یو مرستیال استعفي وکړي یا مړ شي د هغه پر ځای بل شخص د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تایید ټاکل کیږي.

(ماده ٦٨) هرگاه یکی از معاونین رئیس جمهور استعفاء و یا وفات نماید عوض وی شخص دیگری توسط رئیس جمهور به تأیید ولسی جرگه تعیین میگردد.

د ولسمشر او د لومړي مرستیال د یوځایي مړینې په صورت کې په ترتیب سره دویم مرستیال، د مشرانو جرګې رئیس، د ولسي جرګې رئیس، او د بهرنیو چارو وزیر یو په بل پسې ددې اساسي قانون د (اووه شپېتمې) مادې له حکم سره سم د ولسمشر دندې په غاړه اخلي.

(٦٨) در صورت وفات همزمان رئیس جمهور و معاون اول وی، بالترتیب معاون دوم، رئیس مشرانو جرگه، رئیس ولسی جرگه و وزیر خارجه یکی بعد دیگری مطابق به حکم مندرج مادۀ شصت و هفتم این قانون اساسی وظایف رئیس جمهور را به عده میگیرد.

(٦٩ ماده) پر ولسمشر د بشري ضد جرمونو، ملي خیانت یا جنایت د ارتکاب تور لګول د ولسي جرګې د ټولو غړیو د دریمې برخې له خوا غوښتل کېدای شي. که چېرې دا غوښتنه د ولسي جرګې د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو د رایو لخوا تایید شي، ولسي جرګه د یوې میاشتې د ننه لویه جرګه دایروي. که لویه جرګه منسوب شوی شخص د اتهام د ټولو غړیو له دریو څخه د دوو برخو د رایو په اکثریت تصویب کړي، ولسمشر له وظیفې څخه ګوښه او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کیږي. ځانګړې محکمه د ولسي جرګې له دریو غړیو، د سترې محکمې له دریو غړیو چې لویه جرګه یې ټاکي، او د مشرانو جرګې له رئیس څخه جوړیږي. دعوي د هغه شخص لخوا چې د لویې جرګې لخوا ټاکل کیږي، اقامه کیږي.

(ماده ٦٩) اتهام علیه رئیس جمهور به ارتکاب جرایم ضد بشری، خیانت ملی یا جنایت، از طرف یک ثلث کل اعضای ولسی جرگه تقاضا شده می تواند. در صورتیکه این تقاضا از طرف دو ثلث کل آرای ولسی جرگه تائید گردد، ولسی جرگه در خلال مدت یک ماه لویه جرگه را دایر می نماید. هرگاه لویه جرگه اتهام منسوب را به اکثریت دو ثلث آرای کل اعضا تصویب نماید، رئیس جمهور از وظیفه منفصل و موضوع به محکمۀ خاص محول میگردد. محکمۀ خاص متشکل است از رئیس مشرانو جرگه، سه نفر از اعضای ولسی جرگه و سه نفر از اعضای ستره محکمه به تعیین لویه جرگه، اقامۀ دعوی توسط شخصی که از طرف لویه جرگه تعیین می گردد صورت میگیرد.

همدارنګه د اساسي قانون ٦٩ ماده تصریح کوي چې : ((پدې حالت کې ددې اساسي قانون اووه شپېتمه ماده کې راغلي حکمونه تطبیقیږي)) د دغه جملې منظور څه دی؟ آیا منظور یې دادی چې ولسمشر مخکې لدې چې د هغه پر وړاندې محکمه حکم صادر کړي، استیضاح کیږي؟

ماده ٦٩ قانون اساس همچنین تصریح می دارد: "در این حالت احکام مندرج مادۀ شصت و هفتم این قانون اساسی تطبیق می گردد" منظور از این جمله چیست؟ آیا منظور این است که رئیس جمهور قبل از اینکه محکمه علیه وی حکمی را صادر نماید، مورد استیضاح قرار می گیرد؟.

(٧٠ ماده) ولسمشر د خدمت د دورې تر ختمېدو

(ماده ٧٠) رئیس جمهور بعد از ختم دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د عزل له حالته پرته د خپل ژوند په پاتې موده کې د جمهوري رياست د دورې د مالي حقوقو څخه د قانون له حکمونو سره سم ګټه اخلي.

صلاحیتونه او وجایب:

د ولسمشر صلاحیتونه او وجیبې د اساسي قانون په ٦٤ او تریوه حده په ٦٣ ماده کې د ولسمشرۍ د لوړې په متن کې توضیح شوي دي.

د ٤٦ مادې سره سم د ولسمشر صلاحیتونه او وجیبې کوم دي؟

- د اساسي قانون د اجراء (ترسره کېدنې) څارل؛ (د ٦٤ مادې ۱ فقره)
- د افغانستان د وسله والو ځواکونو ستر مشرتوب؛ د ملي شوري په تایید د جګړې او متارکې اعلانول؛ د ځمکنۍ بشپړتیا او د خپلواکۍ د ساتنې د دفاع په حالت کې د لازمې پرېکړې کول؛ د ملي شوري په تایید د هېواد څخه بهر د وسله والو ځواکونو د ټولګیو لېږل. (۲-٦ فقرې)

د دې اساسي قانون د نهمې مادې د مندرج حالت څخه پرته د لویې جرګې راغوښتل؛ (۷ فقره)

د ملي شوري او لويې جرګې د غونډو پرانیستل؛ (۹ فقره)

د ولسمشرۍ د مرستیالانو د استعفی منل (۱۰ فقره)

- د ولسي جرګې په تایید د وزیرانو، لوي څارنوال، د مرکزي بانک، د ملي امنیت او د

خدمت، به استثنای حالت عزل، برای بقیه مدت حیات از حقوق مالی دوره ریاست جمهوری مطابق به احکام قانون مستفید می شود.

صلاحیت ها و وجایب:

صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور در ماده ٦٤ قانون اساسی و تا حدی نیز در متن سوگند نامه ریاست جمهوری مندرج ماده ٦٣ توضیح گردیده است.

طبق ماده ٦٤، صلاحیت ها و وجایب رئیس جمهور کدام ها اند؟

- مراقبت از تطبیق قانون اساسی؛ (فقره ۱ماده ٦٤).
- قیادت اعلای قوای مسلح کشور؛ اعلان حرب و متارکه به تایید شورای ملی؛ اتخاذ تصمیم لازم در حالت دفاع از تمامیت ارضی و حفظ استقلال؛ فرستادن قطعات قوای مسلح به خارج از افغانستان به تأیید شورای ملی. (فقره های ۲-٦)

دایر نمودن لویه جرگه به استثنای حالت مندرج مادۀ شصت و نهم این قانون اساسی؛ (فقره ۷).

افتتاح اجلاس شورای ملی و لویه جرگه؛ (فقره ۹).

قبول استعفای معاونین ریاست جمهوری؛ (فقره ۱۰).

- تعیین وزرا، لوی خارنوا ل، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرې مياشتې د رئيسانو ټاکل او د هغوي عـزل او د استعفي منل؛ (۱۱ فقره)

- د ولسي جرګې په تاييـد د سـترې محکمـې د رئيس او غړو ټاکل؛ (۱۲ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د قاضـيانو، د وسله والو ځواکونو، پوليسـو، د ملـي امنيـت د منصـبدارانو، او د لـوړ پـوړو مـامورينو ټاکـل، تقاعد ورکول، د استعفي منل او عزلول؛
- په بهرنيو هېوادونـو او نړيوالـو موسسـو کـې د افغانستان د سياسي نمايندګيو د مشرانو ټاکـل؛ پـه افغانسـتان کـې د بهرنيـو سياسـي اسـتازو د باورليکونو منل؛ د قانون له حکمونو سـره سـم د دولتونـو تـر مـنځ د معاهـدو د عقـد لپـاره د باورليکونو ورکول؛ (۱٤، ۱۵ او ۱۷ فقرې).
- د قوانيــنو او تقنينـــي فرمانونو توشيح کـول (۱٦ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د جزاګـانو تخفيف او ښنبل؛ (۱۸ فقره)
- د قـانون لـه حکمونـو سـره سـم د مـډالونو، نښانونو، او افتخاري لقبونو ورکول؛
- د هېواد د اداري د سمون په منظور، د قانون له مخې د کمېسيونونو جوړول؛ (۲۰ فقره)
- پدې اســاســي قانون کې نور راغلي واکونـه او دندې.

د يادو شويو واکونو برســېره ولسمشر د ٦۵ مـادې پـه بنسـټ کــولاي شـي د مهمـو ملـي، سياسـي، ټولنيزو او اقتصادي موضوعاتو په هکله په افغانستان کــې ټولپوښــتنه وکـــړي، ټولپوښــتنه بايـد ددې

مياشت به تاييد ولسی جـرگـه و عزل و قبـول استعفای آنها؛ (فقره ۱۱).

- تعيين رئيس و اعضای ستره محکمه بـه تاييـد ولسی جرگه (فقره ۱۲).
- تعيين، تقاعـد، قبـول استعفا و عـزل قضـات، صاحب منصبان قوای مسلح، پوليس و امنيـت ملی و مامورين عالی رتبـه مطـابق بـه احکـام قانون؛ (فقره ۱۳).
- تعيين سران نمايندگی های سياسـی افغانسـتان نـزد دول خـارجی و مؤسسـات بـين المللـی؛ قبـول اعتمـاد نامـه هـای نماينـدگان سياسـی خارجی در افغانستان، و اعطای اعتبار نامه بـه غرض عقـد معاهـدات بـين الـدول مطـابق بـه احکام قانون؛ (فقره های ۱٤، ۱۵ و ۱۷).
- تـــوشــــيح قـــوانــــين و فـرامين تقنينـی (فقره ۱٦).
- تخفــيف و عـــفو مجازات مطابق قـانون؛ (فقره ۱۸)
- اعطای مدالها، نشانها و القاب افتخاری مطـابق به احکام قانون؛ (فقره ۱۹)
- تأسيس کميسـيون هـا بـه منظـور بهبـود ادارۀ کشور مطابق به احکام قانون؛ (فقره ۲۰).
- ساير صلاحيتها و وظايف منـدرج ايـن قـانون اساسی (فقره ۲۱)

برعلاوه صلاحيت های فوق الذکر، رئيس جمهور طبق ماده ٦۵ می توانـد در ارتبـاط بـا موضـوعات مهم ملی، سياسی، اجتماعی و يا اقتصادی به آرای عمومی مـردم افغانسـتان مراجعـه نمايـد، مادامیکـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اساسي قانون د حکمونو مخالفه او دهغه د تعدیل مستلزم نه وي.

د یوه بنسټیز اصل په توګه د شپږ شپیتمې مادې سره سم ولسمشر پـدې اساسي قـانون کې د منـدرجو واکونو د عملي کولو پـه برخـه کې د افغانسـتان د خلکو لوړ مصلحتونه پـه پـام کې نیسي. او نشـي کولای د قانون د حکـم پرتـه، دولتـي ملکیتونـه او شـتمنۍ وپلـوري یـا یې وبښـي.او همدارنګـه نشـي کولای د خپل کـار پـه دوران کې لـه خپـل مقـام څخـه پـه ژبنیـو، سـیمه ییـزو، قـومي، مـذهبي، او ګوندي ملحوظاتو ګټه واخلي.

لکه څرنګه چې وینو په ٦٤ ماده کې تصریح شوي واکونه او وجایـب پـدې قیـد سـره چـې بایـد ټـول واکونه د قـانون ســره سـم عملـي شـي، محـدود شوي دي.

دا څه معني لري؟

- یعنـــي ولسمــــشر پـه خپـل سـر کـار نشـي کولای.
- د ولسمشر عمل اقتضا کوي چې دپارلمـان د هغه په اړه یو قانون تصویب کړي.
- د ولسمشر واکــونه د هغه څه په وړاندې چې د افغانســتان پــه قوانینــو کــې راغلــي دي، محدودوي.

د ولسمشر یـا د اجرائیـه څـواک د واکونـو پـه اړه دوه نور لوي محدودیتونه کوم دي؟

- د ولســـمشر او اجــرائـــیه څـــواک هـر اقـــدام او فـــعالیـــت بایـــد پـه اساسـي قـانون کـې د ورکـړل شـویو صـلاحیتونو پـر بنسټ وي.

مراجعه به آرای عمومی مناقض احکام این قـانون اساسی و یا مستلزم تعدیل آن باشد.

به عنـوان یـک اصـل اساسـی، طبـق مـاده شصـت وششـم، رئـیس جمهـور در اعمـال صـلاحیتهای مندرج ایـن قـانون اساسـی، مصـالح علیـای مـردم افغانـــستان را رعـــایت مـی کنـد. و نمـی توانـد بـدون حکـم قـــانون، ملکیـت هـای دولتـی را بفـــروشـــد یـــا اهــــداء کنـد. و همچنـین وی نمی تواند در زمـــان تصدی وظیفه از مقـام خـود بـه ملحوظـات لسـانی، سـمتی، قـومی، مـذهبی و حزبی استفاده نماید.

طوری که می بینیم، اعمـال صـلاحیتها و وجایـب تصریح شده در ماده ٦٤ با این قید کـه بایـد همـه این صلاحیتها در مطابقت با قـانون اعمـال گـردد، محدود گردیده است.

این به چه معنا است؟

- یعنی رئیس جمهـور نمـی توانـد خـود سـرانه عمل نماید
- و عملکرد وی اقتضا می نمایـد تـا در مـورد، پارلمان اقدام بتصویب یک قانون نماید
- صلاحیت و اختیارات رئیس جمهور را نسبت بـه آنچـه در قـوانین افغانسـتان آمـده اسـت، محدود می نماید.

دو محـدودیت عمـده دیگـر در مـورد صـلاحیت های رئیس جمهور یا قوه اجرایه کدام هایند؟

- هریـک از اقـدامات و فعالیـت هـای رئـیس جمهـور و قـوۀ اجرائیـه بایـد اسـتوار بـا صـلاحیتهای اعطـاء شـده در قـانون اساسـی باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د اجرائیه ځواک هېڅ فعالیت د اساسي قانون د احکامو مخالف کېداي نشي.

- هیچ اقدام ویا فعالیت قوهٔ اجرائیه نمی تواند مخالف با احکام قانون اساسی باشد.

د اجرائیه ځواک د صلاحیتونو څخه د ولسمشر ناوړه ګټه اخیستنه څه ډول او د کومې مرجع لخوا کنټرولېږي؟

سوء استفاده رئیس جمهور از صلاحیت های قوهٔ اجرائیه چه گونه و توسط کدام مرجع کنترول میگردد؟

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

- پارلمان
- ستره محکمه
- استیضاح

د دولت د مقننه او قضائیه ځواک لپاره د اساسي قانون د ټاکل شوي چوکاټ د څېړنې وروسته د کنټرول او توازن **(Checks and Balances)** ته راګرځو. مګر مخکې تر هغوي وزارتونو ته یوه لنډه کتنه کوو.

بعد از بررسی چهارچوب تعیین شده توسط قانون اساسی برای قوا مقننه و قضائیه دولت، به مسئله مهم کنترول و توازن **(Checks and Balances)** بر می گردیم. اما قبل از آن نظری به وزارت ها خواهیم داشت.

وزیران:

۷۱ ماده تصریح کوي چې ((حکومت)) د وزیرانو څخه جوړ شوی چې د ولسمشر تر ریاست لاندې دنده سرته رسوي. په بله وینا وزیران د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي تر څو د حکومت ورځنی دندې پر مخ بوزي او د اجرائیه ځواک مسئولیتونه اداء کړي. دوي دغه کار د وزارتونو له لارې سرته رسوي.

وزراء

ماده ۷۱ تصریح میدارد که "حکومت" متشکل است از وزراء که تحت ریاست رئیس جمهور اجرای وظیفه می نمایند. به عبارت دیگر وزراء توسط رئیس جمهور انتخاب می شوند تا وظایف روز مره حکومت را به پیش برده و مسئولیت های قوهٔ اجرائیه را ادا نمایند. ایشان این کار از طریق وزارتخانه ها انجام می دهند.

(۷۲ ماده) څوک چې د وزیر په توګه ټاکل کیږي باید د افغانستان تبعه، د لوړو زده کړو، کاري تجربې نیک شهرت خاوند وي او عمر یې تر ۳۵ کاله کم نه وي. او همدارنګه د سترې محکمې لخوا د بشر ضد، جنایت په تور یا د مدني حقوقو څخه په حرمان نه وي محکوم شوی.

(ماده ۷۲) شخصی که به حیث وزیر تعیین می شود باید تبعه افغانستان، دارای تحصیلات عالی، تجربه کاری، شهرت نیک بوده و عمر وی از ۳۵ سال کمتر نباشد. و همچنین از طرف محکمه به ارتکاب جرایم ضد بشری، جنایت و یا حرمان از حقوق مدنی محکوم نشده باشد.

- وزیران د دندې د پیل څخه مخکې لوړه کوي. (۷٤ ماده) او د دوي دندې د حکومت

- وزراء قبل از تصدی وظیفه حلف به جا می آورند. (ماده ۷٤) و وظایف ایشان عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دندو څخه چې د اساسي قانون په ۷۵ ماده کې توضيح شويدي:

- د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو د احکامو او د محکمو د قطعي پريکړو عملي کول؛ (۱ فقره)
- د خپلواکۍ ساتل، له ځمکنۍ بشپړتيا څخه دفاع او په نړيواله ټولنه کې د افغانستان د حيثيت او ګټو ساتل: (۲ فقره)
- د عامه نظم او امن ټينګلول اود هر راز اداري فساد له منځه وړل؛ (۳ فقره)
- د بوديجې تر تيبول، د دولت د مالي وضعې تنظيمول او د عامه شتمنۍ ساتل؛ (٤ فقره)
- د ټولنيزو ، فرهنګي، اقتصادي او ټکنالوژيکي پرمختيايي پروګرامونو طرح او تطبيق؛ (٥ فقره)
- ملي شورا ته د مالي کال په پاي کې د سرته رسېدلو چارو او د نوي مالي کال د مهمو پروګرامونو په باب راپور ورکول؛ (٦ فقره)
- د هغو نورو دندو تر سره کول چې د دې اساسي قانون او نورو قوانينو له مخې د حکومت له دندو څخه ګڼل کيږي. (۷ فقره)
- ۷٦ ماده حکومت ته اجازه ورکوي چې د هېواد د سياست د اساسي کرښو د تطبيق او د خپلو دندو د تنظيم لپاره ، مقررات وضع او تصويب کړي. پدې شرط چې دغه مقررات د هېڅ نص او د هېڅ قانون د روحيې مناقض نه وي.
- د ۷۷ مادې سره سم وزيران د ولسمشر او

است وظايف حکومت طوريکه در ماده ۷۵ قانون اساسی توضيح گرديده است:

- تعميل احکام اين قانون اساسي و ساير قوانين و فيصله هاى قطعي محاکم؛ (فقره ۱)
- حفظ استقلال، دفاع از تماميت ارضي و صيانت منافع و حيثيت افغانستان در جامعه بين المللي؛ (فقره ۲)
- تأمين نظم و امن عامه و از بين بردن هر نوع فساد اداري؛(فقره ۳)
- ترتيب بودجه، تنظيم وضع مالي دولت و حفاظت دارايي عامه؛ (فقره ٤)
- طرح و تطبيق پروگرام هاي انکشافي اجتماعي، فرهنگي، اقتصادي و تکنالوژيکي؛ (فقره ٥)
- ارائه گزارش به شوراي ملي در ختم سال مالي درباره امور انجام شده و پروگرام هاي عمدهٔ سال مالي جديد؛ (فقره ٦)
- انجام ساير وظايفي که به موجب اين قانون اساسي و قوانين ديگر از وظايف حکومت دانسته شده است. (فقره ۷)
- ماده ٧٦ به حکومت اجازه ميدهد تا براى تطبيق خطوط اساسي سياست کشور و تنظيم وظايف خود، مقررات وضع و تصويب نمايد. بشرط آنکه اين مقررات مناقض نص يا روحيه هيچ قانون نباشد.
- طبق ماده ۷۷، وزرا از وظايف مشخصهٔ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسـي جرګـې پـه وړانـدې د خپلـو مشخصـو دنـدو پـه اړه مسـئوليت لـري او دوي خپلـې دنـدې پـه اداري واحـدونو کـې د آمرينـو پـه توګه د هغـه حـدودو پـه دننـه کـې چـې دغـه اساسي قانون او نور قـوانين يـې ټـاکي، سـرته رسوي.

خـود نـزد رئـيس جمهـور و ولسـی جرگـه مسـئوليت داشـته و ايـشان وظايف خود را بـه حيـث آمـرين واحـدهای اداری در داخل حـدودی کـه ايـن قـانون اساسـی و سـاير قـوانين تعيـين مـی کنـد، اجـرا می نمايند.

- (۸۰ ماده) وزيران نشي کولاي د خپل کار پـه دوران کې له خپل مقام څخه په ژبنيـو، سيمه ييزو، قومي، مذهبي او ګوندي ملحوظاتو ګټـه واخلي. او کـه چېـرې وزيـر پـه بشـر ي ضـد جرمونو، ملي خيانـت او يـا پـه نـورو جرمونـو تورن شي، موضوع د دې اساسي قانون د (يـو سلو څلور دېرشمې) مادې په رعايت ځانګړې محکمې ته سپارل کيږي. (۷۸ ماده)

- (مـاده ۸۰) وزراء نبايـد از مقـام خـود بـرای پيشـبرد اهـداف زبـانی، قـومی، سـمتی، قبيلوی، مـذهبی، و يا حزبی استفاده نماينـد. و در صـورتيکـه يکی از وزراء بـه جنايت عليـه بشـريت، خـيانت ملی، و يـا سـاير جرائم متهم گردد، قضيه با رعايت مـاده ۱۳٤ اين قانـون اساسی به محکمه خـاص محـول می گردد.(ماده ۷۸)

لکـه څرنګـه چـې مخکـې يادونـه وشـوه، اجرائيـه ځـواک هـم د قـانون جـوړونې لپـاره محـدود صلاحيت لري. مثلاً حکومت کولاي شي د ولسـي جرګې د تعطيل او د بېړنۍ اړتيا پـه وخـت کـې، د بوديجې او مالي چارو په اړه پرته، تقنينـي فرمانونـه صادر کړي. تقنينـي فرمانونـه د ولسمشـر د توشـيح څخه وروسته د قـانون حکـم غـوره کـوي. تقنينـي فرمانونـه بايـد د ملـي شـورې د لمـړۍ جلسـې د جوړېدو څخه د دېرشو ورځو پـه اوږدو کـې هغـه ته وړاندې شي او که چېرې د ملي شورې لخوا رد شي، اعتبار نه لري. (۷۹ ماده)

طوريکـه قـبلا ذکـر شـد، قـوۀ مجريـه نيـز دارای صلاحيتهای محدودی برای قانونگذاری می باشد. مثلا حکومت می توانـد در حالـت تعطيـل ولسـی جرگـه در صـورت ضـرورت عاجـل، بـه استثنای امور مربوط به بودجه و امور مالی، فرامين تقنينـی را صادر نمايد. فرامين تقنينی بعد از توشيح رئيس جمهـور حکـم قـانون را حـايز مـی شـود. فـرامين تقنينـی بايـد در خلال سـی روز از تـاريخ انعقـاد نخستين جلسه شورای ملی به آن تقديم شود و در صـورتی کـه ازطـرف شـورای ملـی رد شـود، از اعتبار ساقط می گردد. (ماده ۷۹)

لوي څارنوال

لکـه څرنګـه چـې مخکـې مـو هـم وليـدل، لـوي څارنـوال د ولسمشر لخوا ټاکل او مقـرر کېـږي، او د دولـت د اجرائيـه ځـواک يـوه برخـه ده. لـوي څارنـوال د قضائيه ځواک تر اغېزې لاندې ندی.

لوی څارنوال

طوريکه قبلاً نيـز ديـديم، لـوی څارنـوال توسط رئيس جمهور انتخاب و مقرر می گردد. و بخشی از قوۀ اجرائيـه دولـت مـی باشـد. لـوی څارنـوال تحت اثر قوۀ قضائيه قرار ندارد.

اسـاسـي قـانون پـه خپلـه ۱۳٤ مـاده کـې لـوي

قانون اساسی در ماده ۱۳٤ خود لوی څارنوالی را

(c) ketabton.com: The Digital Library

څارنوالي پــــه رســميت پېژنــي او دغـــه شـان وړاندوينه کوي:

- د جرمونـو کشـف د پوليسـو پـه وسـيله او د جرمونـو څېړنـه او پـه محکمـه کـې پـر تـورن باندې د دعوی اقامه د څارنوالی لخوا د قـانون له احکامو سه سم کيږي.
- څارنوالي د اجرائيه ځواک يوه برخه ده او پـه خپلو اجرآتو کې خپلواکه ده.
- د څارنوالی تشکيل ، صـلاحيت او د اجراآتـو څرنګوالی د قانون له لورې تنظيمېږي.
- د وسله والو ځواکونو ، پوليسو او د ملي امنيت د کارکوونکو د وظيفـوي جرمونـو کشـف او څېړنه د ځانګړي قانون له لارې تنظيمېږي.

سيمه ييز اداري واحدونه

د افغانستان په اساسي قانون کې سيمه ييز اداري واحدونه وړاندوينه شوي چې د هېواد د اجرائيه ځواک يوه برخه جوړوي.

- د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت اداره د مرکـــزي اداري د واحدونو او د سيمه ييـزو ادارو په بنسټ د قانون سره ســـم تنظيمېږي. مرکزي اداره په يو شــــمېر اداري واحـدونو وېشل کيږي چې د هر يـــوه په مشرتابه کې يو وزير وي. (۱۳٦ ماده)
- حکومت د مرکزيت د اصل په سـاتلو سـره د اقتصادي، ټولنيزو او فرهنګي چارو د ګړندي کولو او ښه والي او د ملي ژوند په پرمختـګ کـې د خلکـو د لازيـاتې ونـډې اخيسـتو پـه منظــور لازم صــــــلاحيتونه د قــانون لــه حکمونـو سـره سـم سيــــمه ييـزو ادارو تـه سپاري. (۱۳۷ ماده)

به رســـميت شـــناخته و ايـن چنين پـيش بينـی کرده است:

- کشف جرايم، توسط پوليس و تحقيق جرايم و اقامـــه دعـوی عليـه مـتهم در محکمـه، از طـرف څـارنوالی مطـابق بـه احکـام قـانون صورت ميگيرد.
- څـارنوالی جـزء قـوهٔ اجرائيـه و در اجـراآت خود مستقل می باشد.
- تشکيل، صلاحيت و طـرز فعاليـت څـارنوالی توسط قانون تنظيم ميگردد.
- کشـف و تحقيـق جـرايم وظيفـوی منسـوبين قوای مسلح، پوليس و مـوظفين امنيـت ملـی، توسط قانون خاص تنظيم می گردد.

واحد های اداری محلی

واحد های اداری محلی در قانون اساسی افغانستان پيشبينی گرديده است کـه بخشـی از قـوهٔ اجرائيـه کشور را تشکيل ميدهد.

- ادارهٔ جمهـوری اسـلامی افغانسـتان براسـاس واحــدهای اداره مرکــزی و ادارات محلــی، طبق قانون، تنظيم ميگـردد. ادارهٔ مرکـزی بـه يـک عـده واحـدهای اداری منقسـم ميگـردد که در راس هـر کـدام يـک نفـر وزيـر قـرار دارد. (ماده ۱۳٦)
- حکـــومت بـا حـــفظ اصـل مرکزيـت بـه منظــور تســريع و بهبــود امــور اقتصــادی، اجتمـــاعی و فـــرهنگی و سـهم گيـری هـر چـه بيشـتر مـردم در انکشـاف حيـات ملـی، صلاحيـــــتهای لازم را مطـابق بــه احکــام قـــانــــون، بـه اداره محـــلی تفـويض مـی نمايد. (ماده ۱۳۷)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر ولایت کې یوه ولایتي جرګه جوړیږي، چې د لاندې صلاحیتونو او وجایبو لرونکي دي:

- د ولایتي جرګې غړي له قانون سره سم د نفوسو په تناسب د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له مخې د ولایت د اوسېدونکو لخوا د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي. (۱۳۸ ماده)

- ولایتي شورى د دولت د پرمختیایي موخو په تامین او د ولایت د چارو په ښه کولو کې لکه څنګه چې په قوانینو کې څرګنده شوې، برخه اخلي او په ولایت پورې د اړونده چارو په باب مشوره ورکوي. ولایتي جرګې خپلې دندې د سیمه ییزې ادارې په مرسته سرته رسوي. (۱۳۹ ماده)

ولایتي جرګې چې غړي یې د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې د سیمې د اوسېدونکو لخوا د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي، د چارو د تنظیم او د کوچیانو په ګډون د خلکو د فعالې ونډې د تامین لپاره په ولسوالیو او کلیو کې د قانون د احکامو سره سمې جوړیږي. (۱٤۰ ماده)

لکه څرنګه چې په قانون کې بیان شویدي، ښاروالی ګانې د ښاري چارو د ادارې لپاره جوړیږي. ښاروال او د ښاروالیو د مجالسو غړي د آزادو، عمومي، پټو او مستقیمو ټاکنو له لارې ټاکل کیږي. (۱٤۱ ماده)

په پاي کې دولت د احکامو د عملي کولو او د اساسي قانون د مندرجو ارزښتونو د تامین لپاره لازمې اداري جوړوي. (۱٤۲ ماده)

در هر ولایت یک شورای ولایتی تشکیل می شود که دارای صلاحیت ها و وجایب ذیل می باشد:

- اعضای شورای ولایتی طبق قانون، به تناسب نفوس، از طریق انتخابات ازاد، عمومی، سری و مستقیم از طرف ساکنین ولایت برای مدت چهار سال انتخاب می گردند. (ماده ۱۳۸)

- شورای ولایتی در تأمین اهداف انکشافی دولت و بهبود امور ولایت به نحوی که در قوانین تصریح می گردد سهم گرفته و در مسایل مربوط به ولایت مشوره می دهد. شورای ولایتی وظایف خود را با همکاری ادارهٔ محلی اجرا می نماید. (ماده ۱۳۹)

شوراهای ولایتی که اعضای آنها از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم از سوی ساکنین محل برای مدت سه سال انتخاب می شوند، جهت تنظیم امور و تامین اشتراک فعال مردم، به شمول کوچی ها، در ولسوالی ها و قریه ها، مطابق به احکام قانون تشکیل می گردند (ماده ۱٤۰).

طوری که در قانون بیان گردیده است، شاروالیها برای اداره امور شهری ایجاد می گردند. شاروال و اعضای مجالس شاروالی از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می شوند (ماده ۱٤۱).

نهایتاً، دولت به مقصد تعمیل احکام و تامین ارزشهای مندرج این قانون اساسی، ادارات لازم را تشکیل می نماید (ماده ۱٤۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېړني حالات

د بېړني حالت د موجوديت په موده کې د دولت اجرائيه ځواک ته ځانګړي صلاحيتونه ورکړل شويدي، دغه صلاحيتونه تعيين شوي او محدود دي.

که د جګړې ، د جګړې د خطر، د خطرناکې بلوا، او طبيعي آفتونو او يا هم ورته حالت له امله د خپلواکۍ او د ملي ژوند ساتنه په هغه طريقه چې په اساسي قانون کې ټاکل شوې، ناشونې وګرځي، د ولسمشر لخوا د ملي شوري په تاييد د هېواد په ټولو او يا ځينې برخو کې بېړنی حالت اعلانيږي.

که بېړنی حالت تر دوو مياشتو زيات دوام ومومي د اوږدولو لپاره يې د ملي شورا موافقه شرط ده.(۱٤۳ ماده)

په بېړني حالت کې ولسمشر کولاي شي د ملي او د سترې محکمې له رئيسانو سره په مشوره د ملي شورا ځينې صلاحيتونه حکومت ته وليږدوي. (۱٤٤ ماده)

پدې برسېره د ۱٤٥ مادې سره سم په بېړني حالت کې ولسمشر کولاي شي د ملي شورا او سترې محکمې د رئيسانو د تاييد څخه وروسته تنفيذاً لاندې احکام وځنډوي او يا پر دوي قيدونه وضع کړي:

- د اووه ويشتمې ماده دوهمه فقره (هېڅوک نشي ورکول کېداي مګر د با صلاحيته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د تور وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي)
- شپږ دېرشمه ماده (د بې وسلې غونډو او

حالات اضطرار

در مدت موجوديت حالت اضطرار، به قوه مجريه دولت صلاحيتهای خاص داده شده است، اين صلاحيت ها تعيين شده و محدود اند.

هر گاه به علت جنگ، خطر جنگ، اغتشاش وخيم، آفات طبيعی و يا حالت مماثل، حفظ استقلال و حيات ملی از مجرايی که در قانون اساسی تعيين شده، ناممکن گردد، حالت اضطرار از طرف رئيس جمهور با تائيد شورای ملی در تمام يا بعضی از ساحات کشور اعلان می شود (ماده ۱٤۳).

هرگاه حالت اضطرار بيش از دو ماه دوام نمايد، برای تمديد آن، موافقت شورای ملی شرط است (ماده ۱٤۳).

در حالت اضطرار رئيس جمهور می تواند به مشوره روسای شورای ملی و قاضی القضات، بعضی از صلاحيتهای شورای ملی را به حکومت انتقال دهد (ماده ۱٤٤).

علاوتا، برطبق ماده ۱٤٥، در حالت اضطرار، رئيس جمهور می تواند بعد از تاييد روسای شورای ملی و ستره محکمه، تنفيذ احکام ذيل را معطل سازد و يا بر آنها قيودی وضع نمايد:

- فقره دوم ماده بيست و هفتم (هيچ شخص را نمی توان تعقيب، گرفتار و يا توقيف نمود مگر بر طبق احکام قانون)
- ماده سی و ششم (حق اجتماع و تظاهرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

تظاهراتو حق)

• د اووه دېرشمې مادې دوهمه فقره (دولت د اشخاصو د مراسلاتو او مخابراتو د پلټنې حق نلري، مګر د قانون د احکامو سره سم)

• د اته دېرشمې مادې دوهمه فقره (هېڅوک نشي کولاي د ساکن د اجازې یا د باصلاحیته محکمې د حکم څخه پرته استوګنځي ته ننوځي او هغه وپلټي)

• په بېړني حالت کې اساسي قانون نه تعدیلېږي (۱٤٦ ماده)

که چېرې د ولسمشر دوره او یا د ملي شورې تقنیني دوره په بېړني حالت کې پاي ته ورسېږي، د نویو ټاکنو ترسره کېدل ځنډېږي، او د ولسمشر او ملي شورې د غړو د خدمت موده تر څلورو میاشتوپورې تمدیدېږي. که بېړنی حالت تر څلورو میاشتو زیات اوږد شي، لویه جرګه د ولسمشر لخوا راغوښتله کېږي. د بېړني حالت تر پاي ته رسېدو وروسته د دوو میاشتو په دننه کې ټاکنې کېږي.(۱٤۷ ماده)

د بېړني حالت په پاي ته رسېدو سره هغه اقدامات چې د دې اساسي قانون د (یوسلو څلور څلوېښتمې او یو سلو پنځه څلوېښتمې) مادې له مخې شوي، بې له ځنډه له اعتباره لوېږي. (۱٤۸ ماده)

[د راتلونکي درسي ټولګي لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۸۱-۱۱۵، او ۱٤۹، ۱۵۰ مادې]

(د). د دولت مقننه څواک

__سریزه:__
په ټولیزه توګه د دولت مقننه څواک د د ملي شورا (۸۱-۱۰۹ مادې) او لویې جرګې (۱۱۰-۱۱۵ مادې)

غیر مسلحانه)

• فقره دوم ماده سی و هفتم (دولت حق تفتیش مراسلات و مخابرات اشخاص را ندارد، مگر مطابق به احکام قانون)

• فقره دوم ماده سی و هشتم (هیچ شخص نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت به مسکن شخص داخل شود و آن را تفتیش نماید)

• در حالت اضطرار، قانون اساسی تعدیل نمی شود (ماده۱٤٦).

هرگاه دوره ریاست جمهوری و یا دوره تقنینیه شورای ملی در حالت اضطرار ختم شود، اجرای انتخابات جدید ملتوی گذاشته شده، مدت خدمت رئیس جمهور و اعضای شورای ملی تا چهار ماه تمدید می شود. هرگاه حالت اضطرار بیش از چهار ماه دوام نماید، لویه جرگه از طرف رئیس جمهور دعوت می شود. بعد از ختم حالت اضطرار، در خلال مدت دو ماه، انتخابات برگزار می گردد (ماده ۱٤۷).

در ختم حالت اضطرار، اقداماتی که بر اساس مواد یکصد و چهل و چهارم و یکصد و چهل و پنجم این قانون اساسی به عمل آمده، بلافاصله از اعتبار ساقط می گردد (ماده ۱٤۸).

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آینده – قانون اساسی، مواد ۸۱ – ۱۱۵، و ۱٤۹، ۱۵۰]

(د). قوه مقننه دولت

__**مقدمه**__
بطور کلی، قوه مقننه دولت متشکل از شورای ملی (مواد ۸۱ – ۱۰۹) و لویه جرگه (مواد ۱۱۰ –

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه جوړ شويدي، که څه هم چې د لويې جرگې ونډه مشخصه او ډېره محدوده ده.

ملي شورا:

جوړښت او د غړيتوب لپاره لازم شرايط:

ملي شورا چې زياتره د پارلمان په نامه يادېږي، د افغانستان د اسلامي دولت ملي شورا د ستر تقنيني اورگان په توگه د افغانستان د خلکو د ارادې ښکارندويه ده او د ټول ملت استازيتوب کوي، د شورې هر غړی د رايې د ځرگندونې په وخت کې د افغانستان د خلکو عمومي مصلحتونه او سترې گټې د خپل قضاوت محور ټاکي (۸۱ ماده) .

ملي شورى له دوو جرگو، ولسي جرگې او مشرانو جرگې څخه جوړه ده، هېڅوک نشي کولاي په يوه وخت کې د دواړو جرگو غړی وي. (۸۲ ماده)

د افغانستان د ملي شورا د غړيتوب د ترلاسه کولو لپاره يو شخص بايد د افغانستان اوسېدونکي وي، د محکمې لخوا د بشري ضد جرمونو او جنايت په ارتکاب او يا له مدني حقوقو څخه په محرومۍ محکوم نه وي، او لازم چې د ولسي جرگې د غړيتوب لپاره د ۲۵ کلنۍ او د مشرانو جرگې لپاره د ۳۵ کلنۍ عمر ولري. (۸۵ ماده)

د ملي شورې د غړو انتخاباتي وثيقې د انتخاباتو د څارنې د خپلواک کميسيون لخو اد قانون له حکمونو سره سم ځېړل کېږي (۸۶ ماده)

۸۳ ماده د ولسي جرگې د غړو ټاکل تنظيموي:

- د ولسي جرگې غړي د خلکو د آزادو، عمومي، پټو او مستقيمو ټاکنو له لارې انتخابېږي.

۱۱۵) می باشد، اگرچه نقش لویه جرگه نقشی مشخص و بسیار محدود است.

شورای ملی:

ترکیب و شرایط لازم جهت عضویت

شورای ملی، که اغلب از آن بعنوان پارلمان یاد می شود، عالی ترین ارگان تقنینی دولت و مظهر اراده مردم است، و از قاطبه ملت نمایندگی می کند. هر عضو شورا در موقع اظهار رای، مصالح عمومی و منافع علیای مردم افغانستان را مدار قضاوت قرار می دهد (ماده ۸۱).

شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می باشد و هیچ شخص نمی تواند در یک وقت عضو هر دو مجلس باشد (ماده ۸۲).

برای کسب عضویت در شورای ملی افغانستان، یک شخص باید شهروند افغانستان باشد، محکوم به جرایم ضد بشری، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشد، و ۲لازم است که سن ۲۵ سالگی را برای عضویت در ولسی جرگه و ۳۵ سالگی را برای عضویت در مشرانو جرگه را دارا باشد. (ماده ۸۵).

وثایق انتخاباتی اعضای شورای ملی توسط کمیسیون مستقل انتخابات مطابق به احکام قانون تدقیق می گردد (ماده ۸۶).

ماده ۸۳ انتخاب اعضای ولسی جرگه را تنظیم میکند:

- اعضای ولسی جرگه توسط مردم از طریق انتخابات آزاد، عمومی، سری و مستقیم انتخاب می گردند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ولسي جرګې د کار دوره د پنځم کال د چنګاښ په لومړۍ نیټه د ټاکنو د پایلو د اعلان څخه وروسته پاي ته رسیږي، او نوې شوري په کار پیل کوي.
- د ولسي جرګې د دورې تر ختمېدو له دېرشو څخه تر شپېتو ورځو پورې په موده کې د ولسي جرګې د غړو ټاکنې کیږي.
- د ولسي جرګې د غړو شمېر د هرې حوزې د نفوسو د شمېر په تناسب زیات نه زیات تر دوه سوه پنځوس کسانو پورې دي.
- انتخاباتي حوزې او ورسره نور اړونده مسائل د انتخاباتو په قانون کې ټاکل کیږي، د انتخاباتو په قانون کې باید داسې تدبیر ونیول شي چې انتخاباتي نظام د افغانستان د ټولو خلکو لپاره عمومي او عادلانه استازیتوب تامین کړي او د نفوسو په تناسب دې له هر ولایت څخه په منځنۍ کچه لږ تر لږه دوه ښځینه استازې په ولسي جرګه کې غړیتوب تر لاسه کړي.

- پس از اعلان نتایج انتخابات، دوره کار شورای قبلی ختم می گردد و شورای جدید به تاریخ اول سرطان سال پنجم کار خود را آغاز می نماید.
- انتخابات اعضای ولسی جرگه در خلال مدت سی الی شصت روز قبل از پایان دوره ولسی جرگه قبلی برگزار می شود.
- تعداد اعضای ولسی جرگه به تناسب نفوس هر حوزه حداکثر دو صد و پنجاه نفر می باشد.
- حوزه های انتخاباتی، و سایر مسایل مربوط به آن، در قانون انتخابات تعیین می گردد، که در آن باید از طریق سیستم انتخابات تدابیری اتخاذ گردد که نظام انتخاباتی، نمایندگی عمومی و عادلانه را برای تمام مردم کشور تامین نماید و به تناسب نفوس از هر ولایت طور اوسط حداقل دو وکیل زن در ولسی جرگه عضویت یابد.

۸٤ ماده د مشرانو جرګې د غړو په اړه حکم کوي:

- د هرې ولایتي جرګې له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د څلورو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- د هر ولایت د ولسوالیو د جرګو له غړو څخه یو تن د اړونده جرګې په ټاکنه د دریو کلونو لپاره ټاکل کیږي.
- پاتې دریېمه برخه د معلولینو او معیوبینو د دوه تنو او د کوچیانو د دوه تنو استازو په ګډون د هېواد له خبیرو او تجربه لرونکو کسانو څخه د پنځو کلونو لپاره د ولسمشر لخوا ټاکل کېږي

ماده ۸٤ در ارتباط با اعضای مشرانو جرگه حکم می کند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر برای مدت چهار سال انتخاب می شود
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی ها هر ولایت، یک نفر برای مدت سه سال انتخاب می شود
- یک ثلث باقی مانده، از جمله شخصیت های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از میان معلولین و معیوبین و دو نفر نمایندگان کوچی ها، به تعیین رئیس جمهور برای مدت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د دغه اشخاصو پنځوس په سلو کې بايد ښځې وي.

پنج سال انتخاب میشوند و پنجاه فیصد این افراد باید از میان زنان انتخاب گردد.

- هغه شخص چې د مشرانو جرګې د غړي په توګه ټاکل کيږي په اړونده جرګه کې خپل غړيتوب له لاسه ورکوي او د ده په ځاي د قانون له حکمونو سره سم بل شخص ټاکل کيږي.

- اشخاصی که به حیث اعضای مشرانو جرگه انتخاب می شوند، عضویت خود را در شورای مربوطه از دست می دهند.

د ملي شوري د غړي د مړينې، استعفی، عزل او يا د داسي معلولېدو يا معيوبېدو په صورت کې چې په دايمي توګه د دندې د اجراء خنډ شي د پاتي تقنينيه دورې لپاره د نوي استازي ټاکل د قانون د حکمونو سره سم تر سره کيږي (۱۰۸ ماده)

در حالات وفات، استعفا، عزل عضو شورای ملی و یا معلولیت یا معیوبیتی که به طور دائم مانع اجرای وظیفه گردد، تعیین نماینده جدید برای مدت باقی مانده دوره تقنینیه مطابق به احکام قانون صورت می گیرد (ماده ۱۰۸).

د ملي شوري هېڅ يو غړی د هغه رايې يا نظريې له امله چې د دندې د اجراء په وخت کې يې څرګندوي، تر عدلي تعقيب لاندې نه نيول کېږي (۱۰۱ ماده)

هیچ عضو شورای ملی به علت رای یا نظریه ای که در هنگام اجرای وظیفه ابراز می دارد، مورد تعقیب عدلی قرار نمی گیرد (ماده ۱۰۱).

که د ملي شوري غړی په يوه جرم تورن شي، مسئول مامور له موضوع څخه هغې جرګې ته چې تورن يې غړی دی، خبر ورکوي او تورن تر عدلي تعقيب لاندې راتلاي شي. د مشهود جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د هغه جرګې له اجازې پرته چې دی يې غړی دي تر عدلي تعقيب لاندې راولي او ويې نيسي؛ په دواړو حالاتو کې که عدلي تعقيب د قانون له مخې د توقيف ايجاب وکړي، مسئول مامور مکلف دی چې له موضوع څخه بې له ځنډه نوموړې جرګې ته خبر ورکړي او تصويب يې ترلاسه کړي. که تور د شوري د رخصتي په وخت کې رامنځ ته شي، د نيولو او توقيف اجازه د اړونده جرګې له اداري هيئت څخه ترلاسه کيږي او موضوع د نوموړې جرګې لمړنی غونډې ته د پريکړې کولو لپاره وړاندې کيږي. (۱۰۲ ماده)

هرگاه عضوی به یک جرم متهم شود، مامور مسئول از موضوع به مجلسی که متهم عضو آن است اطلاع می دهد و متهم تحت تعقیب عدلی قرار گرفته می تواند. در مورد جرم مشهود، یک عضو را می توان بدون اجازه مجلس مربوطه دستگیر نمود؛ با این حال، در هر دو حالت، اگر توقیف متهم لازم باشد و تقاضا گردد، مامور مسئول مکلف است، تصویب مجلس مربوطه را حاصل نماید (اگر شوری در حالت تعطیل باشد، اجازه گرفتاری یا توقیف از هیئت اداری مجلس مربوط حاصل می گردد و موضوع به نخستین جلسه مذکور جهت اخذ تصمیم ارائه می شود) (ماده ۱۰۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دواړو جرګو لپاره ګډ احکام:

د ملي شورا له دواړو جرګو څخه هره یوه د کار د دورې په پیل کې د خپلو غړیو څخه یو تن د رئیس په توګه د یوې تقنینیه دورې لپاره، دوه تنه د لمړي او دوهم نایب، او یو منشي او نایب منشي په توګه د یو کال لپاره ټاکي. دغه اشخاص د ولسي جرګې او مشرانو جرګې اداري هیئت جوړوي، د اداري هیئت دندې د هرې جرګې د داخلي وظایفو په اصولو کې ټاکل کیږي. (۸۷ ماده)

د ملي شورې له دواړو جرګو څخه هره یوه د بحث وړ موضوعاتو د کتنې لپاره د داخلي وظایفو د اصولو له مخې کمیسیونونه جوړوي (۸۸ ماده)

د ۹۰ مادې له مخې ملي شورې لاندې دندې لري:

- د قوانینو یا تقنیني فرمانونو تصویب، تعدیل یا لغو کول (۱ پاراګراف)
- د ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي او تکنالوژیکي پرمختیایي پروګرامونو تصویب (۲ پاراګراف)
- د دولتي بودیجې تصویب او د پور اخیستو یا ورکولو اجازه (۳ پاراګراف)
- د اداري واحدونو منځته راوړل، تعدیل یا لغو کول (٤ پاراګراف)
- د دولتونو تر منځ د تړونونو او د نړیوالو میثاقونو تصدیق او یا له هغویڅخه د افغانستان بېلول (۵ پاراګراف)
- پدې اساسي قانون کې نور مندرج واکونه (٦ پاراګراف)

احکام مشترک برای هر دو مجلس:

هر یک از دو مجلس شورای ملی، در آغاز دوره تقنینیه، یک تیم اداری را متشکل از یک رئیس برای یک دوره تقنینیه، و نایب اول و نایب دوم، یک منشی، و یک نایب منشی برای مدت یکسال انتخاب می کنند، وظایف تیمهای اداری توسط اصول وظایف داخلی هر مجلس تعیین می شود (ماده ۸۷).

هر دو مجلس کمیسیونهایی را جهت مطالعه موضوعات مورد بحث، برطبق اصول وظایف داخلی، تشکیل می دهند (ماده ۸۸).

برطبق ماده ۹۰، شورای ملی دارای وظایف ذیل می باشد:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین یا فرامین تقنینی (پاراگراف ۱)
- تصویب پروگرامهای انکشافی اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و تکنالوژیکی (پاراگراف ۲)
- تصویب بودجه دولت و اجازه اخذ یا اعطای قرضه (پاراگراف ۳)
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل و یا الغای آنها (پاراگراف ٤)
- تصدیق معاهدات و میثاقهای بین المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آنها (پاراگراف ۵)
- سایر صلاحیتهای مندرج در قانون اساسی (پاراگراف ٦)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مجریه څواک پر کړنو د یوه سیاسي کنټرول په توګه د هرې جرګې هر یو کمیسیون کولای شي له هر یوه وزیر څخه په ټاکلو موضوعاتو کې پوښتنې وکړي، او هغه وزیر چې پوښتنه ترې شوې، کولای شي شفاهي یا لیکلی ځواب ورکړي، همدارنګه وزیران کولای شي د ملي شوراي د هرې جرګې په غونډو کې ګډون وکړي، او د ملي شوري هره جرګه کولای شي خپلې غونډې ته د وزیرانو د حاضرېدو غوښتنه وکړي(۹۳ او ۱۰۳ ماده).

بعنوان یک کنترول سیاسی بالای کارکردهای قوه مجریه، هر یک از کمیسیونهای هر دو مجلس شورای ملی می توانند از هر یک از وزراء در موضوعات معین سوال نماید، و آن وزیر باید جواب شفاهی یا تحریری بدهد؛ همچنین، وزراء می توانند در جلسات هر یک از دو مجلس شورای ملی اشتراک ورزند، و هر دو مجلس شورای ملی می توانند حضور یک وزیر را در جلسه خود مطالبه نمایند (مواد ۹۳ و ۱۰۳).

د قوانینو جوړول د ملي شوري خاصه کاري ساحه ده:

ایجاد قوانین ساحه کاری خاص شورای ملی است:

- د قانون د طرحې وړاندیز د حکومت یا د شوري د غړو او د قضایي چارو د تنظیم په برخه کې د سترې محکمې له خوا د حکومت له لیارې وړاندې کېدای شي. د بودیجې او مالي چارو په برخه کې د قانون د طرحې وړاندیز یوازې دحکومت لخوا کېږي. (۹۵ ماده)

- پیشنهاد طرح قانون از طرف حکومت، یا عضوی از شوری و در ساحه تنظیم امور قضایی، از طرف ستره محکمه توسط حکومت صورت گرفته می تواند، به استثنای این مورد که صرف حکومت صلاحیت پیشنهاد طرح قانون در مورد بودجه و امور مالی را دارا میباشد (ماده ۹۵).

- که چیری د قانون دطرحی پیشنهاد له دواړو جرګو څخه د یوی د لسو غړیو له خوا وشی، پیشنهاد د نوموړی جرګی د یو پر پنځمی برخی غړیو تر تائید وروسته د هماغی جرګی د کار په فهرست کی نیول کیږی (۹۷ ماده).

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون از طرف ده نفر از اعضای یکی از دو مجلس صورت گیرد، بعد از تایید یک پنجم اعضای مجلسی که پیشنهاد به آن ارائه شده است، در فهرست کار آن مجلس داخل می گردد (ماده ۹۷).

- که د قانون د طرحې وړاندیز د نوي تکلیف یا د عایداتو د لږولو لرونکي ویي، پدې شرط د کار په فهرست کې نیول کېږي چې د وړاندیز په متن کې د جبرانولو مدرک هم وړاندوینه شوی وي (۹٦ ماده)

- هرگاه پیشنهاد طرح قانون حاوی تکلیف جدید یا تنقیص در عایدات دولت باشد، صرف به شرطی در فهرست کار داخل می شود که در متن پیشنهاد، مدرک جبران نیز پیش بینی شده باشد (ماده ۹٦).

- په استثنا د بودیجی او د حکومت پراختیایی پروګرامونو په برخه کښی د حکومت لخوا د

- پیشنهاد طرح قانون، (به استثناء موارد بودجه حکومت و پروگرام انکشافی)، از

(c) ketabton.com: The Digital Library

قانون دطرحې وړانديز لومړی ولسي جرګې ته وړانـدې کېږي، ولسـي جرګـه د بـوديجې او مالي چارو په ګډون د قانون د طرحې وړانديز او د پور اخيستو يا ورکړې وړانـديز لـه بحث وروســـته د يـو کـل پـه توګـه تصـويب يـا ردوي، کـه وړانـديز تصـويب شـي، د مشـرانو جرګې ته سپارل کيږي، چې بايد د ۱۵ ورځـو په اوږدو کې د هـــغه پـه بـاره کـې پرېکـړه وکړي (۹۷ ماده).

طـرف حکومـت، نخسـت بـه ولسـی جرگـه تقدیم می گردد؛ ولسی جرگه مکلـف اسـت کـه در مـدت یـک مـاه پـس از دریافـت پیشنــهاد، مـــذکور پـس از بحـث آنـرا بـه صـــورت کــل تصـــویب یــا رد نمایــد؛ درصـورتی کـه پیشـنهاد تصـویب گـردد، بـه مشرانو جرگه سپرده خواهد شد، که بایـد در ظـرف ۱۵ روز در مـورد آن تصـمیم اتخـاذ نماید (ماده ۹۷).

- ملي شوراي د دولت د هغو قوانينـو، معاهـداتو او پرمختيايي پروګرامونو په باره کې پرېکـړې کولو ته لومړيتوب ورکوي چې د حکومـت د وړانديز په بنسټ د عاجل غور غوښـتنه کـوي. (۹۷ ماده)

- در هنگـام تصـمیم در مـورد طـرح قـوانین، شورای ملی باید به معاهـدات و پروگرامهـای انکشافی دولت که به اساس پیشنهاد حکومت ایجاب رسیدگی عاجل را می نماید، اولویت دهد (ماده ۹۷).

- که چېرې د يوې جرګې مصوبه د بلې جرګې لخوا رد شي، د اختلاف د له منځه وړلو لپـاره د دواړو جرګـو د غـړو لخـوا يـو برابـر شـمېر هيئت ټاکل کيږي؛ د هيئت پرېکړه د ولسمشر تر توشيح وروسته نافذه ګڼل کېږي؛ کـه ګـډ هيئـت ونکـړاي شـي چـې د نظـر اختـلاف لـه منځه يوسي، تصـويب رد شـوی ګڼـل کېږي. پدې حالت کې ولسي جرګه کـولای شـي پـه خپلو ورپسې غونډه کې هغه د خپلو ټولو غړو د دريو څخه د دوو برخو د رايـو پـه اکثريـت تصـويب کـړي، دا تصـويب بې لـه دې چې مشـرانو جرګـې تـه وړانـدې شـي، تـر توشـيح وروسته نافذ ګڼل کيږي.(۱۰۰ ماده) .

- اگـر مصـوبه یـک مجلس از طـرف مجلـس دیگـر رد شـود، بـرای حـل اخـتلاف، هیئـت مختلط بـه تعـداد مساوی از اعضـای هـر دو مجلـس تشـکیل مـی گـردد؛ در صـورتیکه اختلاف حل گردد، تصمیم این هیئت پس از توشـــیح رئیـــس جمهـور نافـذ شـمرده مـی شـود؛ درصـــورتیکه هیئـــت مخـتلط نتوانـد اخـــتلاف نظـــر را رفـع کنـد، مصـوبه مـی توانـد دوبـاره تـــوسط دو ثلـث آرای کـل اعضا، در جلسه آینده ولسی جرگـه تصـویب گـردد و پـس از توشـــیح رئـیس جمهـور، بدون ارائه به مشـــرانــو جرگه، نافـذ شـمرده می شود (ماده ۱۰۰).

د ۹۸ مادې پـر بنسـټ د حکومـت د بـوديجې او د هغـه د پرمخـــتيايي پروګرامونـو پـه اړه ځـانګړي قواعد شته:

برطبق ماده ۹۸، قواعـد خاصـی در ارتبـاط بـا بودجـــه حکومـــت و پروگـــرام انکشـــافی حکومت وجود دارد:

- حکومـت د مـالي کالـد ځلـورمې ربعـې پـه اوږدو کـې د راتلـونکي کالـل بوديجـه د روان

- حکومت در خلال ربع چهارم سال مالی، بودجـــه سال آینـده را بـا حساب اجمـالی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د بودیجې له اجمالي حساب سره ملي شورا ته وړاندې کوي، د تېر مالي کال د بودیجې قطعي حساب د راتلونکي کال د شپږو میاشتو په موده کې د قانون له حکمونو سره سم ملي شورا ته وړاندې کیږي.

بودجه سال جاری به شورای ملی تقدیم می نماید، حساب قطعی بودجه سال مالی قبل، در خلال مدت شش ماه آینده، مطابق به احکام قانون، به شورای ملی تقدیم می گردد.

- که چېرې د ځینو عواملو له مخې د مالي کال تر پیل مخکې بودیجه تصویب نشي، د نوي بودیجې تر تصویب پورې د تېر کال بودیجه تطبیقیږي.

- در صورتی که تصویب بودجه قبل از آغاز سال مالی جدید صورت نگیرد، تا تصویب بودجه جدید، بودجه سال گذشته تطبیق می گردد.

- ولسي جرګه نشي کولای د بودیجې تصویب د یوې میاشتې څخه زیات او د هغه پور د اخیستلو یا ورکولو اجازه چې په بودیجه کې شامل نه وي تر پنځه لسو ورځو زیات وځنډوي (که چېرې ولسي جرګه پدې موده کې د پور د ورکولو یا اخیستلو د وړاندیز په اړه پرېکړه ونکړي، وړاندیز تصویب شوی ګڼل کیږي).

- ولسی جرگه نمی تواند تصویب بودجه را پس از دریافت بیش از یکماه به تاخیر اندازد، و نمی تواند اجازه اخذ یا اعطای قرضه را که شامل بودجه نباشد، بیش از پانزده روز به تاخیر اندازد (در صورتی که این اجازه در ظرف پانزده روز داده نشود، پیشنهاد اخذ یا اعطای قرضه تصویب شده پنداشته خواهد شد)

- د دولت بودیجه او د حکومت پراختیایي پروګرامونو د مشرانو جرګې له لارې د دې جرګې له مشورتي نظریې سره یوځای ولسي جرګې ته سپارل کېږي. د ولسي جرګې پرېکړه د ولسمشر تر توشیح وروسته مشرانو جرګې ته د وړاندې کېدو پرته نافذ ګڼل کیږي.

- بودجه دولت و پروگرام انکشافی حکومت از طریق مشرانو جرگه توام با نظریه مشورتی آن به ولسی جرگه تقدیم می شود تصمیم ولسی جرگه بدون ارائه به مشرانو جرگه بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شمرده می شود.

که چېرې د ملي شورې په اجلاس کې کلنۍ بودیجه او پرمختیایي پروګرام، یا له عامه امنیت د هېواد له خپلواکۍ او ځمکنۍ بشپړتیا سره اړونده موضوع تر خبرو لاندې وي د اجلاس موده د هغه تر تصویب مخکې پای ته نشي رسېدای. (۹۹ ماده)

درصورتی که در اجلاس شورای ملی، بودجه سالانه، یا پروگرام انکشافی، موضوع مربوط به امنیت عامه، تمامیت ارضی و استقلال کشور مطرح باشد مدت اجلاس شوری قبل از تصمیم گیری در مورد آن خاتمه یافته نمی تواند (ماده ۹۹).

د تقنینیه دورې په وروستي یوه کال کې د انتخاباتو

در یک سال اخیر دوره تقنینیه، پیشنهاد تعدیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قانون د بدلېدلو وړاندیز د ملي شوراي د کار په فهرست کې نشي نېول کېداي (۱۰۹ ماده)

د ملي شوراي جلسې باید په لاندې ډول جوړې شي:

- د ملي شوراي دواړې جرگې په عین وخت کې بېل بېل مجلسونه کوي؛ د دواړو جرگو غونډې، کله چې تقنینیه دوره یا کلنۍ غونډه د ولسمشر لخوا پرانیستل شي یا په هغه صورت کې چې ولسمشر یې ضروري تشخیص کړي د ولسي جرگې رئیس د گډو غونډو مشري لاندې، جوړېداي شي. (۱۰٤ ماده)
- هېڅوک نشي کولاي چې په زور د ملي شوراي ودانۍ ته ننوزي، د ملي شوراي غونډې علني دي مگر دا چې د مجلس رئیس یا لږ تر لږه لس غړي یې د سري توب وړاندیز وکړي او جرگه دا وړاندیز ومني (۱۰۵ ماده)
- د ملي شوراي د هر مجلس نصاب د رایې د اخیستو په وخت کې د هرې جرگې د غړو د اکثریت په حضور بشپړیږي، او پرېکړې یې د حاضرو غړو د رایو په اکثریت نېول کېږي، مگر په هغه مواردو کې چې اساسي قانون بل ډول تصریح کړي وي (۱۰٦ ماده)
- ملي شوراي په هر کال کې دوې عادي غونډې دایروي، د ملي شوراي د دواړو جرگو د غونډو د کار موده په کال کې نهه میاشتې ده، د اړتیا په وخت کې شوراي کولاي شي دا موده اوږده کړي؛ د رخصتیو په ورځو کې د ملي شوراي فوق العاده غونډې د ولسمشر په امر دایرېداي

قانون انتخابات، در فهرست کار شورای ملی قرار گرفته نمی تواند (ماده ۱۰۹).

جلسات شورای ملی باید به نحوی که در ذیل آمده برگزار گردد:

- هر دو مجلس شورای ملی در وقت واحد به صورت جداگانه جلسه می کنند؛ جلسات مشترک شورای ملی در موقعی که دوره تقنینیه یا اجلاس سالانه از طرف رئیس جمهور افتتاح می گردد یا در صورتیکه رئیس جمهور ضروری تشخیص دهد توسط رئیس ولسی جرگه ریاست می شود (ماده ۱۰٤)
- هیچ شخصی نمی تواند عنفاً به مقر شورای ملی داخل شود، جلسات شورای ملی علنی می باشد مگر اینکه رئیس مجلس یا حداقل ده نفر از اعضای شورای ملی، سری بودن آنرا درخواست نماید و مجلس این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۰۵)
- نصاب هر یک از دو مجلس شورای ملی، هنگام رای گیری با حضور اکثریت اعضا تکمیل می گردد و تصامیم آن با اکثریت آرای اعضای حاضر اتخاذ می شود، مگر در مواردی که قانون اساسی طور دیگری تصریح کرده باشد (۱۰٦)
- شورای ملی در هر سال دو اجلاس عادی دایر می کند که مدت کار هر دو اجلاس شوری در هر سال نه ماه می باشد، و در صورت ایجاب، شوری می تواند این مدت را تمدید کند؛ جلسات فوق العاده شوری در ایام تعطیل به امر رئیس جمهور دایر شده

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي (۱۰۷ ماده)

- د ملي شوراي د غړي د حاضرېدو يا نه راتلو سره اړونده چارې د داخلي وظايفو په چارو کې تنظيمېږي (۱۰۸ ماده)

د ولسي جرګې د ځانګړې ساحې اړوند حکمونه
د اجرائيه ځواک د فعاليت د کنټرول په موخه، ولسي جرګه لاندې واکونه لري:

- د غړو د دريمې برخې په وړانديز د حکومت د اعمالو د څېړنې او کتنې لپاره د يوه ځانګړي کميسيون ټاکل (۸۹ ماده)

- د هر يوه وزير څخه استيضاح (چې د ۹۱ مادې په لومړي پرګراف کې د هغه څخه د توضيحي جلسې په نوم يادونه شوې) د ولسي جرګې د ۲۰ په سلوکې غړو په وړانديز؛ په هغه صورت کې چې توضيح قناعت وړ نه وي ولسي جرګه د نه باور د رايې موضوع څېړي، چې بايد صريح، مستقيمه او پر پخو دلايلو ولاړه وي، دغه رايه د ولسي جرګې د ټولو غړو د رايو په اکثريت صادرېږي (۹۲ ماده)

د ۹۱ مادې سره سم ولسي جرګه د پرمختيايي پروګرامونو او د حکومت د بوديجې په اړه د پرېکړې کولو لپاره او همدارنګه د مقرريو د تاييد يا رد لپاره د اساسي قانون د احکامو سره سم نور صلاحيتونه هم لري.

د مقننه ځواک د صلاحيتونو د عملي کولو په باره کې د اجرائيه ځواک کنټرول
اساسي قانون په خپله ۹٤ ماده کې قانون څه ډول تعريف کړی دی؟ ((قانون هغه مصوبه ده چې د ملي شوراي د دواړو جرګو لخوا تصويب او د

می تواند (ماده ۱۰۷)

- امور مرتبط با حضور و غیاب اعضای شورای ملی در اصول وظایف داخلی تنظیم می گردد (ماده ۱۰۸)

احکام مربوط به ساحه اختصاصی ولسی جرگه
به منظور کنترول عملکرد قوه مجریه، ولسی جرگه صلاحیتهای ذیل را دارا میباشد:

- ایجاد یک کمیسیون خاص، به پیشنهاد یک ثلث اعضا، جهت بررسی و مطالعه اعمال حکومت (ماده ۸۹)

- استیضاح از هر یک از وزرا به پیشنهاد ۲۰ فیصد از اعضای ولسی جرگه (که در پاراگراف (۱) ماده ۹۱ از آن بعنوان جلسه توضیحی یاد شده است)؛ در صورتی که توضیح ارائه شده قناعت بخش نباشد، ولسی جرگه موضوع رای عدم اعتماد را بررسی می کند، که باید صریح، مستقیم و بر اساس دلایل موجه باشد؛ این رای باید با تایید اکثریت اعضای ولسی جرگه صورت گیرد (ماده ۹۲)

طبق ماده ۹۱، ولسی جرگه دارای دیگر صلاحیت ها، جهت تصمیم گیری در مورد پروگرام انکشافی و بودجه حکومت بوده، و همچنان صلاحیت تایید یا رد مقرری ها را طبق احکام قانون اساسی دارا میباشد.

کنترول قوه مجریه در مورد إعمال صلاحیت های قوه مقننه
قانون اساسی، در ماده ۹٤ خویش قانون را چگونه تعریف نموده است؟ "قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسمشر لخوا توشېح شوې وي، مګر دا چې پـدې اساسي قانون کې بل ډول څرګنده شوې وي)).

هغه اصلي کنټرول چې ولسمشر يې د ملي شورا پر فعاليتونو لري څه دی؟ اصلي کنټرول د ولسمشری د ويټو (Veto) حق دي چې په ۹٤ مـاده کـې بيـان شوی دي:

- که ولسمشر د ملـي شـوري لـه مصوبې سـره موافـقه ونـه لـري کـولای شي چـې د وړانـدې کېـدو تـر نېټـې وروسـته يـې پـه پنځلسـو ورځـو کـې د دلايلـو لـه ښـوولو سـره ملـي شـوري تـه مسترده کړي.
- ددې وخت په تېرېدو او يا داچې ولسي جرګه يو ځل بيا هغه د ټولـو غړيـو لـه دريـو برخـو څخـه پـه دوو برخـو رايـو تصـويب کـړي، مصوبه توشيح شوې ګڼله کېږي او نافذېږي.
- که چېرې ولسمشر مصوبه ويټو کـړي، ولسـي جرګه کولای شي هغه مجدداً د حاضرو غـړو د رايو پـه ثلـث سـره تصـويب کـړي او ويټـو باطله کړي.

لويه جرګه او په اساسي قانون کې بدلونونه:
لويه جرګه د افغانستان دخلکو د ارادې تر ټولو ستر مظهر ده، او د ملي شوراي د غړو او د ولايتي او د ولسواليو د شوراګانو د رئيسانو څخه جوړه شوېده(۱۱۰ ماده)

وزيران، د سترې محکمې رئيس او غـړي او لـوی څارنـوال کولای شي د لويې جرګې په غونډو کې بې له دې چې د رايې ورکولو حق ولـري، ګـډون وکړي.

لويـه جرګـه د هېـواد دخپلـواکی، ملـي حاکميـت،

رئيس جمهور رسـيده باشـد، مگـر اينکـه در ايـن قانون اساسی طور ديگری تصريح شده باشد.″

کنترول اصلی که رئيس جمهور بـالای فعاليتهـای شـورای ملـی دارد چيسـت؟ کنتـرول اصـلی حـق ويتوی(Veto) رياست جمهوری است که در ماده ۹٤ بيان گرديده است:

- در صورتيکه رئيس جمهور با پيشـنهادی کـه از سوی شـورای ملـی تصـويب شـده موافـق نباشـد، بايد آن را در ظرف پانزده روز پس از تاريخ دريافت، همـراه بـا پيـامی کـه بيـان کننده دلايل رد آن اسـت، بـه ولسـی جرگـه مسترد نمايد.
- اگر رئيـس جمهور در ظـــرف پـــانـزده روز در ايـن رابطـه اقـدامـــی ننـــمايد، مصـــوبـــه توشـــيح شـده محسـوب و نافـذ می گردد.
- درصـورتيکه رئـيس جمهورمصـوبه را ويتـو نمايد، ولسی جرگه می تواند آنـرا مجـدداً بـا ثلث آرای اعضای حاضـر تصـويب نمـوده و ويتو را باطل سازد.

لويه جرگه و تعديلات در قانون اساسی
لويه جرگه عالی ترين مظهر اراده مردم افغانسـتان مـی باشـد، و متشـکل از اعضـای شـورای ملـی و روسای شوراهای ولايات و ولسوالی ها می باشـد (ماده ۱۱۰).

وزرا، رئـيس و قضـــات ســـــتره محکمـه و لـــوی څارنـوال می تـــواننـد در جلسات لويه جـــرگـــه بـــدون حـــق رای اشـتراک ورزنـد (ماده ۱۱۰).

لويه جرگه جهت تصميم گيـری در مـورد مسـائل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځمکنۍ بشپړتیا، او د هېواد سترو مصلحتونو، د اساسي قانون د حکمونو تعدیل، او د ولسمشر د محاکمې په اړه د پرېکړې کولو لپاره د دغه اساسي قانون د شپېتمې مادې مندرج حکم سره سمه دایرېږي(۱۱۱ ماده).

مرتبط با استقلال، حاکمیت ملی، تمامیت ارضی، و مصالح علیای کشور، تعدیل احکام قانون اساسی، و محاکمه رئیس جمهور مطابق به حکم مندرج ماده شصت و نهم قانون اساسی دایر می گردد (ماده ۱۱۱).

لویه جرګه په لومړۍ غونډه کې د غړو له منځه یو تن د رئیس، یو تن د ربیس د مرستیال او دوه تنه د منشي او نایب منشي په توګه ټاکي (۱۱۲ ماده)

در اولین جلسه، اعضای لویه جرگه از میان خود یک نفر را به حیث رئیس، یک نفر را به حیث معاون، یک نفر را به حیث منشی و یک نفر را به حیث نایب منشی انتخاب می نمایند (ماده ۱۱۲).

د لویې جرګې نصاب د رایې اخیستو په وخت کې د غړو په اکثریت سره بشپړېږي، مګر په هغه مواردو کې چې په اساسي قانون کې په وضاحت بیان شوي وي(۱۱۳)

نصاب لویه جرگه هنگام رای دهی، با حضور اکثریت اعضاء تکمیل می گردد، مگر در مواردی که به وضاحت در قانون اساسی بیان گشته باشد (ماده ۱۱۳).

د لویې جرګې بحثونه علني دي مګر داچې د غړو څلورمه برخه یې د سري توب غوښتنه وکړي، او لویه جرګه دا غوښتنه ومني(۱۱٤ ماده)

مباحثات لویه جرگه علنی می باشد، مگر اینکه یک ربع اعضا سری بودن آنرا درخواست نمایند و لویه جرگه این درخواست را بپذیرد (ماده ۱۱٤).

د لویې جرګې د جریان په وخت کې د اساسي قانون ۱۰۱ او ۱۰۲ مادې مندرج حکمونه د هغه د غړو په اړه تطبیقېږي (۱۱۵ ماده)

در هنگام دایر بودن لویه جرگه، احکام مندرج مواد یکصدو یکم و یکصد و دوم این قانون اساسی در مورد اعضای آن تطبیق می گردد (ماده ۱۱۵).

د ۱۵۰ مادې پر بنسټ د اساسي قانون د تعدیل وړاندیز چې لویې جرګې ته وړاندې کېږي باید د ټولو غړو د دوه ثلثو په اکثریت سره د ۱۱۳ مادې په پام کې نه نیولو سره تصویب شي.

برطبق ماده ۱۵۰، پیشنهاد تعدیل قانون اساسی که به لویه جرگه ارائه می گردد باید توسط اکثریت دو ثلث کل اعضا، بدون در نظر داشت احکام ماده ۱۱۳ تصویب گردد.

د اسلام د سپېڅلي دین له حکمونو څخه د پیروۍ اصل او اسلامي جمهوري نظام په اساسي قانون کې نه تعدیلېږي، او د اتباعو د اساسي حقوقو تعدیل یوازې د هغوي د حقوقو د ښېګڼې په منظور

اصول پیروی از احکام دین مقدس اسلام و نظام جمهوری اسلامی مندرج در قانون اساسی تعدیل نمی شوند، و تعدیل در حقوق اساسی اتباع صرف به منظور بهبود حقوق آنان مجاز

(c) ketabton.com: The Digital Library

جواز لري (۱٤۹ ماده)

د تعـدیـل د وړانـدیـز لپاره د ولسمشر پـه فـرمـان د حکومـت، ملـي شـوراي او سـترې محکـمې د غـړو لــه منـځه یـو هیئـت جـوړیـږي او د تعـدیل طرحـه تیـاروي، او د ولسمشر پـه فـرمان د هغـه د پلټنې لپاره لویـه جرګه دایریږي (۱۵۰ ماده).

[د راتلـونکي ټـولګې لپـاره د لوسـتلو دنـده- د اساسي قانون ۱۱٦-۱۳۵، ۱۵۵ مادې]

(هـ). د دولت قضائیه څواک

خپلواک قضائیه څواک:

سریزه:

د یوه دولت د جمهوري سیسټم د بریـالیتوب لپـاره لـه نـورو څواکونـو څخـه د یـوه خپلـواک قضـائیه څـواک موجودیـت یـو ضـروري امـر دي او دغـه اصل په نړیواله کچه د تایید وړ ګرځیدلی دي:

د قضائیه څواک د خپلواکی پـه اړه اساسـي اصـول (د عمومي مجمع د ۱۹۸۵ د نومبر د میاشتې پرېکړه لیک او د ۱۹۸۵ د ډیسمبر د میاشتې ٤٠/١٤٦ ګڼه پرېکړه لیک).

د دغـه اداري اصـولو څخـه دوه اصـول زیـات ارزښتناک دي چـې پـدې ځـاي کې بایـد یادونه وشي:

۳ نمبر. ((ټول هغه مسائل چې قضائي ماهیت لـري د قضائیه څواک د صلاحیت په کرښه کې اېښودل کیږي او قضائیه څواک ددې په اړه چې هغه مسئله چې د پرېکړه کولو لپاره هغه ته وړاندې شوې، پـه قانون کې د یاد شـوي تعریـف پـه بنسټ د هغـه د صلاحیت په حوزه کې راځـي کـه نـه، انحصـاري صلاحیت به ولري)).

می باشد (ماده ۱٤۹).

بـه منظـور اجـرای پیشـنهاد تعـدیل، هیئتـی از بـین اعضای حکومت، شورای ملی و ستره محکمـه بـه فرمان رئیس جمهور تشکیل گردیده طرح تعـدیل را تهیـه مـی کنـند، و لـویـه جرگـه بـر اسـاس فرمان رئیس جمهـور جهـت بررسـی آن پیشـنهاد، دایر می گردد (ماده ۱۵۰).

[وظیفـه خـوانش بـرای صـنف آینـده – قـانون اساسی، مواد ۱۱٦- ۱۳۵، و ۱۵۵]

(هـ). قوه قضائیه دولت

قوه قضائیه مستقل:

مقدمه:

بـرای موفقیـت سیسـتم جمهـوری یـک دولـت موجودیت یک قوه قضائیه مستقل از دیگـر قـوای دولت، یک امـر ضـروری اسـت و ایـن اصـل در سطح بین المللی مورد تایید قرار گرفته است:

اصول اساسی ملـل متحـد در مـورد اسـتقلال قـوه قضائیه (قطعنامه مجمع عمـومی ٤٠/٣٢ بـه تـاریخ نومبر ۱۹۸۵ و قطعنامـه ٤٠/١٤٦ بـه تـاریخ دسـمبر ۱۹۸۵).

دو اصـل از ایـن اصـول دارای اهمیـت بـه سـزایـی بـوده کـه در اینجـا بـایـد خاطرنشان گردند:

نمبر ۳. " تمام مسائلی که ماهیت قضائی دارنـد در حیطه صلاحیت قوه قضائیه قرار خواهند داشـت و قـوه قضـائیه در مـورد اینکـه مسئله ای کـه بـرای تصـمیم گـیری به آن ارائه گشته است نسبت بـه تعـریف مـتذکره در قـانون در حـوزه صـلاحیت اش قـرار دارد یـا خیـر، صـلاحیت انحصاری خواهد داشت."

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤ نمبر: ((باید په قضایي پروسه کې هېڅ ډول بېځایه او د اجازې پرته مداخله ونه کړل شي، او د محاکمو لخوا شوې پرېکړې باید د بیاکتنې سره مخ نه وي...))

نمبر ٤. "هیچگونه مداخله بیجا یا بدون مجوز نباید در پروسه قضائی صورت گیرد، و تصامیم اتخاذ شده از سوی محاکم نباید در معرض بازبینی قرار داشته باشند ...."

قضایي خپلواکي په مناسبه توګه له دوه لیدلورو څخه د پام وړ ګرځېدلې: سازماني خپلواکي او د پرېکړه کوونکي په توګه خپله د قاضي خپلواکي.

استقلال قضائی بطور مناسبی از دو نقطه نظر مورد توجه قرار گرفته است: استقلال نهادی و استقلال شخص قاضی در نقش تصمیم گیرنده.

آیا افغانستان یو رښتینی خپلواک قضائیه ځواک لري؟

آیا افغانستان یک قوه قضائیه واقعا مستقل دارد؟

دغې پوښتنې ته د ځواب ورکولو لپاره ، راځئ د قضائي خپلواکۍ دواړه اړخونه وڅېړو.

برای پاسخدهی به این سوال، بیایید هر دو جنبه از استقلال قضائی را مورد بررسی قرار دهیم.

سازماني خپلواکي:

سازماني خپلواکي څه معني لري؟

استقلال نهادی

استقلال نهادی به چه معنی است؟

آیا په افغانستان کې قضائیه ځواک په رښتیا هم د دولت له نورو ځواکونو څخه خپلواک دئ؟

آیا قوه قضائیه در افغانستان واقعا مستقل از دیگر قوای دولت است؟

د سازماني خپلواکۍ ځانګړتیاوې کومې دي؟

مشخصات استقلال نهادی چیست؟

د قانون له لوري پېژندنه:

د ١١٦ مادې پر بنسټ قضائیه ځواک ((د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت یو خپلواک رکن دي)) چې د سترې محکمې، د استیناف محاکمو او ابتدائیه محاکمو څخه جوړ شوی دي چې د هغوی جوړښت او واکونه د قانون له لیاري تنظیمېږي، او ستره محکمه چې تر ټولو لوړ قضایي ارګان دي، د ټولو په سر کې ده.

شناسایی از سوی قانون اساسی:

براساس ماده ١١٦، قوه قضائیه "یک رکن مستقل از دولت جمهوری اسلامی افغانستان" است که متشکل از ستره محکمه، محاکم استیناف، و محاکم ابتدائیه می باشد که تشکیلات و صلاحیت آنها از سوی قانون تنظیم میگردد، و ستره محکمه که عالی ترین ارگان قضائی است در راس آن قرار دارد.

جلا او خپلواکه بودیجه:

برسېره پر دې د ١٢٥ مادې په اساس د قضائیه ځواک بودیجه د سترې محکمې لخوا او د حکومت سره په مشوره چمتو کیږي او ملي شورا

بودجه جداگانه و مستقل:

علاوتا، براساس ماده ١٢٥، بودجه قوه قضائیه از سوی ستره محکمه و در مشوره با حکومت تهیه شده و به شورای ملی بعنوان بخشی از بودجه ملی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د ملي بوديجې د يوې برخې په توګه وړاندې کيږي، او د سترې محکمې لخوا تطبيقيږي.

ارائــه خواهــد شـــد، و از سوی ستره محکمه تطبيق خواهد شد.

د مناسبو معاشاتو تضمين:

د سترې محکمې د غړو او قضاتو لپاره مناسب معاشونه د ۱۵۵ مادې پر بنسټ تضمين شوي دي.

تضمين معاشات مناسب:

معاشات مناسب برای اعضای ستره محکمه و قضات براساس ماده ۱۵۵ تضمين شده اند.

د محاکمو د ادارې کنټرول:

د ۱۲٤ مادې په پيروۍ د حکومت د ملکي خدمتونو او د اداري کارکوونکو د اړونده قوانينو سرپه سم، ستره محکمه د قضائيه څواک د اداري پرسونل د تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات او مجازات تنظيموي.

کنترول اداره محاکم:

به تاسی از ماده ۱۲٤، در تطابق با قوانين مرتبط با کارکنان خدمات ملکی و کارکنان اداری حکومت، ستره محکمه تقرر، انفکاک، ترفيع، تقاعد، مکافات، و مجازات مقامات و پرسونل اداری قوه قضائيه را تنظيم می کند.

د اساسي قانون لخوا د قضائيه څواک د کړنو ساتل:

د قضائيه څواک خپلواکي د ۱۲۲ مادې پر بنسټ د زيات حفاظت څخه برخمنه شوېده: ((هيڅ قانون په هيڅ ډول شرايطو کې نشي کولاې قضيه يا هغه ساحه چې پدې فصل کې تعريف شوې، د قضائي ارګان د صلاحيت له حوزې څخه وباسي او بلې مرجع ته يې وسپاري))، د ځانګړو محکمو د جوړولو څخه پرته چې په ٦۹، ۷۸ او ۱۲۷ مادو کې مجاز ګڼل شوي، او د پوځي محکمو څخه پرته، چې بايد د قانون له لارې تنظيم شي.

حفاظت قانون اساسی از کارکرد قوه قضائيه:

استقلال قوه قضائيه براساس ماده ۱۲۲ بيشتر مورد حفاظت قرار گرفته است: "هيچ قانونی، تحت هيچ شرايطی، نمی تواند قضيه يا ساحه ای را از حوزه صلاحيت ارگان قضائی طوری که در اين فصل تعريف گرديده خارج ساخته و آنرا به مرجع ديگری واگذار نمايد"، به استثنای ايجاد محاکم خاص که در مواد ٦۹، ۷۸ و ۱۲۷ مجاز گشته اند، و محاکم نظامی، که بايد از سوی قانون تنظيم گردند.

<u>د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي خپلواکي</u>

اساسي قانون د پرېکړه کوونکي په توګه د قاضي د خپلواکی په اړه چپ پاتې دی.

<u>استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده</u>

قانون اساسی در مورد استقلال قاضی بعنوان تصميم گيرنده سکوت اختيار کرده است.

سره لدې د افغانستان د اسلامي جمهوري دولت د قاضيانو لپاره د قضايي سلوک مقرره مستقيماً دغه مسئله سپړلې، او په ۳، ۵ او ۷ مادو کې قاضيان ملزموي چې ډاډ تر لاسه کړي چې دوي د نورو قاضيانو په ګډون چې په دعوي کې ګډون نلري،

با وجود اين، مقرره سلوک قضايی برای قضات جمهوری اسلامی افغانستان مستقيما به اين مسئله پرداخته، و در مواد ۳، ۵ و ۷ قضات را ملزم می سازد تا اطمينان حاصل نمايند که آنها از سوی هيچ يک از اشخاص، به شمول ديگر قضات، که

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېڅا لخوا نه متاثر کېږي.

در دعوی شرکت ندارند متاثر نخواهند شد.

د سترې محکمې جوړښت:

لکه څرنګه چې په ۱۱۸ ماده کې بیان شویدي، د سترې محکمې غړي باید د لاندې شرایطو لرونکي وي:

- د افغانستان تبعه وي او عمر یې د ۴۰ کلونو څخه کم نه وي.
- په حقوقي مطالعاتو یا اسلامي فقه کې لوړې زده کړې ولري، او د افغانستان په عدلي او قضایي سیستم کې تخصص او کافي تجربه ولري.
- د ښه شخصیت او نېک شهرت خاوند وي.
- د بشریت ضد جرمونو، بل جرم یا د مدني حقوقو څخه په بې برخې کېدو محکوم شوی نه وي.
- د دندې د پر مخ بېولو په وخت کې په هېڅ یوه سیاسي ګوند کې غړیتوب ونلري.

ستره محکمه د نهه غړو څخه جوړه شوې چې د ولسمشر لخوا او د ولسي جرګې په تایید ټاکل کېږي، او د هغوي څخه یو د قاضي القضات په توګه تعیینېږي. (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې قاضیان په لومړیو کې پدې ترتیب ټاکل کېږي: درې تنه د څلورو کلونو لپاره، درې تنه د اوو کلونو لپاره، او درې تنه د لسو کلونو لپاره. وروستی ټاکنې د لسو کلونو لپاره دي (۱۱۷ ماده)

د سترې محکمې غړي د دندې تر پیل مخکې لوړه کوي (۱۱۹ ماده)،او د خدمت د دورې د پاي ته

ترکیب ستره محکمه:

طوری که در ماده ۱۱۸ بیان گشته است، اعضای ستره محکمه باید از شرایط ذیل برخوردار باشند:

- تبعه افغانستان بوده و نباید کمتر از ۴۰ سال عمر داشته باشند
- تحصیلات عالی در مطالعات حقوقی یا فقه اسلامی داشته، و تخصص و تجربه کافی در سیستم عدلی و قضایی افغانستان داشته باشند
- دارای شخصیت خوب و شهرت نیک باشند
- محکوم به جرایم علیه بشریت، جرم دیگر، یا محرومیت از حقوق مدنی نشده باشند
- در حال تصدی وظیفه در هیچ یک از احزاب سیاسی عضویت نداشته باشند

ستره محکمه متشکل از نه عضو است که از سوی رئیس جمهور و با تایید ولسی جرگه تعیین می گردند، و یکی از آنها بعنوان قاضی القضات تعیین می گردد (ماده ۱۱۷).

قضات ستره محکمه در ابتدا به این ترتیب تعیین می گردند: سه نفر برای مدت چهار سال، سه نفر برای هفت سال، و سه نفر برای ده سال. تعیینات بعدی برای مدت ده سال می باشد (ماده ۱۱۷).

اعضای ستره محکمه قبل از اشغال وظیفه حلف به جا می آورند (ماده ۱۱۹)، و بعد از ختم

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېدو وروسته د خپل پاتې ژوند په موده کې د خدمت د دورې له مالي حقوقو څخه برخمن کېږي. پدې شرط چې په دولتي او سياسي چارو کې بوخت نشي. (۱۲٦ ماده)

دوره خدمت برای بقیه مدت حیات خود از حقوق مالی دوره خدمت مستفید می گردند مشروط به اینکه به مشاغل دولتی و سیاسی اشتغال نورزند (ماده ۱۲٦).

د ستري محکمې غړي نشي کولای د يوې دورې څخه زيات دنده سرته ورسوي، او په ۱۲۷ ماده کې د مندرجو شرايطو پرته، د ستري محکمې غړي د دوي د خدمت د دورې تر پايه د دندې څخه نه عزل کېږي (۱۱۷ ماده).

اعضای ستره محکمه نمی توانند بیش از یک دوره انجام وظیفه نمایند، و به استثنای شرایط مندرج در ماده ۱۲۷، اعضای ستره محکمه تا ختم دوره خدمتشان از وظیفه عزل نمی شوند (ماده ۱۱۷).

د ۱۲۷ مادې پر بنسټ د دندې څخه د ګوښه کولو په اړه، که چېرې د ولسي جرګې تر درېيمې برخې زيات غړي د ستري محکمې د رئيس يا غړيو محاکمه د وظيفوي جرم يا د جنايت د ارتکاب د اتهام پر اساس وغواړي او ولسي جرګه دا غوښتنه د ټولو غړيو له درېيو څخه د دوو برخو په اکثريت تصويب کړي، متهم له وظيفې څخه عزل او موضوع ځانګړې محکمې ته سپارل کېږي.

در ارتباط با عزل از وظیفه براساس ماده ۱۲۷، درصورتی که یک سوم از اعضای ولسی جرگه خواستار محاکمه عضوی از ستره محکمه که متهم به ارتکاب جرمی در ارتباط با کارکرد وظیفوی او یا جرم دیگری باشند، و ولسی جرگه آن درخواست را با رای اکثریت دو ثلث از تمام اعضا تایید نماید، آن عضو ستره محکمه باید از وظیفه عزل گشته و مسئله به یک محکمه خاص برای محاکمه طوری که از سوی قانون تعین گشته است ارجاع گردد.

ټیټې محکمې او قضات

۱۱٦ ماده استيناف محکمې او ابتدائيه محکمې سپړلې چې د ستري محکمې تر څارنه لاندې، د قضائيه ځواک د اداري عمومي آمريت له لارې چې د اجرايي او قضايي چارو د لا ښه تنظيم او د ستري محکمې لخوا د لازمو اصلاحاتو د تامين په موخه جوړ شوي، فعاليت کوي (۱۳۲ ماده)

محاکم تحتانی و قضات

ماده ۱۱٦ به محاکم استیناف و محاکم ابتدائیه پرداخته است که تحت نظارت ستره محکمه، از طریق آمریت عمومی اداری قوه قضائیه که به منظور تنظیم بهتر امور اجرایی و قضائی و تامین اصلاحات لازم از سوی ستره محکمه ایجاد شده است، قرار دارند (ماده ۱۳۲).

قاضيان د ستري محکمې په وړانديز اود ولسمشر په منظورۍ ټاکل کېږي، او د قاضيانو تقرر، تبديل، ترفيع، مواخذه او د تقاعد وړانديز د قانون د حکمونو سره سم د ستري محکمې له صلاحيت څخه دي (۱۳۲ماده).

قضات به پیشنهاد ستره محکمه و منظوری رئیس جمهور تعیین می گردند، و تقرر، تبدیل، ترفیع، مواخذه و پیشنهاد تقاعد قضات مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (ماده ۱۳۲).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۳ مـاده بیـانوي چـې د تشـکیل، صـلاحیت او محاکمو د اجراآتـو او د قاضیانو اړونـده چـارې د قانون له لیاري تنظیمیږي.

مـاده ۱۲۳ بیـان مـی دارد کـه مسـائل مربـوط بـه تشـکیل، صـلاحیت و اجـراآت محـاکم و امـور مربوط به قضات توسط قانون تنظیم می گردد.

په ۱۲۳ ماده کې یاد شوي مسائل د ستري محکمې د اړونده مسائلو پـه ګـډون، د افغانسـتان د اسـلامي جمهـــوري دولـــت د محکمـــو د تشـــکیل او د صلاحیت د قانون لخوا تنظیمیږي.

مسـائل متـذکره در مـاده ۱۲۳، بـه شـمول مسـائل مرتبط با سـتره محکمـه، توسـط قـانون تشـکیل و صـلاحیت محـاکم جمهـوری اسـلامی افغانسـتان تنظیم می گردند.

د سترې محکمې غړي او قاضیان نشـي کـولاي د دندې پرمخ بېولو په وخت کې پـر نـورو بوختیـاوو بوخت شي، او نشـي کـولاي پـه سیاسـي ګونـدونو کې غړیتوب ولري(۱۵۲ او ۱۵۳ مادې).

اعضـای سـتره محکمـه و قضـات نمـی تواننـد در مدت تصدی به مشاغل دیگری اشـتغال ورزنـد، و نمـی تواننـد در احـزاب سیاسـی عضـویت داشـته باشند (مواد ۱۵۲ و ۱۵۳).

پـر قـــاضـــیانـــو د څـــارنـــې پـــه اړه، که قاضـي د جـــنایـــت پـــه ارتکـــاب مـتهم شـي، سـتره محکمه د قانون له حکمونو سره سـم د قاضـي پـه حالت غور کـــوي، که ستره محکمـه دده د دفـاع تر اورېدو وروسته اتهام وارد وبولي، ولسمشر تـه د عـزل وړانـدیز کـوي. کـه ولسمشـر دغـه وړانـدیز ومني، متهم قاضـي لـــه دنـدې څخـه ګوښـه او د قـــانون لـــه حکـــمونو سـره سـمه جـزا ورکـول کېږي (۱۳۳ ماده).

در ارتباط با نظارت بر قضات، هرگاه یک قاضـی به ارتکاب جنایت متهم شود، ستره محکمه مطابق به احکام قانون به حالت قاضی رسـیدگی نمـوده، پس از استماع دفاع او، درصورتیکه ستره محکمـه اتهـام را وارد بدانـد پیشـنهاد عـزلش را بـه رئـیس جمهـور تقـدیم مـی کنـد. درصـورتیکه رئـیس جمهور آن پیشنهاد را منظور نماید، قاضی متهم از وظیفه معزول و مطابق بـه احکـام قـانون مجازات می شود (ماده ۱۳۳).

هغه احکام چې په عام ډول د قضائیه ځواک سره تړاو لري:

د محکمو صلاحیت ډېر پراخ دی، او ټکې په ټولو هغو دعواوو غور شامل دي چې د دولت په ګډون د حقیقـي یـا حکمـي اشخاصـو لخـوا د مـدعي یـا مدعي علیه په توګه د قانون له حکمونو سره سم د محکمې په وړاندې اقامه شي. (۱۲۰ ماده)

احکـــامی که بطـور عـام بـا قـوه قضـائیه مـرتبط هستند:

صلاحیت محاکم بسیار گسترده می باشد و شـامل رسـیدگی بـه تمـام دعـاویی اسـت کـه از طـرف اشخاص حقیقی یا حکمی، بـه شـمول دولـت، بـه حیث مـدعی یـا مـدعی علیـه در پیشـگاه محکمـه مطابق به احکام قانون اقامه شود (ماده ۱۲۰).

او همدارنګه ستره محکمـه صـلاحیت لـري چـې د اساسـي قـانون سـره د موضـــوعه قوانینـو سـمون کنټرول کړي:

و همـــچنان ســـتره محکمـه صـلاحیت دارد تـا تــطابـــق قـوانین موضـوعه را بـا قـانون اساسـی کنترول نماید:

(c) ketabton.com: The Digital Library

له اساسي قانون سره د قوانينو، تقنيني فرمانونو، بين الدول معاهداتو، او نړيوال ميثاقونو د سمون څېړل او د هغوي تفسير د حکومت يا د محکمو په غوښتنه د قانون له حکمونو سره سم د سترې محکمې صلاحيت دي (۱۲۱ ماده)

بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها بر اساس تقضای حکومت ویا محاکم، مطابق به احکام قانون از صلاحیت ستره محکمه می باشد (مادۀ ۱۲۱).

وروسته د قضايي بياکتنې موضوع په اړه په مشرحه توګه هغه ته بيراګرځو:

ما بعداً در مورد موضوع بازبینی قضائی، بصورت مشرح بدان برخواهیم گشت:

د افغانستان په محکمو کې محاکمه په علني ډول دايرېږي او هر څوک حق لري د قانون له حکمونو سره سم په هغه کې ګډون وکړي، محکمه کولاي شي په هغه حالاتو کې چې قانون څرګند کړي وي، يا د محکمې سري توب ضروري وګڼل شي، سري جلسه دائره کړي خو د حکم اعلان بايد په هر حال علني وي (۱۲۸ ماده)

در محاکم افغانستان، محاکمه به صورت علنی دایر می گردد و هر شخص حق دارد با رعایت احکام قانون در آن حضور یابد، محکمه می تواند در حالاتی که در قانون تصریح گردیده، یا سری بودن محاکمه ضروری تشخیص گردد، جلسات سری دایر کند ولی اعلام حکم باید به هر حال علنی باشد (مادۀ ۱۲۸).

محکمه مکلفه ده د خپل صادر شوي حکم اسباب په فيصله کې ذکر کړي، د محکمو د ټولو قطعي فيصلو عملي کول واجب دي خو د شخص د مړګ د حکم په حالت کې د ولسمشر منظوري شرط ده (۱۲۹ ماده)

محکمه مکلف است اسباب حکمی را که صادر می نماید، در فیصله ذکر کند، تمام فیصله های قطعی محاکم واجب التعمیل است مگر در حالت حکم به مرگ شخص که مشروط به منظوری رئیس جمهور می باشد (مادۀ ۱۲۹).

د قانون د انفاذ لپاره د مراتبو لړۍ، په واضحه توګه تعيين شوېده:

سلسلۀ مراتب برای انفاذ قانون، بشکل واضح تعیین گردیده است:

محکمې تر غور لاندې قضاياوو کې د دغه اساسي قانون او نورو قوانينو حکمونه پلي کوي (۱۳۰ماده)

محاکم در قضایای مورد رسیدگی، احکام این قانون اساسی و سایر قوانین را تطبیق می کنند (مادۀ ۱۳۰).

که د غور لاندې قضاياوو له ډلې څخه د کومې قضيې لپاره په اساسي قانون او نورو قوانينو کې حکم موجود نه وي، محکمه د حنفي فقهې د احکامو له مخې او په هغه حدودو کې د ننه چې دې اساسي قانون ټاکلي قضيه په داسې ډول حل او فصل کوي چې عدالت په ډېره ښه توګه تامين

هرگاه برای قضیه یی از قضایای مورد رسیدگی، در قانون اساسی و سایر قوانین حکمی موجود نباشد محاکم به پیروی از احکام فقه حنفی و در داخل حدودی که این قانون اساسی وضع نموده، قضیه را به نحوی حل و فصل می نمایند که عدالت را به بهترین وجه تأمین

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي. (۱۳۰ ماده)

محکمې د اهل تشیع لپاره په شخصي احوالو پورې اړونده قضایاوو کې د قانون د احکامو سره سم د تشیع د مذهب حکمونه تطبیقوي، په نورو دعـواوو کې هم که پدې اساسي قانون یا نورو قوانینو کې حکم موجود نه وي، محکمې قضیه ددې مذهب له حکمونو سره سم حل وفصل کوي. (۱۳۱ ماده)

د دغه سرچینو د شتون په وخت کې قاضي دیوې قضیې د پرېکړې په وخت کې لمړی کوم ځای ته مراجعه وکړي؟

- اساسي قانون
- نور موضوعه قوانین
- نړیوال معاهدات، میثاقونه او الزامي کنوانسیونونه
- د ولسمشرۍ د مقام تقنیني فرمانونه
- هغه جوړ شوي مقررات چې قانوني ځواک ولري

په کومو مواردو کې باید قاضي حنفي فقې ته مراجعه وکړي؟

یواځې په هغه صورت کې چې اساسي قانون او نور قوانین د قضیې په اړه حکم ونلري.

په کومو مواردو کې قاضي باید د اهل تشیع مذهب ته مراجعه وکړي؟

- د شخصي احوالو په قضایاوو کې لکه د کورنۍ او میراث موضوعات چې د قضیې دواړه لوري اهل تشیع وي، پدې صورت کې

نماید (ماده ۱۳۰).

محاکم برای اهل تشیع، در قضایای مربوط به احوال شخصیه، احکام مذهب تشیع را مطابق به احکام قانون تطبیق می نمایند، در سایر دعاوی نیز اگر در این قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی موجود نباشد، محاکم قضیه را مطابق به احکام این مذهب حل و فصل می نمایند (مادهٔ ۱۳۱).

در صورت موجودیت این منابع، قاضی حین فیصله نمودن یک قضیه، اولاً بکجا مراجعه خواهد کرد؟

- قانون اساسی
- سایر قوانین موضوعه
- معاهدات، میثاق ها و کنوانسیون های الزامی بین المللی
- فرامین تقنینی مقام ریاست جمهوری
- مقررات اتخاذ شده که متضمن نیرو و تأثیر قانونی باشد

در کدام موارد قاضی باید به فقهٔ حنفی مراجعه نماید؟

تنها در صورتیکه قانون اساسی وسایر قوانین در رابطه به قضیه، حکم نداشته باشد.

در کدام موارد قاضی باید به مذهب اهل تشیع مراجعه نماید؟

- در قضایای احوال شخصیه مانند موضوعات خانواده و میراث، که جانبین قضیه اهل تشیع باشند، دراین صورت اجراأت طبق احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجراآت د قانون د احکامو سره سم تطبیقیږي.

قانون تطبیق میگردد.

- په نورو دعواګانو کې چې د دعوي طرفين اهل تشيع وي او په اساسي قانون او نورو قوانينو کې د دغه ډول دعوى د غور لپاره حکم وجود ونلري.

- در سایر دعاوی که طرفین دعوی اهل تشیع باشند و در قانون اساسی و قوانین دیگر حکمی برای رسیدگی همچو دعوی وجود نداشته باشد.

که د دعوي طرفين په هغه ژبه چې محاکمه پرې کيږي، ونه پوهيږي، د قضيې د موادو او اسنادو څخه د اطلاع حق او په محکمه کې په خپله مورنۍ ژبه د خبرو حق د ژباړونکي په وسيله ورته تامينيږي. (۱۳۵ ماده)

اگر طرف دعوا زبانی را که محاکمه توسط آن صورت می گیرد ندانند، حق اطلاع به مواد و اسناد قضیه و صحبت در محکمه به زبان مادری توسط مترجم برایش تأمین میگردد (مادهٔ ۱۳۵).

(و). د ځواکونو تفکيک - کنټرول او توازن (Checks and Balances)

(و). تفکیک قوا – کنترول و توازن (Checks and Balance)

څوک په هېواد کې تر ټولو ځواکمن شخص دی؟

چه کس قدرتمندترین شخص در کشور است؟

د دولت کومه برخه تر ټولو ځواکمنه ده؟

کدام بخش دولت نیرومندترین بخش است؟

اوس چې مونږ د دولت دريو برخو، د هغوی دندو او مسئوليتونو ته پاملرنه وکړه، پوښتنه بيا تکراريږي: د يوه ولسمشر اساسي ماهيت څه دی؟

حالا که ما به قوا، وظایف و مسئولیتهای گوناگون این سه بخش دولت توجه کردیم، سوال دوباره تکرار میشود: ماهیت اساسی یک جمهوریت چیست؟

ځواب توپير لري مګر د دولت مختلفې برخې د کنټرول او توازن (Checks and Balances)، د اساسي کاري چوکاټ سره په سمون جوړ شويدي.

پاسخ تفاوت میکند ولی بخش های مختلف دولت با کنترول وتوازن (Checks and Balance) در تطابق با چارچوب کاری اساسی تشکیل شده اند.

ولې دغه کنټرول او توازن (Checks and Balances) په يوه حکومت کې چې جمهوري غوښتونکي وي، شتون لري؟ د يوه شخص يا يوه ارګان لخوا د غير متجانس قدرت د تجمع د مخنيوي لپاره، څکه چې د استبداد څخه مخنيوی وشي.

چرا این کنترول و توازن (Checks and Balance) در یک حکومت که دارای طرز جمهوری خواه است، وجود دارد؟ جهت اجتناب از تجمع قدرت غیر متجانس توسط یک شخص ویا یک نهاد، این بخاطریکه تا از استبداد جلوگیری بعمل آید.

راځئ د قدرت د توازن پدې ساتنه يو ځل بيا غور

بیایید این حفظ توازن قدرت را تجدید نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړو، پداسې حال کې چې ځینې یې اساسي دي او نور یې سیاسي.

نمائیم. درحالیکه بعضی انها اساسی هستند و بعض دیگر انها سیاسی.

پر پارلمان د ځواک د کارولو په برخه کې د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئیس جمهور بالای پارلمان در بکاربردن قوه، چه است؟

- د قوانینو لپاره د وړاندیزونو ویټو کول، د ممکنه الغاء په بنسټ
- د جدیت پرته کم تر کمه د قانون له حکمونو سره د پروګرامونو تطبیق
- د بیړني حالت اعلان

- ویتـــو کـردن پیشنهادات بـرای قـوانین، بـر اساس الغاء ممکنه
- تطبیق حد اقل احکـام قـانون و پروگـرام هـا بدون جدیت
- اعلام حالت اضطراری

د ولسمشر د واکونو د کارولو په برخه کې د پارلمان کنټرول څه دی؟

کنترول پارلمان در مورد بکاربرد صلاحیت هـای رئیس جهمور چه میباشد؟

- د قانون دهغه وړاندیزونو د تصویب څخه امتناع چې د دولت لخوا وړاندې کیږي.
- د بودیجې دیوې برخې یا ټولې او یا هم د ملي پرمختیایي پروګرام د تصویب څخه امتناع
- د اړتیا په وخت کې د وزیرانو څخه ملي شورا ته د حاضرېدو لپاره غوښتنه
- د څېړنې د کمیسیونونو جوړول
- وزیرانو ته د نه باور د رایې ورکول
- استیضاح

- امتنـاع از تصـویب پیشـنهادات قـانون کـه از سوی دولت ارائه میگردد.
- امتناع از تصویب تمام یا یک قسمت بودیجهٔ ویا برنامهٔ انکشاف ملی
- درخواست از وزرا بخاطری حاضـر شـدن در مجالس شورای ملی عندالزوم
- تأسیس کمسیون های تحقیقاتی
- رای عدم اعتماد برای وزراء
- استیضاح

د سترې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د ولسمشر کنټرول څه دی؟

کنترول رئیس جمهور بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه ، چه است؟

- د سترې محکمې د کلنی بودیجې د غوښتنې نه منظوري

- امتنـاع از منظـوری تقاضـای بودیجـهٔ سـالانه ستره محکمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغه قاضي د تقرر د منظوري څخه ډډه چې د ستړې محکمې لخوا وړانديز شوى وي
- په هغه کرسي کې چې نه وي اشغال شوې، د ستړې محکمې د غړي د تقرر څخه ډډه
- د ستړې محکمې د پرېکړې د فسخ کولو لپاره پارلمان ته د قانون د مسودې وړاندې کول
- د قضائي پرېکړو د اجراء څخه ډډه (۷۵ ماده، لمړى جز)

د ولسمشر د واکونو پر عملي کولو د ستړې محکمې کنټرول څه دى؟

- د ځانګړو قضيو د اقدام يا هم د هغه څخه د د ډډې په اړه ولسمشر ته حکم کول.
- د تقنيني فرمانونو او مقرراتو اعلانول د اساسي قانون خلاف او غير قابل الاجراء، په ځانګړو مواردو کې.

د ستړې محکمې د واکونو پر عملي کېدو د پارلمان کنټرول څه دى؟

- د هغه بوديجې نه تصويبول چې د ستړې محکمې لخوا وړاندېز شوېده
- د ولسمشر لخوا د ستړې محکمې د غړي نه تاييدول
- د ستړې محکمې د پرېکړې د الغاء کولو لپاره د قانون وړاندې کول يا تصويب
- استيضاح

- امتناع از منظوری تقرر قاضی که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده باشد
- امتناع از تقرر عضو ستره محکمه درکرسی که اشغال نگردیده باشد
- تقدیم یک مسوده قانون به پارلمان غرض فسخ تصمیم ستره محکمه
- امتناع از اجرا تصامیم قضائی (مادهٔ ۷۵، جزء ۱)

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های رئیس جمهور، چه است؟

- دستور به رئیس جمهور برای اتخاذ یک اقدام لازمه یا امتناع از آن در رابطه به قضایای خاص.
- اعلام نمودن فرامین تقنینی و مقررات خلاف قانون اساسی و غیر قابل اجراء، در موارد خاص.

کنترول پارلمان بالای اعمال صلاحیت های ستره محکمه، چه است؟

- امتناع از تصویب پیشنهاد بودیجهٔ که از سوی ستره محکمه پیشنهاد شده است
- امتناع از تأیید عضو ستره محکمه که توسط رئیس جمهور تعیین شده است
- پیشنهاد یا تصویب قانون غرض ملغی کردن تصمیم ستره محکمه
- استیضاح

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پارلمان د واکونو پر عملي کېدو د سترې محکمې کنټرول څه دی؟

کنترول ستره محکمه بالای اعمال صلاحیت های پارلمان، چه است؟

- په ځینو ځانګړو مواردو کې ځینې قوانین یا نړیوال معاهدات، میثاقونه او یا کنوانسیونونه د اساسي قانون خلاف اعلانول.

- در موارد خاص، بعضی قوانین یا معاهدات بین المللی، میثاق ویا کنوانسیون را خلاف قانون اساسی، اعلام نمودن.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- اساسي قانون ۲۲-۳۳ مواد]

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۲۲ – ۳۳]

III اساسي حقوق او وجایب

III حقوق و وجایب اساسی

د ښوونې موخې- ۷ او ۸ درسي ساعتونه

- هغه اساسي حقوق چې په اساسي قانون کې مشخص شويدي، بیان کړئ
- د ځینو اساسي حقوقو پېچلتیا توضیح کړئ.
- هغه ابهامات چې په ځینو اساسي حقوقو کې شته، واضح کړئ.
- د دغه اساسي حقوقو په تامین کې د یوه خپلواک قضائي ځواك ارزښت ته پاملرنه وکړئ

اهداف آموزش – ساعات درسی ۷ و ۸

- حقوق اساسی ای که در قانون اساسی مشخص شده است، بیان نمائید.
- پیچیدگی برخی از حقوق اساسی را توضیح نمأیید.
- ابهاماتی را که در برخی از حقوق اساسی وجود دارد، واضح سازید.
- اهمیت یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را تأمین ایسن حقوق اساسی، مورد توجه قرار دهید.

(الف). سریزه

په لومړي درسي ساعت کې د ټولنیز تړون او د هغه علت په اړه چې خلك څرنګه د دولتونو د جوړولو پرېکړه کوي، بحث وشو.

یو ځل بیا هغه دلایل کوم دي؟

- د ګاونډیانو په وړاندې خوندیتوب او ساتنه (اردو)

(الف). مقدمه

در ساعت درسی اول راجع به قرارداد اجتماعی و علتی که مردم چطور تصمیم تشکیل دول را میگیرند، بیان داشتیم.

یکبار دیگر آن دلایل کدام اند؟

- نگهداری و مصئونیت درمقابل همسایه گان (اردو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د ټولنې د ننه امنيت او ثبات (پوليس)
- د دولت د لازمه عامه خدماتو لپاره ضروري مقررات (دولت)
- د اساسي حقوقو او خپلواکيو تامين

مونږ خونديتوب، امنيت او لازم خدمات مطرح کړل، راځئ اوس د افغانستان په تاريخ کې د اساسي حقوقو او خپلواکيو په اړه بحث وکړو، زياتره دغه حقوق او خپلواکۍ نړيوال دي چې د ډېرو هېوادونو په اساسي قوانينو او همدارنګه په نړيوالو ميثاقونو او کنوانسيونونو کې تر لاسه کېداي شي.

په وروسته ګام کې د دغه اساسي حقوقو او خپلواکيو د ساتنې په اړه خبرې کوو، او همدارنګه د دغه حقوقو او خپلواکيو د ثبوت په اړه د يوه خپلواک قضائيه ځواک بې سياله ارزښت تر بحث لاندې نيسو.

(ب). اساسي حقوق او وجايب (د اساسي قانون ۲۲–۵۹ مادې)

۲۲ ماده- د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دي. د افغانستان اتباع نارينه او ښځينه د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجايب لري.

- آيا ۲۲ ماده واضح ده؟
- آيا پدې اړه کوم ابهام شته؟
- ولې؟ ولې نه؟
- د اساسي قانون د دريمې مادې په اړه چې په لاندې ډول صراحت لري، څه نظر لري ((په

- امنیت و ثبات داخلی جامعه (پولیس)
- مقررات ضروری برای خدمات عامه لازمه (دولت)
- تأمین حقوق و ازادی های اساسی

ما حفاظت، امنیت و خدمات لازم را مطرح کردیم. بیائید حالادر مورد حقوق و ازادی های اساسی در دیرینه افغانستان مباحثه نمائیم. بسیاری ازین حقوق و ازادی ها جهانی اند که در قوانین اساسی اکثر کشورها وهمچنان در میثاق ها و کنوانسیون های بین المللی، میتوان آنها را دریافت نمود.

در قدم بعدی راجع به حفظ این حقوق و ازادی های اساسی حرف خواهیم زد، و همچنان اهمیت بی همتا یک قوهٔ قضائیهٔ مستقل را در رابطه به اثبات این حقوق و ازادی ها، تحت بحث قرار خواهیم داد.

(ب). حقوق و وجایب اساسی (مواد ۲۲ – ۵۹ قانون اساسی)

ماده ۲۲ – هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند.

- آیاماده ۲۲ واضح میباشد؟
- آیا دراین مورد کدام نوع ابهام وجود دارد؟
- چرا؟ چرا نه؟
- راجع به مادهٔ ۳ قانون اساسی که طور ذیل صراحت دارد، چه نظر دارید ″ در

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان کې هېڅ قانون نشي کولاي چې د اسلام د سپېڅلي د معتقداتو او احکامو مخالف وي))؟

- آیا دا پدې معني ندي چې اسلامي معتقدات د اساسي قانون تر احکامو وړاندې دي؟
- ولې؟ ولې نه؟
- که ځواب مثبت وي، څوك پرېکړه کوي؟
- په پاي کې آیا منصفانه به نه وي چې ومنو چې په لويه جرګه کې د اساسي قانون تصويب د خلکو د استازو اصلي پرېکړه ده، او د اساسي قانون ټول احکام د اسلامي شريعت له احکامو سره سم دي؟

۲۳ ماده- د ژوندانه حق:
ژوند د خداي ببښنه او د انسان طبيعي حق دي، هېڅوك له قانون مجوز پرته لدې حقه بې برخې کېداي نشي.

۲۴- د خپلواکۍ او انساني کرامت حق:
خپلواکي د انسان طبيعي حق دي، دا حق د نورو د خپلواکۍ او له عامه مصالحو پرته چې د قانون له مخې تنظيمېږي، حدود نلري. د انسان خپلواکي او کرامت له تېري خوندي دي، دولت د انسان د خپلواکۍ او کرامت په ساتنه او درناوي مکلف دي.

۲۵ ماده: د ذمې برائت حق:
د ذمې برائت اصلي حالت دي، تر هغه چې د باصلاحيته محکمې په قطعي حکم تورن محکوم عليه ثابت نشي، بې ګناه ګڼل کېږي.

- د ذمې د برائت د حالت مفهوم په حقيقي

افغانستان هیچ قانون نمی تواند مخالف معتقدات واحکام دین مقدس اسلام باشد"؟

- آیا این بدین معنی نیست که معتقدات اسلام نسبت به احکام قانون اساسی مقدم میباشند؟
- چرا؟ چرا نه؟
- اگر پاسخ مثبت باشد، چه کس تصمیم خواهد گرفت؟
- در نهایت امر، آیا منصفانه نخواهد بود تا قبول کنیم که تصویب قانون اساسی در لویه جرگه، تصمیم اصلی نمایندگان مردم بوده، و تمام احکام قانون اساسی در مطابقت با احکام شریعت اسلامی قرار دارند؟

مادهٔ ۲۳ – حق زندگی:
زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است، هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی گردد.

مادهٔ ۲۴ – حق آزادی و کرامت انسانی:
آزادی حق طبیعی انسان است، این حق جز آزادی دیگران و مصالح عامه که توسط قانون تنظیم می گردد، حدودی ندارد. آزادی و کرامت انسان از تعرض مصئون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد.

مادهٔ ۲۵ – حق برائت الذمه:
بخاطریکه برائت الذمه حالت اصلی است، متهم تا وقتی که به حکم قطعی محکمه با صلاحیت محکوم علیه قرار نگیرد، بی گناه شناخته میشود.

- مفهوم حالت برائت الذمه در زندگی حقیقی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند کې څه دی؟

- د هغه موخه څه ده (د دولت د نظم د لـوېې توانمندۍ په وړاندې دربدل)؟
- آيا منصفانه به وي چې د يوه قاضـي مفکـوره داسـې وي چـې کلـه چـې يـو شـخص د څارنـوال لخوا د جرم په ارتکاب تـورن شـي، ښايي دغه د نوموړي د محکوم کولو لپاره يـو ښه فرصت وي.
- کـه چېرې د ذمې د برائت رعايـت شـي او خپلواکي اصلي حالت وي، آيـا کـولای شـو پدې صورت کې يو تورن چې دوسيه يې د محکمې تـر غـور لانـدې وي، د خپلـواکی د حق څـــخه بـــې برخې او پـه زنـدان کـې وساتل شي؟
- دغه عمل څرنګه توجيه کولای شو؟
- آيا د خپلواکۍ اخيسـتل يـوه اسـتثناء ده او يـا هم د قاعدې په توګه کېږي؟
- که چېرې د محاکمې په جريان کـې تـورن د ذمې د برائت څخه مستفيد وي، آيا څارنـــوال مکلف دي چې جرم ثابت کړي؟
- آيا تورن مکلف دی چې په هر صـورت کـې د څارنـوال او محکمې سره د جرم پـه اثبـات کې مرسته وکړي؟
- د دغه ډول اثبات کچه څومره ده؟
- کـه د محـاکمې پـــه جـــريان کـې د يـوه واقعيـت پـه اړه يـو معـقول شـــک وجـود ولري، د ياد شـــوي شک رفع کول تر کومه حده لازمي ده؟

چیست؟

- هدف آن چی میباشـد (ایسـتادگی در مقابـل توانمندی بزرگ نظم دولت) ؟
- آیا منصـفانه خواهـد بـود کـه مفکـوره یـک قاضی طوری باشـد کـه وقتـی یـک شـخص توسط څارنـوال به ارتکاب جرم مـتهم شـده، ممکن این یک فرصت خوب بـرای محکـوم نمودن وی میباشد.
- در صـــورتیکـــه بـــرائت الذمه رعایت گـردد و ازادی حالت اصلی بـاشـــد، آیـا میتـوان در ایـــن صـــورت یـک مـتهم را کـه دوسـیه او تحـــت رسـیدگـــی محکـــمه قـــرارداشته باشـــد، از حـق آزادی محـروم و در زنـدان نگه داشت؟
- چه گونه میتوان همچو عملی را توجیه نمود؟
- آیا سلب آزادی یـک اسـتثنا خواهـد بـود یـا بطور قاعده قرار خواهد گرفت؟
- در صورتی که در جریـان محاکمـه، مـتهم از حق برائت الذمه مستفید باشد، آیـا څارنـــوال مکلف است جرم را ثابت نماید؟
- آیا مـتهم مکلـف اسـت کـه در هـر صـورت څارنـوال و یا محکمه را در اثبـات جـرم اش همکاری نماید؟
- میزان اثبات چنین ادعا چه است؟
- اگـــر درجـــریـــان محاکمـه یـک شـک معـــقول راجـــع بـه یـک واقعیـت وجـود داشته باشد، رفـــع شک مذکور تـا چـه حـد لازم است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۶ ماده- د خپلوۍ له کبله د جرم نه سرایت:
جرم یو شخصي عمل دي، د تورن تعقیبول، نیول یا توقیفول او پر هغه باندې د جزاء تطبیقول بل هېچا ته سرایت نه کوي.

- د دغه مادې په بنسټ آیا یوه ښځه یا مېړه د هغه جرم له کبله چې د ژوند ملګري یې کړی دي، محکومېداي شي؟
- د صغیرو کوچنیانو د جرم په باره کې د دوي د والدینو د مسئولیت په هکله څه نظر لرئ؟
- آیا یو شرکت (کمپنی) د یوه جرم په تور محکومېداي شي؟
- آیا د یوه شرکت مسئول د هغه جرم له کبله چې یوه بل شخص د هغه د شرکت په نامه کړی وي، محکومېداي شي؟

۲۷ ماده- د قانوني تشریفاتو مراعاتول او مخکیني قانون ته نه راګرځېدنه:
هېڅ عمل جرم نه ګڼل کېږي مګر د هغه قانون په حکم چې د هغــه د ارتکاب څخه مخکې نافذ شوی وي.

هېڅوك د قانون له حکمونو پرته تعقیبېداي ، نېول کېداي یا توقیفېداي نشي.

هېچا ته سزا نشي ورکول کېداي مګر د باصلاحیته محکمې په حکم او د هغه قانون له احکامو سره سم چې د اتهام وړ فعل تر ارتکابه مخکې نافذ شوی وي.

- د قانوني تشــریفـاتو د رعایت څخه موخه څه ده؟
- آیا پولیس باید د یوه شخص د تعقیب یا نیولو

مادۀ ۲۶ – عدم سرایت جرم به سبب قرابت:
جرم یک عمل شخصی است ، تعقیب، گرفتاری یا توقیف متهم و تطبیق جزا او به شخص دیگر سرایت نمی کند.

- طبق این مادۀ ، آیا یک همسرنسبت به جرم که همسرش مرتکب شده، محکوم شده میتواند؟
- در رابطه به جرم کودکان صغیر، درمورد مسئولیت والدین شان چه نظر دارید؟
- آیا یک شرکت (کمپنی) به ارتکاب یک جرم محکوم شده میتواند؟
- آیا مسئول یک شرکت (کمپنی) نسبت به جرمی که یک شخص دیگر به نام شرکت وی مرتکب شده باشد، محکوم شده میتواند؟

مــادۀ ۲۷ – رعایــت تشــریفات قــانونی و عــدم برگشت قانون به ماقبل:
هیـــچ عملـــی جرم شمرده نمی شود مگر به حکـم قـــانونی کـه قبـل از ارتکـاب آن نافـذ گردیده باشد.

هیچ شخص را نمی توان تعقیب، گرفتار و یا توقیف نمود مگر بر طبق احکام قانون.

هیچ شخص را نمی توان مجازات نمود مگر به حکم محکمۀ با صلاحیت و مطابق به احکام قانونی که قبل از ارتکاب فعل مورد اتهام نافذ گردیده باشد.

- مفهـــــوم از رعــــــایت تشـریفات قــانونی چیست؟
- آیا پولیس باید بـرای تعقیب ویا گرفتاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره موجه دلیلونه ولري؟

یک شخص، دلایل مؤجه داشته باشد؟

- دغـه ډول دلایـل پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شویدي؟
- چنین دلایل در کجا پیش بینی شده اند؟
- آیـا کېـداي شـي يـو شـخص د نيولـو او محکمې ته د احضار په موده کې په زندان کې وساتل شي؟
- آیا میتوان یک شخص را در مدت بین گرفتاری و احضار به محکمه، در زندان نگه داشت؟
- په کومو حالاتو کې؟
- در کدام حالات؟
- دغـه ډول حالتونـه پـه کومـو ځـایونو کـې وړاندوینه شوي دي؟
- چنین حالات در کجا پیش بینی گردیده اند؟
- آیـا داسـې معینـه مـوده شـته چـې تـر څـارنې لاندې تـورن بايـد پـه هغـه کـې محکمې تـه احضار شي؟
- آیا مدت معینی وجود دارد که مظنونی تحت نظارت، در آن باید به محکمه احضار گردد؟
- آیا داسی معینه موده شته چه په هغه کښی، تعقیب، نیول او احضار کول په محکمه کښی باید ترسره شی.
- آیا مدت معینی وجود دارد، که در آن تعقیب، گرفتاری و احضار به محکمه باید صورت گیرد.
- دغه ډول معینه موده په کومو ځایونو کې موندل کېداي شي؟
- همچو مدت معیین را درکجا میتوان دریافت نمود؟
- آیـا دا د قـانـون اړونـده بهیـر يـوه برخه ده؟
- آیا این یک قسمت از روند مربوط قانون است؟
- د دولـت کومـه شـعبه د جرمونـو مجـازات تعیینوي؟
- کدام شعبهٔ دولت مجازات جرایم را تعیین مینماید؟
- آیـا د يـوه ځـانګړي جـرم پـه مجـازاتو کـې زیاتوالی راتلای شي؟
- آیا در مجازات یک جرم خاص افزایش بعمل آمده میتواند؟
- که د جرم مجازات د هغه د ارتکاب څخه وروسته زيات شي، آیا پدې صورت کې پر تورن نوي مجازات تطبیقیږي؟
- اگر مجازات جرم بعد از ارتکاب آن افزایش یابد، آیا دراین صورت مجازات جدید بالای متهم تطبیق میگردد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟ ولې نه؟

۲۸ ماده- د تابعیت او عدم تبعید حق مګر د بالمثل معاملې په بنسټ:
د افغانستان هېڅ تبعه په جرم بانـدې د تـورن کېـدو له کبله بهرني دولـت تـه نـه سپارل کېږي مګـر د ورته معاملو او د هغه بین الدول تړونونو له امله چې افغانستان ورسره تړاو لري. هېڅ افغان د تابعیـت پـه سلبېدو یا په افغانستان کې دننه یا بهر په شړل کېدو نه محکومېږي.

۲۹ مـاده- د عـدم تعـذیب او تعقیـب او د انسـاني کرامت حق:
هېڅوک نشي کولای له بل شـخص څخـه حتـي د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تـر تعقیـب لانـدې وي او یـا پـه جـزاء محکـوم وي، د هغـه د تعـذیب لپـاره اقـدام وکـړي یـا یـې د تعـذیب امـر ورکړي.

- د ((تعـذیب)) او انسـاني کرامـت تعریـف څوک کولای شي؟

- آیا کېدای شي په خطرناکو حالاتو کې د بې ګنـاه اشخاصـو د تلـف کېـدو د مخنیـوي پـه موخه د معلوماتو د لاسته راوړولو لپاره تعذیب توجیه کړل شي؟

- آیا کوم دلیل یا عقیده وجود لري چې په هغـه کې تعذیب د مؤثقو معلوماتو د لاسـته راوړلـو لپاره مناسبه لاره ګڼل شوې وي.

- څرنګـه پوهېـدای شـو چـې کـوم مجـازات د انساني کرامت خلاف دي؟

۳۰ مـاده- پـر جـرم د اجبـاري اعتـراف څخـه خوندیتوب:
له تورن یا بل شخص څخه په زور تـر لاسـه شـوې

- چرا؟ چرا نی؟

مادۀ ۲۸ – حق تابعیت و عدم تبعید مگر بر اساس معامله بالمثل:
هیچ یک از اتباع افغانستان به علت اتهام به جـرم، به دولت خارجی سپرده نمی شود مگر بـر اسـاس معامله بالمثل و پیمان های بین الدول که افغانستان به آن پیــوسته باشد. هیچ افغان بـه سـلب تابعیـت ویا تبعید در داخـل یـا خـارج افغانسـتان محکـوم نمی شود.

مادۀ ۲۹ – عدم تعذیب و تعقیب و حـق کرامـت انسانی:
هیچ شـخص نمـی توانـد حتـی بـه مقصـد کشـف حـــقایق از شـــــخص دیگـر، اگـر چـه تحـت تعقیب، گرفـــتاری یـــا تـــوقیـــف ویا محکوم بـــه جـــزا باشـــد، به تعذیب او اقـدام کنـد یـا امر بدهد.

- تعریـف "تعـذیب" و کرامـت انسـانی را کـی ارائه مینماید؟

- آیـــا میتـوان تعـذیب را جهـت کشـف معلـــــومات در حـــالات وخـیم، بـــرای جلوگـــیری از اتـلاف اشـخاص بـی گنـاه توجیه نمود؟

- آیا کدام دلیل یـا عقیـدۀ وجـود دارد کـه در آن تعــذیب شـیوۀ مناســب بــرای کشــف معلومات مؤثق، نامیده شده باشد.

- چطـور میتـوان فهمیـد کـه کـدام مجـازات، خلاف کرامت انسانی اند؟

مـــادۀ ۳۰ – مصــئونیت از اعـــتراف اجباری بر جرم:
اظهار، اقـرار و شـهادتی کـه از مـتهم یـا شـخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرګندونې، اقرار او شهادت اعتبار نلري. په جرم اقرار د تورن هغه اعتراف ته وايي چې په بشپړه خوښه او د عقلي روغتيا په حالت کې يې د باصلاحيته محکمې په وړاندې کړی وي.

دیگری به وسیلهٔ اکراه به دست آورده شود، اعتبار ندارد. اقرار به جرم عبارت است از اعتراف متهم با رضایت کامل و در حالت صحت عقل ، در حضور محکمه با صلاحیت.

- کومې محکمې د مجرم د اعترافاتو او دفاع د منلو په اړه صلاحيت لري؟

- کدام محاکم در عرصهٔ پذیرفتن اعترافات و دفاع مجرم، دارای صلاحیت میباشد؟

- ((اجبار)) څه مفهوم لري؟

- "اجبار" چه مفهوم دارد؟

- د ۲۹ مادې په پام کې نيولو سره، آيا د پوليس او څارنوال لپاره د شکنجې يا داسې طريقه چې د شکنجې په حد کې نه وي، څخه پرته بله کومه لاره شته چې تورن په خپله خوښه اعتراف وکړي؟

- با در نظـــرداشت ماده ۲۹، آیا برای پولیس و څارنـــوال کـدام چـاره دیگـر بـدون از توســـل بـه شکنجه یا شیوه که در حد شـکنجه نباشـــد، وجـود دارد، تـا مـتهم داوطلبانه اعتراف نماید؟

- آيا پوليس يا څارنوال کولاي شي د اعتراف د ترلاسه کولو لپاره تورن ته درواغ ووايي.

- آیا پولیس یا څارنوال میتواند غرض کسب اعتراف، به متهم سخنان دروغ بگوید.

- استنطاق څومره وخت اوږدېداي شي چې داسې ونه ګڼل شي چې استنطاق غير دواطلبانه او اعتبارنلري؟

- استنطاق چه مدت میتواند طول بکشد تا تلقی نگردد که استنطاق، غیر داوطلبانه و یا خارج از اعتبار است؟

- که د تورن اعتراف د دغه مادې د مندرجو احکامو خلاف وي، آيا په محاکمه کې د ياد شوي تورن د محکوم کولو لپاره د دغه ډول اعتراف څخه ګټه اخيستلای شو؟

- اگر اعتراف متهم خلاف احکام مندرج این ماده صورت گیرد، آیا از اعتراف مذکور در محاکمه جهت محکوم نمودن وی، میتوان استفاده نمود؟

- آيا کولای شو چه دغه سوالونه د موضوعه قوانينو په نظر نيولو کشی ځواب ورکړو؟

- آیا این سوالات را با در نظر داشت قوانین موضوعه پاسخ داده میتوانیم؟

- که ځواب منفي وی، نو څوک کولای شی دغه سوالونو ته ځواب ووايی او د اساسی قانون دغه ماده تطبيق کړی؟

در صورتیکه پاسخ منفی باشد، پس چه کس میتواند این سوالات را پاسخ دهد و این مادهٔ قانون اساسی را تطبیق نماید؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۱ ماده- د تور څخه د خبرېدو اود مدافع وکیل د نیولو حق:

هر څوك كولاي شي چې له نیول کېدو سره سم له ځانه د اتهام د لرې کولو او یا د حق د ثابتولو لپاره مدافع وکیل وټاکي، متهم حق لري چې له نیولو سره سم له منصوب اتهامه ځان خبر کړي او د هغې مودې دننه چې قانون یې ټاکي محکمه کې حاضر شي، دولت په جنایي پېښو کې د بېوزله متهم لپاره مدافع وکیل ټاکي. د متهم او د هغه د وکیل تر منځ د مکالماتو، مراسلاتو او مخابراتو پټوالی له هر ډول تعرض څخه خوندي دي، د مدافع وکیلانو وظایف او واکونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

مادهٔ ۳۱ – حق اطلاع از اتهام و وکیل مدافع:

هر شخص مى تواند براى دفع اتهام به مجرد گرفتارى ويا براى اثبات حق خود، وکیل مدافع تعیین کند. متهم حق دارد به مجرد گرفتاری، از اتهام منسوب اطلاع یابد و در داخل میعادی که قانون تعیین گردیده در محکمه حاضر گردد. دولت در قضایای جنائی برای متهم بی بضاعت وکیل مدافع تعیین می نماید. محرمیت مکالمات، مراسلات و مخابرات بین متهم و وکیل آن، از هر نوع تعرض مصئون می باشد. وظایف و صلاحیت های وکلای مدافع توسط قانون تنظیم می گردد.

- آیا مظنون شخص د نیولو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په عر صه ،د مدا فع وکیل د لرولو حق لري ؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آ یا مظنون شخص د نیول کېدو څخه مخکې د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د نیولو حق لري؟
- آیا شخص مظنون قبل از گرفتاری ولی قبل از وارد شدن اتهام، در عرصهٔ استجواب پولیس، حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- پدې حالت کې د مسخر وکیل په اړه کوم نظر شته؟
- راجع به وکیل مسخر در این حالت چه نظر وجود دارد؟

- آیا مظنون شخص د نیول کېدو څخه وروسته، مګر د تور د واردېدو څخه مخکې، د پولیسو د استجواب په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو حق لري؟
- آیا شخص مظنون بعد از گرفتاری و قبل از وارد شدن اتهام در عرصهٔ استجواب پولیس حق داشتن وکیل مدافع را دارد؟

- آیا قاضي کولاي شي په محکمه کې د استماع په وخت کې د مظنون څخه داسې پوښتنه وکړي چې ښایي د اعتراف د لاسته راوړل کېدو باعث شي.
- آیا قاضی میتواند حین استماع در محکمه، از مظنون طوری سوال نماید که ممکن باعث بدست آوردن اعتراف گردد؟

- که چېرې قاضي داسې عمل وکړي ، مدافع
- اگر قاضی چنین عمل را انجام دهد، وکیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکیل باید پدې اړه څه وکړي؟

- که مظنون مدافع وکیل ته د خپل جرم په اړه اعتراف وکړي، آیا پدې صورت کې مدافع وکیل کولای شي د خپل موکل راز چاته افشاء کړي؟
- که مؤکل خپل مدافع وکیل ته داسې اعتراف وکړي چې د جرم ارتکاب ته نږدې وي، پدې صورت کې مدافع وکیل باید څه وکړي؟
- د مدافع وکیل واکونه او دندې د کوم قانون له مخې تنظیمیږي؟

مدافع باید در مورد چه اقدام نماید؟

- اگر مظنون یا متهم جرم خویش را به وکیل مدافع اش اعتراف نماید، آیا در این صورت وکیل مدافع میتواند اسرار مؤکل خویش را بکسی افشا کند؟
- اگر مؤکل به وکیل مدافع خویش اعتراف نماید که نزدیک به ارتکاب جرم میباشد، درین صورت وکیل مدافع باید چه اقدام نماید؟
- کدام قانون وظایف و صلاحیت های وکیل مدافع را تنظیم مینماید؟

۳۲ ماده –د زندان څخه د مدیون خوندیوالي :
پور د پوروړي د آزادي د سلبیدو یا محدودیدو سبب کیدای نشي .د پور د بیرته اخستلو لا رې چارې او وسایل د قانون له لارې تنظیمیږي.

مادۀ ۳۲ – مصئونیت مدیون از زندان:
مدیون بودن شخص موجب سلب یا محدود شدن آزادی وی نمی شود. طرز و وسایل تحصیل دین توسط قانون تنظیم میگردد.

۳۳ ماده – د انتخاب (ټاکل کیدو) او انتصاب(غوره کیدو) حق :
لکه څرنګه چې تنظیم شوي، د افغانستان اتباع د ټاکلو او ټاکل کېدو حق لري.

مادۀ ۳۳ – حق انتخاب و انتصاب:
طوری که تنظیم گردیده، اتباع افغانستان حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا میباشند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د اساسي قانون ۳٤-۵۹ مادې]

[وظیفۀ خوانش برای ساعت درسی بعدی – قانون اساسی، مواد ۳٤ – ۵۹]

۳٤ ماده- د وینا خپلواکي:
د وینا خپلواکي له تېري څخه خوندي ده. هر افغان حق لري چې خپل فکر د وینا، لیکنې، انځور او یا نورو وسیله له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلو حکمونو په رعایت، څرګند کړي. هر افغان حق لري د قانون له حکمونو سره سم مطالب، بې لدې چې مخکې له مخکې یې دولتي چارواکو ته وښیي ، چاپ او خپاره کړي. د مطبعو، راډیو او

مادۀ ۳٤ – آزادی بیان:
آزادی بیان از تعرض مصئون است، هر افغان حق دارد فکر خود را به وسیله گفتار، نوشته، تصویر و یا وسایل دیگر، با رعایت احکام مندرج این قانون اساسی اظهار نماید. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون، به طبع و نشر مطالب، بدون ارائه قبلی آن به مقامات دولتی، بپردازد. احکام مربوط به مطابع،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټلويزيون، د مطبوعاتو د خپرولو او د ټولیزو اړیکو په نورو وسايلو پورې اړوند حکمونه د قانون له لیاري تنظیمیږي.

راديـــو و تلـويـزيـــون، نشــر مطــبوعــات و ســـايـــر وســـايل ارتبـاط جمعـی توسـط قـانون تنظيم ميگردد.

- آيا پدې ماده کې د محدوديت څخه پرته د وينا خپلواکي تضمين شوېده؟
  - o ځينې ممکنه محدوديتونه کوم دي؟
  - o د تاوتريخوالي خواته تحريک
  - o د اسلام د سپیڅلي دين سپکاوی
  - o رئيس جمهــور او د دولت نورو مامورينو ته سپکاوی.
  - oعامه امنيت ته ګواښ پيښول
- آيا دولـت کـولاي شـي د خلکـو نظرونـه او افکار سانسور کړي؟
- آيا دولت کولاي شي هغه څه چې د خلکو وينا ده، سانسور کړي؟
- آيا دولت کولاي شي هغه څه چې خلک په ټلويزيون کې ګوري، سانسور کړي؟
- که داسې وي، نـو پـر کـوم اسـاس او کـومې موخې ته د رسېدو لپاره؟

- آيا در اين ماده ازادی بيان بـدون محـدوديت تضمين ميگردد؟
  - o بعضی از محدوديتها ممکنه کدام است؟
  - o تحريک بسوی خشونت
  - o نکوهش دين مقدس اسلام
  - oنکوهـــش رئيـــس جمـــهور ويـا ديگـر مامور دولت
  - o در مخاطره قراردادن امنيت عامه
- آيا دولت ميتوانـد نظريـات و افکـار مـردم را سانسور نمايد؟
- آيا دولت ميتوانـد آنچـه را کـه گفتـار مـردم است، سانسور نمايد؟
- آيـا دولـت ميتوانـد آنچـه را کـه مـردم در تلويزون تماشا ميکنند، سانسور نمايد؟
- اگر چنين است، پس به کدام اسـاس و بـرای نيل به کدام اهداف؟

۳۵ ماده- ټولنو ته د انتساب خپلواکي:

د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلـو مـادي او يـا معنوي غوښتنو د تامين لپاره، د قـانون لـه حکمونـو سره سم، ټـولنې جـوړې کـړي. د افغانسـتان اتبـاع حق لري چې د قانون له حکمونو سره سم، سياسي ګوندونه جوړ کړي، پدې شرط چې:

۱. د ګونـــد مرامنامـــه او اساســـنامه د اســـلام د

مادۀ ۳۵ – آزادی انتساب به انجمن ها:

اتباع افغانستان حق دارند به منظـور تـأمين مقاصـد مادی و يا معنوی، مطابق به احکام قانون، جمعيتها تأسيس نمايند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق به احکـام قـانون، احـزاب سياســی تشـکيل دهنـد، مشروط بر اينکه:

۱- مــــرامـــــنامـــــه و اساسنامه حـزب، منـاقض

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپېڅلي دین د احکامو او پدې اساسي قانون کې د راغلو نصوصو او ارزښتونو مخالف نه وي؛

احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزشهای مندرج این قانون اساسی نباشد؛

۲. د ګوند جوړښت او مالي سرچینې څرګندې وي؛

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد؛

۳. پوځي او پوځي ډوله جوړښت او موخې ونلري؛

۳- اهداف وتشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد؛

٤. له بهرنیو ګوندونو یا نورو بهرنیو سرچینو سره تړلي نه وي

٤- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد.

د ګوند تاسیس او فعالیت د قومیت، سمت، ژبې او مذهب په بنسټ جواز نلري. هغه ټولنه او ګوند چې د قانون د حکمونو سره سم تشکیلیږي، د قانون موجباتو څخه پرته او د باصلاحیته محکمې حکم نه منحل کیږي.

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می شود، بدون موجبات قانونی و حکم محکمۀ با صلاحیت منحل نمی شود.

- له هغه ځایه چې د ټولنې جوړولو خپلواکي د قانون له حکمونو سره تړلې ده، پس آیا قانون کولای شي د کارګرانو د ټولنې څخه په بشپړه ممانعت وکړي؟

- از آن جائیکه آزادی جمعیت وابسته به احکام قانون است، پس، آیا قانون میتواند از تشکیل یک اتحادیۀ کارگران بکلی ممانعت نماید؟

- آیا د اساسي قانون ۳۵ ماده د اسلام د سپېڅلي دین په مذهب د یوه سیاسي ګوند جوړول، ممنوع کړي دي؟

- آیا مادۀ ۳۵ قانون اساسی، تشکیل یک حزب سیاسی را بر اساس مذهب مقدس اسلام، ممنوع قرار میدهد؟

- آیا وکیلان کولای شي د مدافع وکیلانو ټولنه جوړه کړي؟

- آیا وکلاء میتوانند، انجمن وکلای مدافع را تشکیل دهند؟

- آیا ښځینه وکیلانې کولای شي، د مدافع وکیلانو خپلواکه ټولنه جوړه کړي؟

- ایا وکلای اناث میتوانند، انجمن مستقل وکلای مدافع را تشکیل دهند؟

- آیا ستره محکمه کولای شي، د قضاتو د ټولنې د جوړېدو مخنیوی وکړي، او یا ښځینه

- آیا ستره محکمه میتواند، قضات را از تشکیل انجمن قضات، جلوگیری نماید، ویا قضات

(c) ketabton.com: The Digital Library

قضات د ښځينه قضاتو د ټولنې د جوړولو څخه منع کړي؟

- که داسې وي، نو د کوم نظر پر بنسټ؟
- آيا دغه ډول ټولنې د قانون په وسيله ممنوع يا محدودېداي شي؟

۳۶ ماده- د سوله ييز غونډې او د دولت په وړاندې د اعتراض حق:

د افغانستان اتباع حق لري چې د روا او سوله ييزو غوښتنو د تامين لپاره دقانون سره سم بې وسلې غونډې او مظاهرې وکړي.

- آيا يو قانون سوله ييزې مظاهرې منع کولاي شي؟
- قانون د سوله ييزو غونډو د حق په اړه څه ډول محدوديتونه وضع کولاي شي؟
- په قانون کې د ذکر شويو مشروعو محدوديتونو برسېره آيا پوليس کولاي شي د سوله ييزو مظاهرو مخنيوي وکړي يا يې محدودې کړي؟
- د کومو دلايلو پر بنسټ؟
- آيا د قانون له لحاظه، د سوله ييزو مظاهرو د کولو لپاره د پوليسو اجازه لازمه ده.
- څه فکر کوئ که په شخصي توګه د چا په کور کې وشي؟
- پدې اړه چې په قانون کې مندرج محدوديتونه، د سولي ايزو مظاهرو د مخنيوي يا محدودولو لپاره د پوليسو اقدامات يا د اساسي قانون د حکمونو سره سم د اجازې د

اناث را از تشکيل انجمن قضات اناث، جلوگيری نمايد؟

- اگر چنين است، پس بر اساس کدام نظر؟
- آيا چنين جمعيت ها توسط قانون، ممنوع و يا محدود شده ميتوانند؟

مادۀ ۳٦ – حق تجمع مسالمت آميز و اعتراض عليه دولت:

اتباع افغانستان حق دارند برای تأمين مقاصد جايز و صلح آميز، بدون حمل سلاح، طبق قانون اجتماع و تظاهرات نمايند.

- آيا يک قانون تظاهرات صلح آميز را، ممنوع ساخته ميتواند؟
- قانون چه نوع محدوديت ها را راجع به حق تجمعات صلح آميز، وضع نموده ميتواند؟
- برعلاوۀ محدوديت های مشروع که در قانون ذکر شده، آيا پوليس ميتوانند تظاهرات مسالمت آميز را محدود و يا جلوگيری نمايد؟
- براساس کدام دلايل؟
- ايا از لحاظ قانون، اجازۀ پوليس برای انعقاد تظاهرات صلح آميز، لازم است.
- چه فکر می کنيد اگر بطور شخصی در خانۀ کسی منعقد گردد؟
- در مورد اينکه محدوديت های مندرج در قانون، اقدامات پوليس در راستای جلوگيری و يا محدود نمودن مظاهرات صلح آميز يا تقاضای اجازۀ در مطابقت با احکام قانون

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په اړه پرېکړه کول د کومې مرجع په غاړه دي؟

اساسی قرار دارند، کدام مرجع عهده دار تصمیم گیری میباشد؟

۳۸ ماده- کورونو ته د غير قانوني ننوتو څخه خونديتوب:

د شخص استوګنځئ له تېري څخه خوندي دي. هېڅوك د دولت په ګډون نشي كولاي د استوګن له اجازې يا د واكمنې اجازې له قرار پرته او بې له هغه حالاتو او لارو چې په قانون کې ښوول شوي، د چا كور ته ورننوزي يا يې وپلټي.

مادهٔ ۳۸ – مصئونیت از دخول در منازل بطورغیر قانونی:

مسکن شخص از تعرض مصئون است، هیچ شخص، به شمول دولت، نمی تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه با صلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید.

د ښرګند جرم په مورد کې مسئول مامور کولاي شي د محکمې له مخکينۍ اجازې پرته د شخص کور ته ورننوځي يا هغه وپلټي، نوموړی مامور مکلف دی کورته له ننوتو يا پلټنې وروسته په هغه موده کې چې قانون يې ټاکي د محکمې قرار تر لاسه کړي.

در مورد جرم مشهود، مامور مسئول بدون اجازهٔ قبلی محکمه، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش کند. مامور مذکور مکلف است بعد از داخل شدن یا اجرای تفتیش، در خلال مدتی که قانون تعیین می کند قرار محکمه را حاصل نماید.

- په دغه ماده کې د مشهود جرم په اړه استثناء راغلې ده، نور کوم حالات او استثناآت په قانون کې تعيين شويدي؟
- ((مشهود جرم)) څه دی؟
- آيا پوليس مامور بايد د ارتکاب په حال کې جرم او کور ته د ننوتو په حال کې شخص مشاهده کړي؟
- که پوليس مامور دغه ماده رعايت نه کړي، يعني د يوه شخص کورته ننوزي او د جرم په اړه مدارك او شواهد تر لاسه کړي، آيا دغه مدارك كولاي شي د تورن د محکوميت په جريان کې دهغه د محکوميت اساس شي؟
- آيا دغه شواهد او مدارك چې په غير قانوني

- این ماده شامل استثنا راجع به جرم مشهود است، دیگر کدام حالات و یا استثناأت، در قانون تعیین گردیده است؟
- "جرم مشهود" چه است؟
- آیا مامور پولیس باید جرم در حال ارتکاب و شخص در حالت داخل شدن به منزل را مشاهده نماید؟
- اگر مامور پولیس این ماده رعایت نه نماید، یعنی در منزل شخص داخل شود و شواهد و مدارک ارتکاب جرم را بدست آرد، آیا این مدارک میتوانند، در جریان محاکمهٔ متهم اساسی محکومیت او را تشکیل دهد؟
- آیا این شواهد و مدارکی که بطور غیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه لاسته راغلي،کولاي شي په فيصله کې د متهم محکوميت توجيه کړي؟

- کـه داسې وي، نـو دا خونـديتوب تـر کـومې کچې ګټور دی، او د تـورن لپـاره د حـل لاره څه ده؟

- د پـــوښتـــنو پـــه اړه څـوک پرېکــړه کـــوي؟

٤٠ ماده- د ملکيت حق:

هېڅوک د مکليت د لاسته راوړلو او په هغه کې د تصرف څخه نه منع کېږي، مګر د قانون د احکامو په حدودو کې. د هېچا ملکيت د قانون دحکم او د باصلاحيته محکمې لـه پرېکـړې پرتـه نـه مصـادره کېږي. د شخص د ملکيت استملاک يوازې د عامه ګټو د تامين په موخه، د مخکيني او عادلانه بدل په ورکولو د قـانون لـه مخې مجاز دي. د شـخص د شـتمنۍ پلټنـه او اعـلان يـوازې د قـانون پـه حکـم کېداي شي.

- آيـــــا دغــــه مـاده د افغـان سـوداګريزو سازمانونو او افـــغانانـــو پـر ملکيتونـو د پلـي کېدو وړ ده؟

- دولت کولاي شي د عامه ګټو لپاره غير منقول شخصي مالونه استـملاک کـړي. د دغـه عامـه ګټو ځينې يې کوم دي؟

- که د دغه غير منقولو اموالـو مالـک لـه دولـت سره د عامه ګټـو پـه اړه موافـق نـه وي، پـدې صورت کې څه کېږي؟

- مالک څه کولاي شي؟

- څوک تشخيص کولاي شي چې استملاک د عامه ګټو په موخه دي؟

قانونی بدست آمده، میتواند در فیصـله راجـع محکومیت متهم را توجیه نماید؟

- اگر چنین است، پـس ایـن مصـئونیت تـا چـه حد مفیـد اسـت، و بـرای مـتهم راه حـل چـه خواهد بود؟

- راجع به این سوالات چه کس تصمیم خواهد گرفت؟

مادۀ ٤٠ – حق ملکیت:

هیچ شـخص از کسـب ملکیـت و تصـرف در آن منـع نمـی شـود، مگـر در حـدود احکـام قـانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکـم قـانون و فیصـله محکمۀ با صلاحیت مصادره نمی شود. اسـتملاک ملکیت شخـــص، تنـــها بـه مقصـد تـأمین منـافع عـــامـــه، در بـدل تعـویض قبلـی و عادلانـه، بـه مـــوجب قـــانون مـــجاز مـی باشـد. تفتـیش و اعـلان دارایـی شــــخص، تنهـا بـه حکـم قـانون صورت می گیرد.

- آیا این مادۀ بالای ملکیت های سـازمان هـای تجـــــارتی افغـانی و شـهروندان افغـان قابـل تطبیق است؟

- دولـت می توانـد اموال شخصـی غیـر منقـول مردم را غرض مصالح عامه، استملاک نماید. بعضی ازاین مصالح عامه چه خواهند بود؟

- اگر مالک این اموال غیر منقول بـا دولـت در مـورد مصـالح عامـه موافـق نباشـد، درایـن صورت چه خواهد شد؟

- مالک چه اقدام نموده میتواند؟

- چـه کـس تشـخیص خواهـد کـرد کـه ایـن استملاک غرض مصالح عامه میباشد؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که د شتمنۍ مالک د هغه معاوضې سره چې د دولت لخوا ورته ورانديې کېږي، موافق نه وي، څه پېښه کېداي شي؟
- مالک څه کولاي شي؟
- څوک تشخيصولاي شي چې هغه معاوضه چې د دولت لخوا د شتمنۍ مالک ته وړاندې کېږي، منصفانه او د ملکيت د ارزښت سره سمه ده؟

- اگر مالک جایداد با معاوضهٔ که از سوی دولت برایش ارائه میگردد، موافق نباشد، چه صورت خواهد گرفت ؟
- مالک چه اقدام نموده میتواند؟
- چه کس تشخیص خواهد کرد که معاوضهٔ که از سوی دولت برای مالک جایداد ارائه میگردد، منصفانه و در مطابقت با ارزش ملکیت میباشد؟

٤٢ ماده:

هر افغان مکلف دي د قانون له حکمونو سره سم دولت ته ماليه او محصول ورکړي، هېڅ راز ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کيږي. د ماليې او محصول اندازه او د ورکړې ډول يې د ټولنيز عدالت په رعايت، د قانون په وسيله تعينيږي. دا حکم د بهرنيو کسانو او موسسو په برخه کې هم تطبيقېږي. هر ډول ورکړه شوې ماليه، محصول او عايدات دولتي واحد ته تحويلېږي.

مادهٔ ٤٢:

هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت مالیه و محصول تأدیه کند، هیچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود. اندازه مالیه و محصول و طرز تادیه آن ، با رعایت عدالت اجتماعی، توسط قانون تعیین میگردد. این حکم در مورد اشخاص و مؤسسات خارجی نیز تطبیق میشود. هر نوع مالیه، محصول و عواید تأدیه شده، به حساب واحد دولتی تحویل داده میشود.

- که يو شخص په قصدي توګه ماليات ورنکړي، آيا دغه ډول عمل جرم يا د ۳۲ مادې پر بنسټ پور ګڼل کيږي؟
- د ((هېڅ ډول ماليه او محصول د قانون له حکم پرته نه وضع کېږي)) عبارت څه مفهوم لري؟

- اگر یک شخص بطور عمدی مالیات را تأدیه نکند، آیا همچو عمل جرم ویا براساس مادهٔ ۳۲ قرض پنداشته میشود؟
- عبارت ″ هیچ نوع مالیه و محصول بدون حکم قانون وضع نمیشود ″ چه مفهوم دارد؟

٤٣ ماده– د زده کړې حق:

زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق دی چې د ليسانس تر درجې پورې وړيا د دولت لخوا تامينيږي. دولت مکلف دي چې په ټول افغانستان کې د انډولې پوهې د عامولو او د منځنيو اجباري زده کړو د تامين لپاره اغېزناک پروګرام

مادهٔ ۴۳ – حق تعلیم:

تعلیم حق تمام اتباع افغانستان است که تا درجه لیسانس در مؤسسات تعلیمی دولتی به صورت رایگان از طرف دولت تأمین می گردد. دولت مکلف است به منظور تعمیم متوازن معارف در تمام افغانستان، تأمین تعلیمات متوسطه اجباری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح او پلي کړي او د مورنيو ژبو د تدريس لپاره په هغو سيمو کې چې پرې خبرې کېږي، لار هواره کړي.

پروگرام مؤثر طرح و تطبيق نمايد و زمينه تدريس زبان های مادری را در مناطقی که به آنها تکلم می کنند فراهم کند.

٤٤ ماده- د ښځو او کوچيانو لپاره د انډول زده کړې حق:

دولت مکلف دي د ښځو د زده کړو د پراختيا او انډول د رامنځته کولو، د کوچيانو د زده کړې د ښه والي او په هېواد کې د نالوستيتوب د له منځه وړلو لپاره اغېزناک پروګرامونه طرحه او پلي کړي.

مادۀ ٤٤ – حق تعليم متوازن برای زنان و کوچيان:

دولت مکلف است به منظور ايجاد توازن و انکشاف تعليم برای زنان، بهبود تعليم کوچيان و امحای بی سوادی در کشور، پروگرامهای مؤثر طرح و تطبيق نمايد.

- آيا د ((انډولې پوهنې)) مفهوم دادی چې ښځې د عين هماغه فرصتونو څخه ګټه اخيستلاي شي چې د نارينه وو لپاره شته دي؟
- که داسې نه وي، نو څه مفهوم لري؟

- آيا مفهوم از "تعليم متوازن" اين است که زنان از حين فرصتهای تعليمی که برای ذکور فراهم گرديده است، مستفيد گردند؟
- اگر اينطور نيست، پس چه مفهوم دارد؟

٤٥ ماده- د پوهنې واحد نصاب:

دولت د اسلام د سپېڅلي دين د حکمونو او د ملي فرهنګ پر بنسټ او له علمي اصولو سره سم د پوهنې واحد نصاب طرح او پلي کوي او د ښوونځيو د ديني مضمونو نصاب په افغانستان کې د شته اسلامي مذهبونو پر بنسټ تدوينوي.

مادۀ ٤٥ – نصاب تعليمی واحد:

دولت نصاب واحد تعليمی را، بر مبنای احکام دين مقدس اسلام و فرهنگ ملی و مطابق با اصول علمی، طرح و تطبيق می کند و نصاب مضامين دينی مکاتب را، بر مبنای مذاهب اسلامی موجود در افغانستان، تدوين می نمايد.

٤٦ ماده- د لوړو زده کړو حق:

د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسوو جوړول او اداره کول د دولت دنده ده. د افغانستان اتباع کولاي شي د دولت په اجازه د لوړو، عمومي، اختصاصي او د سواد د زده کړې موسسې جوړې کړي. دولت کولاي شي د بهرنيو کساتو ته هم د قانون له حکمونو سره د لوړو، عمومي او اختصاصي زده کړو د موسسو د جوړولو اجازه ورکړي. د لوړو زده کړو په دولتي موسسو کې د شاملېدو شرطونه او د هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له ليارې تنظيمېږي.

مادۀ ٤٦ – حق تحصيلات عالی:

تأسيس و ادارۀ مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی وظيفۀ دولت است. اتباع افغانستان می توانند به اجازه دولت به تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی، اختصاصی و سواد آموزی اقدام نمايند. دولت می تواند تأسيس مؤسسات تعليمات عالی، عمومی و اختصاصی را به اشخاص خارجی نيز مطابق به احکام قانون اجازه دهد. شرايط شمول در مؤسسات تعليمات عالی دولتی و ساير امور مربوط به آن، توسط قانون تنظيم ميگردد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۷ ماده- د معنوي شتمنی د خونديتوب حق:

دولت د علم، فرهنګ، ادب او هنر د پرمختګ لپاره اغېزناک پروګرامونه طرح کوي. دولت د مؤلف، مخترع او کاشف حقوق تضمينوي او په ټولو برخو کې علمي څېړنې هڅوي او ملاتړ يې کوي او د هغوي له پايلو څخه ګټوره ګټه اخيستنه د قانون له حکمونو سره سم عاموي.

مادهٔ ۴۷ - حق حفظ دارائی معنوی:

دولت برای پیشرفت علم، فرهنگ، ادب و هنر پروگرامهای مؤثر طرح می نماید. دولت حقوق مؤلف، مخترع و کاشف را تضمین می نماید و تحقیقات علمی را در تمام عرصه ها تشویق و حمایت می کند و استفاده مؤثر از نتایج آن را، مطابق به احکام قانون، تعمیم می بخشد.

۴۸ – د کار حق:

کار د هر افغان حق دي، د کار د ساعتونو ټاکل، او بامعاشه رخصتي، د کار او کارګر حقوق او له هغوي سره نورې اړونده چارې د قانون له لیارې تنظيمېږي. د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب آزاد دي.

مادهٔ ۴۸ – حق کار:

کار حق هر افغان است، تعیین ساعات کار، رخصتی با مزد، حقوق کار و کارگر و سایر امور مربوط به آن توسط قانون تنظیم میگردد. انتخاب شغل و حرفه، در حدود احکام قانون، آزاد می باشد.

۴۹ ماده- جبري کار ممنوع دي:

د جبري کار تحمیل منع دي، د جګړې، آفتونو او نورو داسې حالاتو کې چې عامه ژوند او هوساينه تهديد کړي، فعاله برخه اخيستنه د هر افغان ملي وجيبه ده. پر ماشومانو د کار تحميل جواز نلري.

مادهٔ ۴۹ – کار اجباری ممنوع است:

تحمیل کار اجباری ممنوع است، سهم گیری فعال در حالت جنگ، آفات و سایر حالاتی که حیات و آسایش عامه را تهدید کند، از وجایب ملی هر افغان می باشد. تحمیل کار بر اطفال جواز ندارد.

- آيا والدين کولای شي د دوي ماشومان د کرنې يا کورنۍ اړوند کارونو کولو ته اړ باسي؟
- آيا والدين کولای شي ماشومان پر نورو د کار تحميل ته اړ کړي؟

- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به کار های زراعتی و یا کارهای مربوط به خانواده، مجبور سازند؟
- آیا والدین میتوانند اطفال ایشان را به تحمیل کار برای دیگران وادار سازند؟

۵۰ ماده- د ربښتيني او سالم دولت د درلودلو حق:

دولت مکلف دی چې د يوې سالمې اداري او د هېواد په اداري سيستم کې د سمون د رامنځته کېدو لپاره لازم تدبيرونه ونيسي. اداره خپل اجراآت په بشپړه بې پرېتوب او د قانون له حکمونو سره سم عملي کوي. د افغانستان اتباع

مادهٔ ۵۰ – حق داشتن دولت راستکار و سالم:

دولت مکلف است به منظور ایجاد اداره سالم و تحقق اصلاحات در سیستم اداری کشور تدابیر لازم اتخاذ نماید. اداره اجراأت خود را با بیطرفی کامل و مطابق به احکام قانون عملی می سازد. اتباع افغانستان حق دسترسی به اطلاعات از

(c) ketabton.com: The Digital Library

حق لري د قانون د حکمونو په حدودو کې له دولتي ادارو څخه اطلاعات تر لاسه کړي. دا حق د نورو حقوقو او عامه امنيت ته له زيان رسولو پرته حدود نلري. د افغانستان اتباع د اهليت له مخې او د هر ډول توپير څخه پرته د قانون له حکمونو سره سم د دولت خدمت ته منل کيږي.

ادارات دولتی را در حدود احکام قانون دارا می باشند. این حق جز صدمه به حقوق دیگران و امنیت عامه حدودی ندارد، اتباع افغانستان بر اساس اهلیت و بدون هیچگونه تبعیض و به موجب احـکام قانون به خدمت دولت پذیرفته می شوند.

- آيا وزارتونه کولای شي د لږکيو او ښځو لپاره د برابرئ د رامنځته کولو لپاره د شرايطو نه لرونکي کسان وګماري.
- د بېلګې په توګه، آيا د ښځو چارو وزارت کولای شي هغه ښځې چې د يوه نارينه کانديد په پرتله کمه زده کړه او تجربه ولري، وګماري؟
- آيا په عمومي ډول وزارتونه کولای شي په کاري ځواک کې دجنسيتي توازن د ترلاسه کېدو لپاره هغه ښځې چې په کمه کچه د لازمو شرايطو لرونکې دي، وګماري؟
- آيا دغه موخې په قانون کې د ونډو د وضع کولو له لارې تر لاسه کړو؟

- آیا وزارت ها میتوانند برمبنای هدف ایجاد توازن برای اقلیت ها و زنان، اشخاص غیر واجد شرایط را استخدام نمایند؟
- طـور مـثال، آیا وزارت امور زنان میتواند زنی را که نسـبت به یک کاندید مرد، تحصـیل و تجارب کمتر داشته باشد، استخدام نماید؟
- آیا بطور عموم وزارتها میتوانند غرض نیل به هدف توازن جنسیتی در نیروی کاری، زنانی را که به میزان کمتر مستفید از شرایط لازم اند، استخدام نمایند؟
- آیا میتوا این اهداف را توسط وضع نمودن سهمیه در قانون، بدست آورد؟

۵۱ ماده- د هغه زيانونو د جبران حق چې د دولت له خوا اوښتی دي:

هر څوک چې له ادارې څخه بې موجبه زيانمن شي د تاوان اخيستلو مستحق دي او کولای شي د تاوان تر لاسه کولو لپاره دعوي اقامه کړي، له هغو حالاتو پرته چې قانون ښوولي، دولت نشي کولای د باصلاحيته محکمې له حکم پرته د خپلو حقوقو تر لاسه کولو لپاره اقدام وکړي.

مادۀ ۵۱ – حق جبران برای خساراتی که از سوی دولت صورت گرفته:

هر شخص که از اداره بدون موجب متضرر شود مستحق جبران خساره می باشد ومی تواند برای حصول آن در محکمه اقامه دعوی نماید. به استثنای حالاتی که در قانون تصریح گردیده است، دولت نمی تواند بدون حکم محکمۀ با صلاحیت به تحصیل حقوق خود اقدام کند.

- آيا دا پدې مفهوم دی چې دولت په ټولو هغه دعواګانو کې چې پر دولت د اوښتي زيان د جبران په اړه کيږي، له خپل خونديتوب څخه

- آیا این به مفهومی است که دولت در تمام دعاوی که علیه آن در مورد جبران خسارۀ وارده صـورت میگیـرد، از مصـئونیت اش

(c) ketabton.com: The Digital Library

منصرف کیږي؟

- عملاً یو شخص څه ډول استیناف غوښتلای شي؟
- د دغه ډول قضایاوو یو شمیر بېلګې وړاندې کړئ؟
- وروستنی جمله څه مفهوم لري؟

۵۲ ماده- په وړیا توګه د روغتیایي آسانتیاوو د ترلاسه کولو حق:

دولت د افغانستان د ټولو اتباعو لپاره د ناروغیو د مخنیوي او د وړیا درملنې وسیلې او روغتیایي آسانتیاوې د قانون له حکمونو سره سم تامینوي. دولت له قانون سره سم د خصوصي روغتیایي خدمتونو او روغتیایي مرکزونه جوړول او پراختیا هڅوي او ملاتړ یې کوي، دولت د سالمې بدني روزنې د پیاوړتیا او د ملي او سیمه ییزو ورزښتونو د پراختیا لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

۵۳ ماده د اشخاصو د خاصو طبقاتو د مساعدت حق :

دولت د شهیدانو او مفقودینو له پاتې کسانو د معلولینو او معیوبینو د بیاځواکمنی او په ټولنه کې د هغوي د فعالې ونډې اخیستنې پخاطر د مالي مرستو او روغتیایي خدمتونو د تنظیم لپاره د قانون له حکمونو سره سم لازم تدبیرونه نیسي. دولت د متقاعدینو حقوق تضمینوي، او له زړو کسانو، بې سرپرسته ښځو، معیوبینو او معلولینو او بېوزله یتیمانو سره د قانون له حکمونو سره سم لازمې مرستې کوي.

- آیا هغه حقوق چې په ۵۱-۵۳ مادو کې بیان شول، مطلق دي یا په دولت کې له شته سرچینو سره تړلي دي؟

منصرف گردیده است؟

- عملاً یک شخص چه گونه میتواند استیناف طلب گردد؟
- بعضی از مثالهای چنین قضایا را ارائه کنید؟
- جملۀ اخر چه مفهوم دارد؟

مادۀ ۵۲ حق تسهیلات صحی رایگان:

دولت وسایل وقایه و علاج امراض و تسهیلات صحی رایگان را برای همه اتباع مطابق به احکام قانون تأمین می نماید. دولت تأسیس و توسعه خدمات طبی و مراکز صحی خصوصی را مطابق به احکام قانون تشویق و حمایت می کند. دولت به منظور تقویت تربیت بدنی سالم و انکشاف ورزشهای ملی و محلی تدابیر لازم اتخاذ می نماید.

مادۀ ۵۳ حق مساعدت طبقات خاص اشخاص:

دولت به منظور تنظیم خدمات طبی و مساعدت مالی برای بازماندگان شهدأ و مفقودین وبرای بازتوانی معلولین و معیوبین و سهم گیری فعال آنان در جامعه، مطابق به احکام قانون، تدابیر لازم اتخاذ می نماید. دولت حقوق متقاعدین را تضمین نموده، برای کهن سالان، زنان بی سرپرست، معیوبین و معلولین و ایتام بی بضاعت مطابق به احکام قانون کمک لازم به عمل می آورد.

- آیا حقوقی که در ماده ۵۱ – ۵۳ بیان گردید است، مطلق میباشند و یا منوط به منابع موجود دولت اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- که یو بېوزله کس روغتیایي ساتنې ته اړتیا ولري، مګر کلینیک یا ډاکتر موجود نه وي، پدې صورت کې یاد شوي کس څه کولای شي؟
- آیا یاد شوی شخص د دولت په وړاندې دعوي کولای شي؟
- آیا نورې لارې شته چې د یادو شویو حقوقو او لازمه خدماتو د تامین په برخه کې د دولت ناتواني جبران کړي؟

۵٤ ماده- د کورنۍ د ملاتړ حق:
کورنۍ د ټولنې اساسي رکن دي او د دولت تر پاملرنې لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړي توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلي دین له احکامو سره د مغایرو دودونو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي.

- د هغه دودونو په اړه چې د اسلام د سپېڅلي دین خلاف وي، څو بېلګې ووایئ؟

۵۵ ماده- له هېواد څخه د دفاع وجیبه:
له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده. د عسکري مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له لیارې تنظیمېږي.

۵٦ ماده- د قانون د حکمونو د پیروۍ وجیبه:
د اساسي قانون د حکمونو پیروي د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت رعایت د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده. د قانون له حکمونو څخه بې خبري عذر نه ګڼل کیږي.

۵۷ ماده- د بهرنیو اتباعو حقوق او وجایب:
دولت په افغانستان کې د بهرنیو اتباعو حقوق او

- اگر یک شخص نادار به مراقبت طبی نیاز داشته باشد، ولی کلینک صحی ویا داکتر موجود نباشد، دراین صورت شخص مذکور چه میتواند بکند؟
- آیا شخص مذکورمیتواند علیه دولت اقامه دعوی نماید؟
- آیا طرق دیگری وجود دارد تا ناتوانی های دولت را در راستائ تأمین حقوق مذکور و فراهم سازی خدمات لازمه، جبران نماید؟

مادهٔ ٥٤ – حق حمایت خانواده:
خانواده رکن اساسی جامعه را تشکیل می دهد و مورد حمایت دولت قرار دارد. دولت به منظور تأمین سلامت جسمی و روحی خانواده، بالاخص طفل و مادر، تربیت اطفال و برای از بین بردن رسوم مغایر با احکام دین مقدس اسلام تدابیر لازم اتخاذ می کند.

- چند امثال را راجع به بعضی از عنعنات که خلاف اصول اسلام اند، ارائه نمائید؟

مادهٔ ٥٥ – وجیبهٔ دفاع از کشور:
دفاع از وطن وجیبه تمام اتباع افغانستان است. شرایط اجرای دوره مکلفیت عسکری توسط قانون تنظیم میگردد.

مادهٔ ٥٦ – وجیبهٔ پیروی از احکام قانون:
پیروی از احکام قانون اساسی، اطاعت از قوانین و رعایت نظم و امن عامه وجیبه تمام مردم افغانستان است. بی خبری از احکام قانون عذر دانسته نمی شود.

مادهٔ ٥٧ – حقوق و وجایب اتباع خارجی:
دولت حقوق و آزادی های اتباع خارجی را در

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلواکۍ له قانون سره سم تضمینوي. دا کسان د نړیوالو حقوقو د قواعدو په حدودو کې د افغانستان د دولت د قوانینو په رعایت مکلف دي.

افغانستان، طبق قانون تضمین می کند. این اشخاص در حدود قواعد حقوق بین المللی به رعایت قوانین دولت افغانستان مکلف می باشند.

۵۸ ماده- د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون جوړول:

دولت په افغانستان کې د بشر د حقوقو د رعایت د څارنې، ښه والي او ملاتړ لپاره د افغانستان د بشر د حقوقو خپلواک کمیسیون جوړوي. هر څوک کولای شي د خپلو بشري حقوقود نقض کېدو په صورت کې دې کمیسیون ته شکایت وکړي. کمیسیون کولای شي د افرادو د بشري حقوقو د نقض موارد اړونده قانوني څانګو ته راجع کړي، او د هغوي له حقوقو څخه په دفاع کې مرسته وکړي. ددې کمیسیون جوړښت او د کار ډول یې د قانون له لیارې تنظیمیږي.

مادهٔ ۵۸ – تأسیس کمیسیون مستقل حقوق بشر:

دولت به منظور نظارت بررعایت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمایت از آن، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسیس می نماید. هر شخص می تواند در صورت نقض حقوق بشری خود، به این کمیسیون شکایت نماید. کمیسیون می تواند موارد نقض حقوق بشری افراد را به مراجع قانونی راجع سازد و در دفاع از حقوق آنها مساعدت نماید. تشکیل و طرز فعالیت این کمیسیون توسط قانون تنظیم میگردد.

- آیا د مادې موخه داده چې د بشر د حقوقو شکایتونه باید په لومړي قدم کې دغه کمیسیون ته وړاندې شي؟
- آیا یو کس پرېکړه کولای شي چې کمیسیون ته د شکایت کولو په ځای، په محکمه کې دعوي اقامه کړي؟
- او یا دا چې دغه موضوع په موضوعه قانون کې بیان شوېده؟

- آیا هدف ازاین مادهٔ اینست که شکایات حقوق بشر باید در قدم اول به این کمیسیون تقدیم گردد؟
- آیا یک شخص میتواند تصمیم بگیرد تا بعوض شکایت به کمیسیون، دعوی را در محکمه اقامه کند؟
- و یا اینکه این موضوع در قانون موضوعه بیان شده است؟

۵۹ ماده- د وفادارۍ وجیبه:

هېڅوک نشي کولای پدې اساسي قانون کې له راغلو خپلواکیو او حقوقو څخه په ناوړه ګټې اخیستنې د هېواد د خپلواکۍ، ځمکنۍ بشپړتیا، ملي واکمنۍ او ملي یووالي پر ضد عمل وکړي.

مادهٔ ۵۹ – وجیبهٔ وفاداری:

هیچ شخص نمی تواند با سوء استفاده از حقوق و آزادیهای مندرج این قانون اساسی، بر ضد استقلال، تمامیت ارضی، حاکمیت و وحدت ملی عمل کند.

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ملګرو ملتونو منشور، د بشر د حقوقو نړیواله

[وظیفهٔ خوانش برای ساعت درسی بعدی – منشور ملل متحد، اعلامیهٔ جهانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعلامیه، د شکنجې په وړاندې د مبارزې میثاق، ظالمانه مجازات، غیر انساني یا سپکوونکې رویه، او د ماشوم د حقوقو میثاق]

IV د بشر د حقوقو نړیوال قوانین

ښوونیزې موخې- ۹ او ۱۰ درسي ساعتونه

- په افغانستان کې د بشر د حقوقو د نړیوالو قوانینو رول
- د ټاکل شویو میثاقونو او کنوانسیونو د موادو تشریح چې د افغانستان په اساسي قانون کې یې پر اساسي حقوقو اغېزه کړېده.
- نړیوالو سرچینو ته، د افغانستان په اساسي قانون کې زیاتره بیان شویو اساسي حقوقو ته اشاره وکړئ؟

(الف). د نړیوالو قوانینو په بنسټ د دولت مکلفیت

لکه څرنګه چې مو ولیدل، د اساسي قانون ۷ ماده، بیانوی چې دولت باید د ملګرو ملتونو د منشور، د افغانستان له لوري د تصویب شویو نړیوالو معاهداتو، او د بشر دحقوقو د نړیوالې اعلامیې پیروي وکړي.

ستاسو په نظر دا څه معني لري؟

آیا دا پدې معني ده چې د دغه معاهداتو او نړیوالو کنوانسیونونو احکام د کورنیو قوانینو څواک او اغېزه لري، او دهغه موضوعه قوانینو په اندازه چې د اساسي قانون پر بنسټ تصویب شویدي، الزامي دي؟

حقوق بشر، میثاق علیه شکنجه، مجازات ظالمانه، رفتار غیر انسانی یا اهانت آمیز، و میثاق حقوق طفل]

IV قوانین بین المللی حقوق بشر

اهداف آموزشی – ساعت درسی ۹ و ۱۰

- بیان نقش قوانین بین المللی حقوق بشر در افغانستان
- تشریح مواد میثاقها و کنوانسیونهای انتخاب شده که بالای حقوق اساسی، در قانون اساسی افغانستان تاثیر گذار اند
- به منابع بین المللی، اکثریت حقوق اساسی بیان شده در قانون اساسی افغانستان اشاره نمائید؟

(الف). مکلفیت دولت براساس قوانین بین المللی

همانطور که مشاهده کردیم، برطبق ماده ۷ قانون اساسی، دولت باید از منشور ملل متحد، معاهدات بین المللی تصویب شده از سوی افغانستان، و اعلامیه جهانی حقوق بشر پیروی کند.

به نظر شما این به چه معنی است؟

آیا این بدان معنی است که احکام این معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی، دارای قوت واثرات قوانین داخلی هستند و به اندازه قوانین موضوعه ای که برطبق قانون اساسی تصویب شده اند الزام آور اند؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

(ب) د بشر د حقوقو اړوند معاهدات، میثاقونه، او کنوانسیونونه

<u>**سریزه:**</u>

د ټولو هغه نړیوالو معاهداتو څېړنه چې افغانستان تایید کړي دي، د دغه کورس له محدودې څخه بهر دي.

مونږ یوازې هغه معاهدات او نړیوال کنوانسیونونه چې د بشر د اساسي حقوقو سره تړاو لري په لاندې ډول تر څېړنې لاندې نیسو:

- د ملګرو ملتونو منشور
- د بشر د حقوقو نړیواله اعلامیه
- د شکنجې، بې رحمه، غیرانساني یا سپکوونکو رویو په وړاندې د مبارزې کنوانسیون
- د ماشوم د حقوقو کنوانسیون
- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون
- د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون
- د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق
- د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق

د دغه معاهداتو او کنوانسیونونو څېړنه د دوي له اصولو سره محدوده ده چې په نېغه توګه د بشر پر حقوقو اغېزه کوي او د افغانستان د ۱۳۸۲ کال په اساسي قانون کې ذکر شوي ندي.

(ب). معاهدات، میثاقها، و کنوانسیونهای مرتبط با حقوق بشر

<u>**مقدمه:**</u>

بررسی تمام معاهدات بین المللی که از سوی افغانستان مورد تایید قرار گرفته اند خارج از محدوده این کورس آموزشی می باشد.

ما صرف آن معاهدات و کنوانسیونهای بین المللی را که با حقوق اساسی بشر مرتبط هستند، در ذیل مورد بررسی قرار می دهیم:

- منشور ملل متحد
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کنوانسیون علیه شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیر انسانی یا تحقیرآمیز
- کنوانسیون حقوق طفل
- کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان
- کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی
- میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

بررسی این معاهدات و کنوانسیونها محدود به آن اصول این معاهدات و کنوانسیونها خواهد بود که مستقیماً بالای حقوق بشر تأثیر گذار بوده و در قانون اساسی سال ۱۳۸۲ افغانستان ذکر نگردیده اند می باشد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملگرو ملتونو منشور:

ددې منشور د څلورم فصل (۶۱-۷۲ مادې) څخه اقتصادي او ټولنیزه شوراي جوړوي.

د دغه شورا د موخو څخه یوه د ټولو لپاره د بشر د حقوقو د درناوي او رعایت د کچې لوړوالی او د اساسي خپلواکیو پراختیا ده. (۶۲ ماده، ۲ پرګراف)

دغه شوراي کولاي شي عمومي مجمع ته د وړاندې کولو لپاره د کنوانسیونونو مسوده چمتو کړي(۶۲ ماده، ۳ پره ګراف) او ډیر ژر به ځینې دغه کنوانسیونونه تر څیړنې لاندې ونیسو.

د بشر د حقوقو اعلامیه:

د بشر د حقوقو اعلامیه د ۱۹۴۸ د ډیسمبر په میاشت کې د ملګرو ملتونو د عمومي مجمع لخوا تصویب شوه.

پدې اعلامیه کې زیاتره حقوق او آزادۍ د افغانستان د اساسي قانون د حقوقو او آزادیو په لست کې منعکس شویدي، او دلته نه تکرار یږي.

ځینې اضافي حقوق او آزادۍ شته چې د یادولو اړتیا یې نشته:

۸ ماده بیانوي چې هر څوك حق لري چې په قانون کې د خپلو تضمین شویو اساسي حقوقو د نقض په صورت کې، د یوې ملي باصلاحیته محکمې په وسیله د زیان جبران تر لاسه کړي.

- په بله وینا، هغه حق چې د نقض له کبله یې هیڅ ډول جبران نلري، بې مفهومه حق دي.
- آیا ۸ ماده په افغانستان کې د اجراء وړ ده؟

منشور ملل متحد:

فصل ٤ (مواد ٦١-٧٢) از این منشور شورای اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می کند.

یکی از اهداف این شوری ارائه پیشنهادات جهت ارتقای احترام و رعایت حقوق بشر و آزادی های اساسی برای همه است (ماده ٦٢، پاراگراف ٢).

این شوری می تواند مسوده کنوانسیونها را برای ارائه به مجمع عمومی تهیه کند (ماده ٦٢، پاراگراف ٣)، و به زودی تعدادی از این کنوانسیونها را مورد بازبینی قرار خواهیم داد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر:

اعلامیه جهانی حقوق بشر در ١٠ دسمبر ١٩٤٨ توسط مجمع عمومی ملل متحد تصویب گردید.

بسیاری از حقوق و آزادی های مندرج در این اعلامیه، به طور ماهوی در لست حقوق و آزادی های اساسی در قانون اساسی افغانستان منعکس گردیده اند، و در اینجا تکرار نخواهند شد.

برخی حقوق و آزادی های اضافی وجود دارند که ضرورت به تذکر ندارند:

ماده ٨ بیان می دارد که هر شخص حق دارد که در صورت نقض حقوق اساسی تضمین گردیده خویش در قانون اساسی، توسط یک محکمه ملی باصلاحیت بشکل مؤثر جبران خساره گردد.

- به عبارت دیگر، حقی که از هیچ نوع جبران خساره به خاطر نقض آن برخوردار نیست، حقی بی مفهوم است.
- آیا ماده ٨ در افغانستان قابل اجرا است؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- ولې؟

- چرا؟

- په اساسي قانون کې د مطرح شویو حقوقو او آزادیو اجراء څه معني لري؟

- اجرای حقوق و آزادی های اساسی مطرح شده در قانون اساسی به چه معنی است؟

۹ ماده بیانوي چې هېڅوک په خپل سر د نیول کېدو، توقیف یا تبعید سره نه مخ کېږي.

ماده ۹ بیان می دارد که هیچ شخص در معرض دستگیری، بازداشت یا تبعید خودسرانه قرار نخواهد گرفت.

- په خپل سر نیول د موجه دلیلونو پر بنسټ د نیولو سره توپیر لري.

- دستگیری خودسرانه مغایر دستگیری برمبنای دلایل موجه میباشد.

- په افغانستان کې د نیولو او توقیف کېدو لپاره حقوقي معیارونه په کوم ځای کې تر لاسه کېداي شي؟

- در افغانستان، استندردهای حقوقی برای دستگیری و بازداشت را در کجا دریافت خواهیم کرد؟

- آیا په هېڅ ډول شرایطو کې په افغانستان کې د تبعید اجازه نشته (اساسي قانون، ۲۸ ماده) ؟

- آیا در هر گونه شرایط، اجازه تبعید در افغانستان وجود ندارد (قانون اساسی، ماده ۲۸)؟

۱۰ ماده بیانوي چې هر څوک د خپلو حقوقو او وجایبو د تعیین، او یا هم د جنایي اتهام په صورت کې په یوه خپلواکه او بې پرې محکمه کې د منصفانه او علني استماع له حق څخه برخمن دي. همدارنګه ۱۱ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې جزائي محاکمې باید په ښکاره ترسره شي.

ماده ۱۰ بیان می دارد که هر شخص در مساوات کامل در ارتباط با تعیین حقوق و وجایب خود، و یا هرگونه اتهام جنایی، ازحق استماع منصفانه و علنی در یک محکمه مستقل و بی طرف برخوردار می باشد. همچنین **ماده ۱۱** در یک جز خویش بیان می دارد که محاکمات جزایی باید بطور علنی انجام شوند.

- یوه علني او منصفانه استماع د حقوقي مراتبو د لړۍ له اصولو څخه ده (اساسي قانون، ۲۷ ماده)

- یک استماع منصفانه و علنی یکی از اصول اساسی سلسله مراتب حقوقی می باشد (قانون اساسی، ماده ۲۷).

- آیا تاسو کولای شئ هغه شرایط چې په هغه کې د یوه شخص محاکمه په پټه توګه وشي ، تصور کړئ؟

- آیا شما می توانید شرایطی را که در آن امکان محاکمه یک شخص، بطور محرمانه انجام شود، تصورنمائید؟

- آیا دغه ډول شرایط کېداي شي د دغه موادو

- آیا چنین شرایطی می توانند برطبق این مواد

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره سم توجيه کړل شي؟

۱٦ ماده: په خپله يوه برخه کې د واده او د کورنۍ د جوړلو لپاره مساوي حق، او همدارنګه د واده او د هغه د فسخ کولو په حال کې د هغه نارينه وو او ښځو لپاره د مساوي حقوقو تضمين کوي چې د بلوغ سن ته رسېدلي دي، او په زوره واده کول منع کوي.

- آيا داسې دليل شته چې د هغه پر بنسټ په اساسي قانون کې په زوره واده کولو ته اجازه ورکړل شوې وي؟
- که داسې وي، آيا هغه دليل ته د دې مادې له لارې ځواب ورکړل شوی او رد شوی دی؟
- لکه څرنګه چې دغه اعلاميه په ځانګړې توګه داساسي قانون په ۷ ماده کې تاييد شوېده، آيا مناسبه ده چې و انګېرو چې لويه جرګه د اساسي قانون د تصويب په وخت کې ، په دغه اعلاميه کې د ځاي په ځاي کړل شويو حقوقو څخه باخبره وه؟

۲۳ ماده: په خپله يوه برخه کې بيانوي چې هر څوک د هر ډول تبعيض پرته حق لري د مساوي کار په وړاندې مساوي مزد تر لاسه کړي، او حق لري د خپلو ګټو د خونديتوب لپاره اتحاديې جوړې کړي او يا هم له هغوي سره يوځاي شي.

<u>**د شکنجې، بې رحمه، غيرانساني يا سپکوونکي سلوک د منعې کنوانسيون:**</u>

د شکنجې په وړاندې کنوانسيون د ۱۹۷۸ د جون په ۲٦ نېټه نافذ شو.

لکه څرنګه چې مو وليدل ، شکنجه او د انساني کرامت مغاير مجازات د اساسي قانون د ۲۹ مادې په بنسټ منع شويدي، مګر دغې مادې ((شکنجه))

توجیه گردند؟

مـاده ۱٦، در بخشی از خود، حق مساوی برای ازدواج و تشکیل خانواده، و همچنین حقوق مساوی در دوران ازدواج و فسخ آن را برای مردان و زنانی که به سن بلوغ رسیده اند تضمین کرده، و ازدواج اجباری را منع می کند.

- آیا دلیلی وجود دارد که براساس آن در قانون اساسی به ازدواج اجباری اجازه داده شده باشد؟
- اگر چنین است، آیا به آن دلیل از طریق این ماده پاسخ داده شده و رد شده است؟
- از آنجایی که این اعلامیه بطور خاص در ماده ۷ قانون اساسی مورد تایید قرار گرفته است، آیا مناسب است بپنداریم که لویه جرگه از حقوق گنجانیده شده در این اعلامیه در زمان تصویب قانون اساسی باخبر بوده است؟

ماده ۲۳، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر شخص، بدون هیچ گونه تبعیض، حق دریافت مزد مساوی در برابر کار مساوی را داشته، و حق دارد اتحادیه هایی را جهت حفاظت از منافع خود تشکیل داده و یا به آن بپیوندند.

<u>**کنوانسیون منع شکنجه و دیگر رفتارها یا مجازات بی رحمانه، غیرانسانی یا تحقیر آمیز:**</u>

کنوانسیون علیه شکنجه بتاریخ ۲٦ جون ۱۹۷۸ نافذ گردید.

همانطور که مشاهده کردیم، شکنجه و مجازات مغایر با کرامت انسانی توسط ماده ۲۹ قانون اساسی منع گردیده است، اما این ماده "شکنجه"

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا ((انساني کرامت)) ندي تعریف کړي.

مونږ کولای شو پدې اړه دغه کنوانسیون ته یوه کتنه ولرو.

۱ ماده: په خپله یوه برخه کې پر یوه چا که روحي وي او که فزیکي شکنجه د شدید درد او رنج د تحمیل په توګه تعریف کړېده.

۲ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې په قطعي ډول هیڅ ډول استثنایي شرایط یا د لوړپوړي افسر یا دولتي مقام امر نشي کولای د شکنجې لپاره د توجیه په توګه استناد کړای شي.

۱۴ ماده، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې هر تصویبوونکی هېواد باید په خپل قضایي سیستم کې تضمین کړي چې د شکنجې قرباني کولای شي د زیان جبران تر لاسه کړي او د منصفانه جبران مستحق دي.

- یوه مناسبه مرجع چې په هغه کې یو زیانمن شخص د تاوان غوښتنه وکړي، کومه ده؟

۱۵ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ټول تصویبوونکي هېوادونه تضمینوي چې هر هغه اقرار چې د شکنجې له لارې تر لاسه شوی وي نشي کېدای چې د زیانمن په وړاندې د اثبات د مدرک په توګه وکارول شي.

- په هغه صورت کې چې یو تصویبوونکی هېواد یادشوی تضمین تامین نه کړي، څه پېښنه کېدای شي؟

- سره لدې هم زیانمن کولای شي ددې غوښتنه وکړي چې هغه اقرار چې د شکنجې له لارې ترې اخیستل شوی، د ده د محکومیت لپاره

یا "کرامت انسانی" را تعریف نکرده است.

ما می توانیم جهت معاونت در این رابطه نظری به این کنوانسیون بیندازیم.

ماده ۱، در بخشی از خود، شکنجه را بعنوان تحمیل عمدی درد و رنج شدید، چه جسمی یا روحی، بالای یک شخص تعریف می کند.

ماده ۲، در بخشی از خود، بیان می دارد که بطور قطعی هیچ گونه شرایط استثنایی یا یک دستور از سوی افسر ارشد یا مقام دولتی نمی تواند بعنوان توجیه برای شکنجه مورد استناد قرار گیرد.

ماده ۱۴، در بخشی از خود، بیان می دارد که هر کشور تصویب کننده باید در سیستم قضایی خود تضمین نماید که یک قربانی شکنجه می تواند جبران خساره حاصل کند و و مستحق جبران خساره منصفانه و مناسب میباشد.

- یک مرجع مناسب که در آن یک متضرر خواهان جبران خساره و تاوان می گردد، کدام است؟

ماده ۱۵ در بخشی از خود بیان می دارد که همه کشورهای تصویب کننده، تضمین مینمایند، که هر اقراریکه از طریق شکنجه حاصل شده باشد نمی تواند بعنوان مدرک اثبات علیه متضرر مورد استفاده قرار گیرد.

- در صورتیکه یک کشور تصویب کننده تضمین مذکور را تأمین ننماید، چه اتفاق خواهد اُفتد؟

- با وجو این آیا متضرر میتواند خواستار آن گردد که اقراری که از طریق شکنجه حاصل شده است، در مورد محکومیت اش مورد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونه کارول شي؟

استفاده قرار نگیرد؟

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون:

د ماشوم د حقوقو کنوانسیون د ۱۹۹۰ د سپټمبر په ۲ نافذ شو.

کنوانسیون حقوق طفل:

کنوانسیون حقوق طفل در ۲ سپتمبر ۱۹۹۰ نافذ گردید.

۳ ماده، ۱ پره ګراف،

دا یو پراخه اصل بیانوي چې د ماشومانو اړونده ټولو قضایاوو کې د هغوي له ډلې، د محکمو اقدامات، د ماشومانو لوړې ګټې باید لمړنی ملحوظ وي.

ماده ۳، پاراگراف ۱،

این اصل فراگیر را بیان می دارد که در تمام قضایای مربوط به اطفال، منجمله اقدامات محاکم، منافع علیا طفل باید ملحوظ اولی را تشکیل دهد.

۱۲ ماده، ۲ پره ګراف،

حکم کوي چې په هر ډول قضایي یا اداري اقداماتو کې چې یو ماشوم اغېزمن کېږي، باید ماشوم ته ددې فرصت ورکړل شي چې خپل نظرونه مستقیماً یا د یوه استازي یا یوه مناسب شخص له لارې او ملي قوانینو په وسیله د ټاکل شوې کړنلارې د اصولو سره سم بیان کړي.

ماده ۱۲، پاراگراف ۲،

حکم مینماید که در هرگونه اقدامات قضایی یا اداری که یک طفل را متاثر می سازد، میبایست به طفل این فرصت داده شود تا نظریات خود را مستقیماً یا از طریق یک نماینده یا یک شخص مناسب ودر مطابقت به اصول طرزالعمل تعیین شده توسط قوانین ملی، بیان نماید.

د اساسي قانون ۴۹ ماده پر ماشومانو په زوره کار کول منع کوي.

ماده ۴۹ قانون اساسی کار اجباری اطفال را منع می کند.

د ماشوم د حقوقو د کنوانسیون ۳۲ ماده غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه کم تر کمه د استخدام سن، د کار د ساعتونو او د ګمارل کېدو د شرایطو په اړه مناسب مقررات او د هغوي د رعایت د تضمین لپاره مناسبې جریمې او نور بندیزونه تعیین کړي.

ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق طفل فراتر رفته و خواستار آن است که کشورهای تصویب کننده حداقل سن استخدام، مقررات مناسب در مورد ساعات کار و شرایط استخدام، و جریمه های مناسب و دیگر تحریمها را جهت تضمین رعایت از آنها را تعیین نمایند.

۴۰ ماده

پر جرمونو د تورنو ماشومانو لپاره زیاتره شکلي حقوق او ساتنې، شهادت یا پر ګناه اعتراف ته د نه اړ ایستل کېدو په ګډون، حکم کوي.

ماده ۴۰

بسیاری از حقوق شکلی و محافظتها را برای اطفال متهم به ارتکاب جرایم، به شمول حق مجبور نشدن به شهادت دادن یا اعتراف به گناه، حکم می نماید.

(c) ketabton.com: The Digital Library

[د راتلونکي درسي ساعت لپاره د لوستلو دنده- د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون؛ د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون؛ د اقتصادي، ټولنیزو او فرهنګي حقوقو نړیوال میثاق؛ او د مدني او سیاسي حقوقو نړیوال میثاق]

[وظیفه خوانش برای صنف درسی آتی – کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان؛ کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی؛ میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی]

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:

د ښځو پر وړاندې د هر ډول تبعیض د له منځه وړلو کنوانسیون د ۱۹۹۷ د ډیسمبر په ۱۸ نافذ شو.

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان:

کنوانسیون محو تمام اشکال تبعیض علیه زنان در ۱۸ دسمبر ۱۹۹۷ نافذ گردید

د اساسي قانون ۲۲ ماده د ښځو او نارینو لپاره د مساوي حقوق او فرصتونه تضمینوي، او دغه ماده د افغاني ژوند په ټولو برخو کې کارول کیږي.

ماده ۲۲ قانون اساسی حقوق و فرصتهای مساوی را برای زنان و مردان تضمین مینماید، و این ماده در تمام جوانب زندگی افغانی کاربرد دارد.

دغه کنوانسیون د تر ټولو زیاتو جزئیاتو په بیانولو سره تصویبوونکي هېوادونه د پوهنې، استخدام، اقتصادي او ټولنیز ژوند او د ښځو په وړاندې د مساوي سلوک او د آسانتیاوو او حقوقو څخه د سړیو سره د مساوي برخمن کولو په اړه هدایت کوي.

این کنوانسیون با بیان بیشترین جزئیات، کشور های تصویب کننده را جهت اتخاذ تدابیر لازمه در مورد معارف استخدام، زندگی اقتصادی و اجتماعی و تضمین برخورد مساویانه در مورد زنان و مستفید گردیدن آنها از امکانات و حقوق مساوی با مردان، هدایت مینماید.

۱۵ ماده په ځانګړي ډول ددې غوښتنه کوي چې تصویبوونکي هېوادونه د محکمو او دیوانونو په ټولو مرحلو کې د مساوات په ګډون له نارینه وو سره د ښځو برابري تضمین کړي.

ماده ۱۵، با لاخص، خواستار این است که کشورهای تصویب کننده به زنان تساوی آنها را با مردان، به شمول مساوات در تمام مراحل طرزالعملهای محاکم و دیوان ها، تضمین نمایند.

- آیا د اساسي قانون ۲۲ ماده او همدارنګه د کنوانسیون ۱۵ ماده، د ښځو په وړاندې پر تبعیض ولاړو کړنلارو او سرچینو د کارولو په اړه د دولت ممانعت کوي؟
- د غیر رسمي عدلي سیستم په اړه څه فکر کوئ؟
- آیا د حقوقو ریاست کولای شي په قانوني

- آیا ماده ۲۲ قانون اساسی، و همچنین ماده ۱۵ کنوانسیون، دولت را از استفاده از منابع و طرزالعمل های تبعیض آمیز در مورد زنان ممانعت مینماید؟
- در مورد سیستم عدلی غیر رسمی چه فکر میکنید؟
- آیا ریاست حقوق می تواند بطور قانونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه هغه قضیه چې یوه ښځه پکې شامه وي، داسې شریعت یا جرګې ته راجع کړي چې په هغه کې یوازې د ښځې پلار یا د هغې مېړه اجازه ولري چې د ښځې لخوا د دعوي اقامه وکړي؟

قضیه ای را که یک زن در آن شامل است به شریعت یا جرگه ای محول نماید که آن صرف پدر یا شوهر زن اجازه داشته باشند که ازجانب زن اقامه دعوی نماید؟

١٦ ماده، ١ پره ګراف،

د واده پر مسئله غور کوي او ددې غوښتنه کوي چې د کنوانسیون تصویبوونکي هېوادونه د نارینه وو او ښځو د مساوات پر بنسټ په آزاده توګه د ژوند د ملګري د ټاکلو حق؛ د اولادونو اړونده مسائلو کې د والدینو په توګه مساوي حقوق او دندې؛ او د مالکیت، اکتساب، برخمنتوب او د شتمنۍ د واک په هکله یو شان حقوق تضمین کړي.

ماده ١٦، پاراگراف ١،

به مسئله ازدواج رسیدگی مینماید و خواستار این است که کشورهای تصویب کننده کنوانسیون، بر مبنای اصل مساوات مرد و زن، حق مساوی جهت انتخاب آزادانه یک همسر؛ حقوق و وظایف یکسان بعنوان والدین در مسائل مرتبط با فرزندانشان؛ و حقوق یکسان در ارتباط با مالکیت، اکتساب، برخورداری، و اختیار دارایی را تضمین نمایند.

١٦ ماده، ٢ پره ګراف،

بیانوي چې د یوه ماشوم کوژده او واده هیڅ حقوقي اثر نلري، او باید په قوانینو کې د واده د تر ټولو کم سن د تعیین او د ټولو ودونو د رسمي ثبتولو د ملزوم والي په هکله ټول لازم اقدامات وکړي.

ماده ١٦، پاراگراف ٢،

بیان می دارد که نامزدی و ازدواج یک طفل هیچ اثر حقوقی ندارد، و تمام اقدامات لازم باید جهت تعیین حداقل سن ازدواج در قوانین و ملزوم ساختن ثبت رسمی تمام ازدواجها انجام گیرند.

<u>د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون:</u>

د هر ډول نژادي تبعیض د له منځه وړلو نړیوال کنوانسیون د ١٩٦٩ د جنوري په ٤ نېټه نافذ شو.

<u>کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی:</u>

کنوانسیون بین المللی محو تمام اشکال تبعیض نژادی در ٤ جنوری ١٩٦٩ قابل اجرا گردید.

د اساسي قانو ن ٢٢ ماده د افغانستان د اتباعو تر منځ هر ډول تبعیض او تمایز ممنوع کړی دي. ٤ ماده بیانوي چې د افغانستان ملت له مختلفو قومونو څخه جوړ شویدی، او د اساسي قانون زیاتره احکام بیانوي چې د اسلام د سپېڅلي دین د دواړو مذهبونو پیروان د افغانستان اتباع دي. نژادي تبعیض لکه څرنګه چې مطرح شول، په اساسي قانون کې ندی ذکر شوی.

ماده ٢٢ قانون اساسی هر نوع تبعیض و تمایز بین شهروندان افغانستان را ممنوع می سازد. ماده ٤ بیان می دارد که ملت افغانستان متشکل از اقوام مختلف است، و بسیاری از احکام قانون اساسی بیان می دارند که پیروان هر دو مذهب دین مقدس اسلام شهروندان افغانستان هستند. تبعیض نژادی، طوری که مطرح گشت، در قانون اساسی ذکر نگردیده است.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((نژادي تبعيض)) د دغه کنوانسيون د لمړۍ مادې په لمړي پره ګراف کې په پراخه ډول تعريف شويدي تر څو د ((نژاد، رنګ، نسب، مليت يا قومي سرچينې ...)) په بنسټ تبعيض احتوا کړي.

- ((قومي سرچينه)) څه معني لري؟
- آيا تاسو فکر کوئ چې د دغه کنوانسيون احکام د قبيلوي سرچينې پر بنسټ تبعيض په پام کې نيولی دي؟
- آيا دغه پوښتنه په افغانستان کې ارزښتناکه ده؟
- آيا په تېرو کې د قبيلوي سرچينې په بنسټ تبعيض شويدي؟

دغه کنوانسيون په **٥** ماده کې بيانوي چې تصويبوونکي هېوادونه به هڅه وکړي چې هر ډول تبعيض له منځه يوسي او د قانون په وړاندې مساوي حقونه او په بشري او مدني حقوقو کې د شموليت کې د بشپړ پوښښ د برخمنتيا تضمين وکړي.

٦ ماده بيانوي چې:

غړي (تصويبوونکي) هېوادونه ډاډ ورکوي چې د خپلې واکمنۍ په حوزه کې د هر چا خونديتوب او د باصلاحيته ملي محکمو او نورو دولتي ارګانونو له لارې د هر هغه نژادي تبعيض مناسب جبران چې د ده بشري حقوق او اساسي خپلواکۍ د دغه کنوانسيون سره په مغايرت کې نقض کړي، او همدارنګه د هر ډول هغه تاوان چې د دغه ډول تبعيض په پايله کې اوښتی دی د کافي او عادلانه جبران يا د حق د استرداد د غوښتلو حق، تضمين کړي.

"تبعيض نژادی" در **ماده ۱، پاراگراف ۱،** اين کنوانسيون بطور گسترده تعريف گرديده است تا تبعيض "برمبنای نژاد، رنگ، نسب، مليت يا منشا قومی و غيره را احتوا نمايد".

- "منشاء قومی" به چه معنی است؟
- آيا شما فکر می کنيد که احکام اين کنوانسيون، تبعيض برمبنای منشاء قبيلوی را در نظر گرفته است؟
- آيا اين سوال در افغانستان مهم می باشد؟
- آيا در گذشته تبعيض بر مبنای منشاء قبيلوی صورت گرفته است؟

اين کنوانسيون در **ماده ٥** بيان می دارد که کشورهای تصويب کننده تلاش خواهند کرد، تبعيض نژادی را در تمام اشکال آن محو نمايند و حق تمام اشخاص را برای مساوات در برابر قانون و برخورداری از پوشش کامل شموليت از حقوق بشری و مدنی، تضمين نمايند.

ماده ٦ بيان می دارد که:

کشورهای عضو (کشورهای تصويب کننده) اطمينان خواهند داد که در حوزه حاکميت خويش برای هر شخص محافظت و جبران خساره موثر را از طريق محاکم باصلاحيت ملی و ديگر نهادهای دولتی، دربرابر هر اقدام تبعيض نژادی که حقوق بشری و آزاديهای اساسی وی را در مغايرت با اين کنوانسيون نقض می نمايد، و همچنين حق درخواست جبران خساره کافی و عادلانه و يا استرداد حق را به خاطر هر گونه خسارتی که در نتيجه چنين تبعيضی متحمل شده است، تضمين خواهند کرد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- آیـا پـه افغانسـتان کـې ملـي محکمـې او نـور دولتـــي ارګانونـــه شـــته چـــې (د شـــخص خونديتوب او هغه ته د تاوان مناسـب جبـران) تر سره کړي؟
- دوي کوم دي؟
- آيا د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون کولاي شي د تاوان مناسب جبران چمتو کړي؟

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق:

د اقتصـادي، ټـولنيزو او فرهنګـي حقوقـو نړيـوال ميثاق د ۱۹۷٦ د جنوري په ۳ نافذ شو.

۳ مـاده بيـانوي چـې د کنوانسـيون تصـويبوونکي هېوادونه ژمنه کوي چې د نارينه وو او ښـځو لپـاره مســاوي حقــوق؛ د ټولــو اقتصــادي، ټــولنيزو او کلتـوري حقوقـو څخـه بـرخمن کېـدل چـې پـه کنوانسيون کې بيان شويدي د نورو حقوقو، د کـار او د مساوي کار د درلودلو په حـال کـې د مسـاوي معاش درلودلو حق، د سوداګريزو اتحاديو جوړول او د قانوني اعتصاباتو مشري، ټـولنيز خونـديتوب او بيمـه، د کـورني سـاتنه او ملاتـړ د ژونـد د مناسـبو معياري حقوقو سره سم د خوړو، جامې او مناسـب استوګنځي په ګډون؛ د روحـي او جسـمي روغتيـا حق د تر ټولو لوړ ستنډرډ سره سم، د پـوهنې حـق او په کلتوري ژوند کې د ګـډون حـق او د علمـي پرمختګونو څخه ګټه اخيستنه تضمينوي.

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثاق:

د مدني او سياسي حقوقو نړيـوال ميثـاق د ۱۹۷٦ د مارچ په ۲۳ نېټه نافذ شو.

په داسې حـال کـې چـې پـه دغـه ميثـاق کـې ډېـر زيات شمېر مدني او سياسي حقـوق چـې پـه نـورو

- آیـا محـاکم ملـی و نهادهـای دولتـی در افـــغانســـتان وجـــود دارند کـه (محافظـت و جـــبران خـــساره مـؤثر بـه شـخص) را انجام دهند؟
- آنها کدام اند؟
- آیا کمیسیون مستقل حقـوق بشـر مـی توانـد یک جبران خساره موثر را فراهم نماید؟

میثاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی

میثـاق بـین المللـی حقـوق اقتصـادی، اجتمـاعی و فرهنگی در ۳ جنوری ۱۹۷٦ نافذ گردید.

ماده ۳ بیان میدارد که کشورهای تصـویب کننـده کنوانسیون متعهد میشوند که بـرای مـردان و زنـان حقوق مساوی مسـتفید گردیـدن از تمـام حقـوق اقتصادی، اجتماعی و کلتوری کـه در کنوانسـیون بیان گردیـده بشـمول دیگـر حقـوق، حـق کـار و داشتن مزد مساوی در حالت کـار مسـاوی، ایجـاد اتحادیـه تجـارتی و رهبـری اعتصـابات قـانونی، مصـؤنیت اجتمـاعی و بیمـه، محافظـت و معاونـت خـانواده در مطابقـت بـا حقـوق اسـتاندرد مناسـب زندگی بشمول غـذا، لبـاس و خانـه مناسـب؛ حـق صحت روحی و جسمی در مطابقـت بـا بلنـدترین اسـتاندرد، حـق تعلـیم و حـق سـهیم گردیـدن در زندگی کلتوری و استفاده از پیشرفت های علمـی را تضمین نمایند.

میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی

میثاق بـین المللـی حقـوق مـدنی و سیاسـی در ۲۳ مارچ ۱۹۷٦ نافذ گردید.

درحالی که ایـن میثـاق شـامل بسـیاری از حقـوق مـــدنی و سیاســـی کـــه در دیگـــر میثاقهـــا و

(c) ketabton.com: The Digital Library

میثاقونو او کنوانسیونونو کې هم څېړل شوي دي، راغلي دي، دغه میثاق همدارنګه نور هغه شمېر اضافي حقوق تضمینوي چې د یادولو وړ دي مګر په اساسي قانون کې د دوي یادونه نده شوې.

٦ ماده:

د ژوند حق او د اعدام جزاء څېړي او په خپله یوه برخه کې بیانوي چې:

- د اعدام حکم کېداي شي یوازې د لویو جرمونو او د باصلاحیته محکمې د وروستنۍ پرېکړې څخه وروسته پلې شي.
- په اعدام محکوم هر شخص باید د دغه حکم په اړه د بښنې یا د تخفیف د غوښتلو د حق څخه برخمن وي او دغه حق په ټولو قضایاوو کې تضمین شوی دی.
- د اعدام حکم باید د هغه جرمونو په اړه چې د ۱۸ کلونو څخه د کمو اشخاصو او امېدوارې ښځې لخوا کېږي، تطبیق نشي.

۹ ماده،

د نیولو او توقیف پر مسئله غور کوي او په خپله یوه برخه کې بیانوي:

- هر هغه څوک چې نیول کېږي باید د نیولو په وخت کې د نیول کېدو له دلایلو خبر شي او باید سمدلاسه د هر ډول منسوب تور څخه خبر کړل شي.
- هر څوک چې د جنایي تور له کبله نیول او توقیف شوی دی باید فوراً د یوه قاضي په وړاندې راوړل شي او باید په یوه موجه زماني محدوده کې محاکمه یا خوشې

کنوانسیونهای نیز مورد بازبینی قرار گرفته، میباشد، این میثاق همچنان حقوق اضافی دیگری را تضمین مینماید که قابل یاداوری بوده ولی در قانون اساسی از آنها تذکر بعمل نیامده است.

ماده ٦:

حق زندگی و مجازات اعدام را بررسی مینماید و در بخشی از خود بیان می دارد که:

- حکم اعدام می تواند صرف به خاطر جنایات وخیم و پس از حکم نهایی صادره از سوی یک محکمه باصلاحیت تطبیق گردد.
- هر شخص محکوم به اعدام، باید از حق درخواست عفو یا تخفیف مجازات در مورد این حکم مستفید باشد و این حق قابل تطبیق در تمام قضایا تضمین میباشد.
- حکم اعدام نباید در مورد جرایمی که از سوی اشخاص کمتر از ۱۸ سال و حامله صورت میگیرد، تطبیق گردد.

ماده ۹،

به مسئله دستگیری و بازداشت می پردازد و در بخشی از خود، بیان می دارد:

- هر کسی که دستگیر می شود میبایست در حین دستگیری از دلایل دستیگری آگاه گردد و باید فوراً در مورد هرگونه اتهام منسوب مطلع گردد.
- هر شخصی که به خاطر اتهام جنایی دستگیر و بازداشت شده است باید فوراً در برابر یک قاضی آورده شود و میبایست در یک محدوده زمانی موجه محاکمه شده یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل شي.

- ټولیزه قاعده باید دا نه وي چې محاکمې ته منتظر دې د پولیسو په توقیف کې وي.

- هر څوک چې د نیول کېدو یا توقیف له کبله له خپلواکۍ څخه بې برخې شوی وي باید وکولای شي د محکمې په وړاندې د قضایي غور څخه برخمن کړل شي ترڅو محکمه وکولای شي د ځنډ پرته د توقیف د قانونیت په اړه پرېکړه وکړي، او په هغه صورت کې چې توقیف غیر قانوني وي، توقیف شوی شخص باید خوشی کړل شي.

- هر څوک چې د غیر قانوني نیول کېدو یا توقیف قرباني شي باید د تاوان د جبران لپاره د رعایت وړ حق ولري.

۱۰ ماده،

په خپله یوه برخه کې بیانوي چې توقیف شوي تورن اشخاص باید د محکومو کسانو څخه جلا کړل شي، او توقیف شوي نوي ځوانان باید د بالغو اشخاصو څخه جلا وساتل شي او ژر تر ژره د محاکمې لپاره حاضر کړل شي.

۱٤ ماده،

د جنایت په ارتکاب د تورنو اشخاصو پر حقوقو غور کوي، په خپله یوه برخه کې بیانوي چې تورن شخص باید د لاندې حقوقو څخه برخمن وي.

- د منصفانه او علني دعوي استماع (د هغه مواردو پرته چې غیر علني محاکمه د قانون او تر ځانګړو شرایطو لاندې مجاز وي) د یوې ځانګړې، باصلاحیته، خپلواکې او بې پرې محکمې لخوا چې د قانون له مخې جوړه

رها گردد.

- قاعده کلی نباید این باشد که اشخاصی که منتظر محاکمه هستند در توقیف پولیس قرار گیرند.

- هر شخصی که بواسطه دستگیری یا بازداشت از آزادی محروم شده باشد باید بتواند در برابر یک محکمه از رسیدگی قضایی مستفید گردد تا محکمه بدون تأخیر در مورد قانونیت بازداشت تصمیم بگیرد، و در صورتی که بازداشت غیرقانونی باشد، وی را رها سازد.

- هر شخصی که قربانی دستگیری یا بازداشت غیرقانونی بوده است باید حق قابل رعایت برای جبران خساره داشته باشد.

ماده ۱۰ ،

در بخشی از خود بیان می دارد که اشخاص متهم بازداشت شده باید از اشخاص محکوم علیحده گردند، و نوجوانان بازداشت شده باید از اشخاص بالغ جدا نگاه داشته شده و هر چه زودتر جهت محاکمه حاضر گردد.

ماده ١٤،

به حقوق اشخاص متهم به ارتکاب جنایت می پردازد، در بخشی از خود، بیان می دارد که شخص متهم باید از حقوق ذیل مستفید باشد.

- استماع دعوی منصفانه و علنی (به استثنائی مواردی که محاکمه غیرعلنی توسط قانون و تحت شرایط خاص اجازه داده میشود) توسط یک محکمه اختصاصی باصلاحیت، مستقل، و بی طرف که از سوی قانون ایجاد

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې وي.	شده باشد.
• بېگناه ګڼل کېدل تر هغه وخته چې د قانون سره سم مجرم ثبوت شوی نه وي.	• بیگناه پنداشته شدن تا زمانی که بر طبق قانون مجرم اثبات گردد.
• د وارده اتهام د ماهیت او علت څخه ژر تر ژره د متهم خبرول په جزئیاتو او په هغه ژبه چې نوموړی پرې وپوهېږي.	• آگاه ساختن بلافاصله متهم از ماهیت و علت اتهام وارده با جزئیات و به زبانی که وی آن را بفهمد.
• د دفاعیې د چمتو کولو او د هغه مدافع وکیل سره چې د تورن په ټاکنه وي، د اړیکو لپاره د کافي وخت او امکاناتو درلودل .	• داشتن زمان و امکانات کافی برای آماده سازی دفاعیه و ارتباط با وکیل مدافع که به انتخاب شخص متهم باشد.
• د غیر موجه وقفې پرته محاکمه کېدل.	• محاکمه شدن بدون وقفه غیر موجه.
• حاضرېدل او خپله د متهم لخوا دفاع یا د منتخب مدافع وکیل له لارې، د دغه حقوقو په اړه خبرتیا تر لاسه کول او د بېوزلی په صورت کې په وړیا توګه د لګښت پرته د مدافع وکیل موندل.	• حاضر شدن و دفاع از سوی خود متهم یا از طریق وکیل مدافع منتخب، آگاهی یافتن در مورد این حقوق، و در صورت تنگدستی دریافت وکیل بدون هزینه.
• د مقابل لوري د شهودو استنطاق، د شهود احضار، او محکمې ته د مغایرو شهودو راغوښتل.	• استنطاق شهود طرف مقابل، احضار شهود، و فراخواندن شهود مغایر در محکمه
• د اړتیا په وخت کې د یوه ژباړونکي د وړیا مرستې څخه برخمنتیا	• در صورت نیاز، برخورداری رایگان از معاونت یک ترجمان
• پر ځان د شهادت یا پر ګناه اقرار ته نه اړ ایستل کېدل.	• مجبور نشدن به شهادت علیه خود یا اقرار به گناه.
• د یوې لوړې محکمې لخوا د قانون سره سم د محکومیت بیا کتنه.	• بازبینی محکومیت توسط یک محکمه فوقانی بر طبق قانون.
• د هغه محکومیت له کبله د اوښتي تاوان جبران ، چې د قضایي تېروتنو له کبله وي.	• جبران خساره به خاطر محکومیتی که ناشی از اشتباهات قضایی باشد.
• د عین جرم لپاره د نوې محاکمې منع	• منع محاکمه مجدد برای عین جرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

V. د اساسي حقوقو اجراء

ښوونيزې موخې- ۱۱ او ۱۲ درسي ساعتونه

- د دولت د اجرائيه او مقننه څواک لخوا د قدرت څخه د ناوړه ګټې اخيستنې د کنټرول د وسيلې په توګه د قضائيه ځواک د خپلواکۍ د ارزښت بيان
- د اجرائيوي شعبې د اقداماتو څخه قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د موضوعه قوانينو د قضايي بياکتنې د مفهوم تشريح
- د قضايي بياکتنې د اصولو شرح

(الف). سريزه

مونږ اوس څو درسي ساعتونه د افغانستان په اساسي قانون کې د معيين شويو اساسي بشري حقوقو، او څو هغه ميثاقونو او نړيوالوکنوانسيونو څېړلو ته ځانګړي کړي چې د افغانستان لخوا تيويب شويدي.

مونږ همدارنګه په افغان دولت کې د جمهوري سيستم په اړه چې د دريو جلا مګر مساوي برخو څخه جوړ شوی، پر پراخه بحث لاس پورې کړ او د کنټرول او توازن پر اصولو مو بحث وکړ.

مونږ د ۱۱٦ مادې څخه پوهيږو چې قضائيه ځواک د دولت يو خپلواک ارګان دی چې مشري يې د سترې محکمې لخوا کيږي. مګر د قضايي خپلواکۍ معني څه ده، او د هغه اساسي حقوقو په دفاع کې چې د افغانستان د خلکو لپاره تضمين شويدي، د هغه رول څه دی؟

V. اجرای حقوق اساسی

اهداف آموزشی – ساعات درسی ۱۱ و ۱۲

- بيان اهميت استقلال قوه قضائيه بعنوان وسيله کنترول عليه سوء استفاده از قدرت توسط قوا اجرائيه و مقننه دولت
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی از اقدامات شعبه اجرائيوی
- تشريح مفهوم بازبينی قضائی قوانين موضوعه
- شرح اصول بازبينی قضائی

(الف). مقدمه

ما اکنون چندين ساعات درسی را به بررسی حقوق اساسی بشری معيين شده در قانون اساسی افغانستان و چندين ميثاقها و کنوانسيونهای بين المللی که از سوی افغانستان مورد تصويب قرار گرفته اند پرداخته ايم.

ما همچنين در مورد سيستم جمهوری در دولت افغانستان، که متشکل از سه شعبه مجزا ولی مساوی می باشد، به بحث گسترده پرداختيم و اصول کنترول و تعادل را مورد بحث قرار داديم.

ما از ماده ۱۱٦ می فهميم که قوه قضائيه يک ارگان مستقل از دولت است که توسط ستره محکمه رهبری می گردد. اما معنای استقلال قضائی چيست، و نقش آن در دفاع از حقوق اساسی بشری که برای مردم افغانستان ضمانت شده است چيست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا هغه پوښتنې دي چې د دغه کورس په اوږدو کې زمونږ پاملرنه ځانته جلبوي.

اینها سوالاتی هستند که توجه ما را در طول این کورس به خود جلب خواهند کرد.

(ب) . قضايي خپلواکي

مونږ وکتل چې د ۱۱٦ مادې سره سم قضائيه ځواک په افغانستان کې د دولت يو خپلواک ارګان دي، چې د دولت د نورو رکنونو څخه ګوښه مګر د اجرائيه او مقننه ځواکونو سره مساوي دی.

(ب). استقلال قضائی

ما مشاهده کردیم که برطبق ماده ۱۱٦، قوه قضائیه در افغانستان یک ارگان مستقل از دولت است، که مجزا ولی مساوی با شعبات اجرائیوی و مقننه دولت می باشد.

ستره محکمه يو وزارت، يو رياست، يا يو دفتر ندی.

ستره محکمه یک وزارتخانه، یک ریاست، یا یک دفتر نیست.

ستره محکمه د هغه څه چې ((عدلي او قضايي سکتور)) نوميږي، يوه برخه نده.

ستره محکمه بخشی از آنچه که بعنوان "سکتور عدلی و قضائی" نامیده میشود، نمی باشد.

داسې يو ليد د خپلواکه قضائيه ځواک ماهيت له ګواښ سره مخ کوي.

چنین دید، ماهیت یک قوه قضائیه مستقل را مورد تهدید قرار می دهد.

مونږ داسې وليدل چې د قضائيه ځواک د خپلواکی ارزښت په نړيواله کچه پېژندل شوی دی.

ما همچنین مشاهده کردیم که اهمیت استقلال قوه قضائیه در سطح بین المللی مورد شناسایی قرار گرفته است.

دا ارزښت پدې اصل ولاړ دی چې قضائيه ځواک بايد د دولت د مقننه او اجرائيه ځواک پر اقداماتو خپلواک او آزاد کنترول ولري.

این اهمیت بر مبنای این اصل اساسی که قوه قضائیه باید کنترول مستقل و آزاد را بالای اقدامات شعبات مقننه و اجرائیه دولت داشته باشد، استوار است.

(ج). قضايي مرور

د يوه خپلواک قضائيه ځواک اصل د يوه نوي او مخ پر ودې جمهوريت لپاره چې د لسيزو جنګ ځګړو وروسته جوړ شوی، مهم دی.

(ج). مرور قضائی

اصل یک قوه قضائیه مستقل خصوصاً برای یک جمهوری جوان و درحال انکشاف که پس از دهه ها آشفتگی ایجاد شده است، مهم می باشد.

د يوه جمهوريت په بڼه د افغانستان بقاء په اساسي قانون کې د اساسي حقوقو د دفاع لپاره د دولت د درې ګونو ځواکونو له وړتيا سره تړلې ده.

بقای افغانستان بعنوان یک جمهوری به توانایی هر سه شعبه دولت جهت دفاع از حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بستگی خواهد داشت.

پارلمان قوانین تصویبوي. ولسمشر د کورنیو چارو وزارت، نورو وزارتونو، لوي څارنوالۍ له لارې قوانین تطبیقوي.

پارلمان قوانین را تصویب می کند. رئیس جمهور، از طریق وزارت داخله، دیگر وزارتخانه ها، و دفتر لوی سارنوال، قوانین را تطبیق می کند.

د دغه اساسي حقوقو په اړه د قضائیه څواك ونډه څه ده؟

نقش شعبه قضائی در ارتباط با این حقوق اساسی چیست؟

په بله وینا د دغه حقوقو د خوندیتوب د تضمین وروستنی مسئولیت د چا په غاړه دی؟

به عبارت دیگر، وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین حفاظت از این حقوق بر دوش چه کسی است؟

د بحث لپاره فرضی سناریو

راځئ چې دوه فرضی قضیې تر بررسی لاندې ونیسو.

سناریوهای فرضی برای بحث

بیایید دو سناریوی فرضی را مورد بررسی قرار دهیم:

لمړۍ سناریو:

- راځئ فرض کړو چې پارلمان یو قانون تصویبوي او ولسمشر هغه توشیح کوي چې د هغه په بنسټ د پارلمان یا د ولسمشرۍ د ماڼۍ مخې ته د پنځوسو تنو څخه د زیاتو کسانو راغونډېدل د دولت د یوه عمل په وړاندې د اعتراض لپاره، غیر قانوني اعتراض ګڼل کېږي او جرم ګڼل کېږي.
    - o آیا ددې قانون په باره کې کومه ستونزه شته؟ (۳٦ ماده)
    - o آیا یو علاقمند ښاري کولای شي له دغه قانون سره په یوه اعتراض کې د ګډون نه مخکې چلینج وکړي؟
    - o که ستره محکمه دغه قضیه وڅېړي او پرېکړه وکړي چې دغه قانون د اساسي قانون سره په ټکر کې دی ځکه د سوله ایزو غونډو او اعتراضونو حق چې د ۳٦

سناریوی اول:

- بیایید فرض کنیم که پارلمان یک قانونی را تصویب مینماید و رئیس جمهور آنرا توشیح میدارد که به اساس آن، گردهمایی بیش از ۵۰ نفر در عین زمان در مقابل پارلمان یا قصر ریاست جمهوری جهت اعتراض به یک عمل انجام شدۀ دولت، اعتراض غیرقانونی پنداشته شده و جرم محسوب میگردد.
    - o آیا کدام مشکلی در مورد چنین قانونی وجود دارد؟ (ماده ۳٦)
    - o آیا یک شهروند علاقه مند می تواند این قانون را قبل از شرکت در یک اعتراض مورد چالش قرار دهد؟
    - o اگر ستره محکمه در نهایت، این قضیه را مورد بازبینی قرار دهد و تصمیم بگیرد که این قانون مغایر با قانون اساسی است زیرا حق اجتماعات مسالمت آمیز و اعتراض، که برطبق ماده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مادې په بنسټ يو اساسي حق دی، نقض کیږي.

۳۶ است یک حق اساسی است ، نقض میگردد.

o ستره محکمه پدې اړه کوم صلاحیت لري؟

o ستره محکمه در این مورد از چه صلاحیت برخوردار است؟

o آیا ستره محکمه کولای شي دغه قانون باطل یا غیر قابل الاجراء اعلان کړي (کنټرول او توازن) که یوازې مسئله د ۵۱ مادې سره سم ښاري ته د تاوان په ورکړې حل او فصل کوي؟

o آیا ستره محکمه می تواند این قانون را باطل و غیرقابل اجرا اعلان کند (کنترول و تعادل) یا صرف مسئله را با دادن جبران خساره به یک شهروند برطبق ماده ۵۱ حل و فصل نماید؟

- آیا پارلمان یا ولسمشر د سترې محکمې پریکړه مني؟
- پارلمان او ولسمشر ته کومې لارې شته؟
- آیا اوضاع به متفاوته نه وي چې د ولسمشرۍ د مانۍ څخه بهر د ۵۰ تنو څخه د زیاتو خلکو د یوې مظاهرې جوړوونکي ونیول شي، او د تیت کېدو د امر د نه منلو له کبله د پولیسو لخوا په جرم متهم کړل شي؟

- آیا پارلمان و رئیس جمهور تصمیم ستره محکمه را خواهند پذیرفت؟
- پارلمان و رئیس جمهور چه انتخاب هایی خواهند داشت؟
- آیا اوضاع متفاوت نخواهد بود اگر یک سازمان دهنده مظاهره درخارج از قصر ریاست جمهوری دستگیر شود و در یک گردهمایی بیش از ۵۰ نفر، به خاطر سرکشی ازامر **پراگنده شدن** ازسوی پولیس متهم بجرم گردد؟

مباحثه:

دغه پوښتنې ستونزمنې دي، ځکه اساسي قانون په صراحت سره ندي بیان کړي چې آیا ستره محکمه صلاحیت لري چې هغه قانون چې په سمه توګه تصویب شویدي، پدې بنسټ چې د اساسي قانون سره په ټکر کې دیې، باطل کړي.

لکه څرنګه چې پوهیږو تر ټولو نږدې حکم ۱۲۱ ماده ده چې بیانوي ((د قوانینو، تقنیني فرمانونو، بین الدول معاهداتو او نړیوالو میثاقونو د سمون څیړنه د اساسي قانون سره او د حکومت یا محکمو په غوښتنه د هغوی تفسیر د احکام د قوانینو سره سم

مباحثه:

این سوالات مشکل اند، زیرا قانون اساسی به صراحت بیان نکرده است که آیا ستره محکمه صلاحیت دارد تا قانونی را که به طور درست تصویب شده است، برمبنای این که مغایر با احکام قانون اساسی است باطل کند.

طوریکه می دانیم نزدیک ترین حکم، ماده ۱۲۱ است، که ، بیان می کند " بررسی مطابقت قوانین، فرامین تقنینی، معاهدات بین الدول و میثاق های بین المللی با قانون اساسی و تفسیر آنها براساس تقاضای حکومت و یا محاکم، مطابق به احکام

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سترې محکمې صلاحیت دی)).

د ((د محکمو په غوښتنه)) څه معني لري؟

آیا په هغه فرضي سناریو کې چې پرې بحث وشو، د اساسي قانون سره د تصویب شوي قانون مغایرت کېدای شي د ۱۲۱ مادې په اساس د محکمو لخوا سترې محکمې ته د غوښتنې موضوع شي؟

که ټول موافق شو چې په فرضي سناریو کې د نظر وړ قانون، په څرګنده د اساسي قانون ۳۶ ماده نقضوي، پدې حالت کې که ستره محکمه ونشي کولای د خپل حکم په صادرولو سره د دغه شان قانون د تطبیق مخه ونیسي، آیا ستره محکمه کولای شي د اساسي قانون سره د مغایرو قوانینو د مخنیوي په اړه پر مقننه څواک اغېزناک کنټرول ولري؟

په بله وینا، آیا محکمه کولای شي مخکینو عطف وړ دوه ډوله زیانونو د کموالي حکم وکړي- (د مخکینیو زیانونو جبران) او په راتلونکي پورې اړوند (په راتلونکي کې د حق د عملي کولو صلاحیت) ؟

پدې سناریو کې آیا هغه شخص چې یوه مظاهره یې جوړه کړېده کولای شي محکمې ته لاړ شي او د راتلونکي لپاره د حکم غوښتنه وکړه، تر څو اجازه ورکړل شي چې د بحث شوي قانون د شتون سره سره مظاهره وشي، یا داچې مظاهره کوونکي خلک ونیول شي او د بحث وړ قانون د جنایي قضایاوو د یوې برخې په توګه له ننګونې سره مخ کړي؟

راځئ دغه پوښتنه په څو برخو ووېشو:

- آیا یو څوک کولای شي د دولت په وړاندې

قانون از صلاحیت ستره محکمه میباشد ˝.

عبارت ˝به تقاضای محاکم˝ به چه معنی است؟

آیا در سناریو فرضی که روی آن بحث صورت گرفت، مغایرت قانون تصویب شده با قانون اساسی، میتواند موضوع درخواست به ستره محکمه از طرف محاکم، براساس ماده ۱۲۱ قرار گیرد؟

اگر همه ما موافقت داشته باشیم که قانون مورد نظر در سناریوفرضی، واضحاً ماده ۳۶ قانون اساسی را نقض می کند، دراین حالت اگر ستره محکمه نتواند با اصدار حکم خویش مانع تطبیق این قانون گردد، آیا ستره محکمه می تواند ازداشتن کنترول مؤثر در مورد ممانعت قوه مقننه از اتخاذ قوانین مغایر باقانون اساسی مستفید باشد؟

به عبارت دیگر، آیا محکمه می تواند به دو نوع کاهش ضررقابل عطف به ماسبق حکم نماید – (جبران خساره بسبب خسارات قبلی) و مرتبط به آینده (صلاحیت اعمال حق در آینده)؟

در این سناریو، آیا شخصی که سازماندهنده یک مظاهره است می تواند به محکمه رفته و خواستار حکمی برای آینده گردد، تا اجازه داده شود که مظاهره ای علی رغم موجودیت قانون بحث شده، انجام گیرد، یا اینکه مردم مظاهره کننده، دستگیر شوند، و قانون مورد بحث را بعنوان بخشی از قضایای جنایی خود به چالش کشند؟

بیایید این سوال را به چند بخش تقسیم کنیم:

- آیا یک شخص می تواند یک دعوی را علیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوي پیل کړي؟

دولت آغاز نماید؟

- ۱۲۰ ماده په خپله یوه برخه کې بیانوي چې ستره محکمه باید د هغه دعواګانو په اړه چې دولت پکې مدعي علیه دی، غور وکړي.

- ماده ۱۲۰ در بخشی از خود بیان می دارد که ستره محکمه باید به دعاوی که دولت در آنها مدعی علیه است، رسیدگی نماید.

- آیا ۱۲۰ ماده د یوه شخص لپاره پر دولت د دعوي د اقامې لپاره کافي ده؟

- آیا ماده ۱۲۰ جهت اعطای حق اقامه دعوی علیه حکومت به یک شخص کافی است؟

- پدې سناریو کې هغه شخص چې د مظاهرې مشري کوي، د چا په وړاندې به دعوي وکړي؟

- در این سناریو، شخصی که مظاهره را سازماندهی کرده است علیه چه کسی اقامه دعوی خواهد کرد؟

- که ستره محکمه هغه قانون د اساسي قانون سره مغایر او غیر قابل الاجراء اعلان کړي، آیا دولت د هغه متابعت ته اړ دی.

- اگر ستره محکمه آن قانون را مغایر با قانون اساسی و غیرقابل تطبیق اعلان نماید، آیا دولت مجبور به متابعت از آن خواهد بود؟

- ۷۵ ماده ۱ پره ګراف بیانوي چې دولت مکلف دی چې د اساسي قانون، نورو قوانینو حکمونه او د محکمو وروستنۍ پرېکړې پلې کړي.

- ماده ۷۵، پاراگراف ۱، بیان می دارد که دولت مکلف است که احکام قانون اساسی، دیگر قوانین، و تصمیم نهایی محاکم را تعمیل نماید.

- آیا دغه ماده مطرح شوې پوښتنې ته ځواب ورکوي؟

- آیا این ماده به سوال مطرح شده پاسخ می دهد؟

آیا نتیجه به توپیر ولري که چېرې د یوه موضوعه قانون په ځاي د مظاهرې ممانعت ، د کورنیو چارو وزارت لخوا د رامنځته شوې یوې مقررې څخه سرچینه اخیستې وي؟

آیا نتیجه متفاوت خواهد بود اگر به جای یک قانون موضوعه، ممانعت علیه مظاهره از یک مقرره ایجاد شده از سوی وزارت داخله منشاء گرفته باشد ؟

- د ۷٦ مادې په بنسټ دولت کولای شي د کړنلارې د اساسي کرښو د پلي کولو لپاره مقررې پدې شرط تصویب کړي چې د هېڅ یوه تصویب شوي قانون له متن یا روحیې سره مغایر نه وي.

- برطبق ماده ۷٦، دولت می تواند مقرره هایی را بمنظور اجرای خطوط اساسی خط مشی، بشرطی تصویب نماید که مغایر با متن یا روحیه هیچ یک از قوانین تصویب شده نباشد.

- آیا دا پدې معني نده چې همدارنګه دغه شان

- آیا این بدان معنی نیست که همچنان چنین

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقررې نشي کېداي چې د اساسي قانون مغايرې وي؟

مقـرره هـا نميتواننـد مغـاير بـا قـانون اساسـی باشند؟

- د مظاهرې جوړوونکی د چا په وړاندې دعوي کوي؟

- سازماندهنده مظاهره برعليـه چـه کسـی اقامـه دعوی خواهد کرد؟

- آيا ستره محکمه د ۱۲۱ مادې سره سم صلاحيت لري چې اعلان کړي چې دغه مقرره د اساسي قانون سره مغايره ده، سره لدې چې ۱۲۱ مادې مقررو ته اشاره نده کړې.

- آيا ستره محکمه بر طبق ماده ۱۲۱ صـلاحيت دارد اعلان نمايد که اين مقرره مغاير با قانون اساسی است علی رغـم اينکـه مـاده ۱۲۱ بـه مقرره ها اشاره نکرده است؟

مختلف کنوانسيونونه او ميثاقونه چې مو لنډه کتنه پرې وکړه، دغه اساسي اصل تاييدوي چې يو حق د هغه د نقض له کبله د زيان د جبران څخه پرته غير واقعي حق دی يا داسې يو حق دی چې کم ارزښت لري.

کنوانسيونها و ميثاقهـايی متعـددی کـه مـا بـه آنهـا نظرانداختيم، اين اصل اساسی را تأييد ميدارند که يک حق بدون جبران خساره به خـاطر نقـض آن، حق غيرواقعی بوده و يا حقيست کـه دارای ارزش کم ميباشد.

آيا يو څوک تصور کولاي شي چې د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت کېداي شي د زيان د يوه مناسب جبران باعث شي؟

آيـا کسـی ميتوانـد تصـور کنـد کـه شـکايت بـه کميسيون مستقل حقوق بشر، می تواند باعث يک جبران خساره مناسب گردد؟

<u>دوهمه سناريو:</u>

راځئ فرض کړو چې د دولتي سرچينو د کمښت له کبله د بېوزله متهمينو لپاره دولت نشي کولاي چې په محکمه کې د هغوي د استازيتوب لپاره مدافع وکيل چمتو کړي، او دوي د محکمې لخوا محکومېږي او محبس ته لېږل کېږي.

<u>سناريوی دوم:</u>

بياييد تصور کنيم به خـاطر کمبـود منـابع دولتـی، برای متهمين بی بضـاعت، دولـت نميتوانـد وکيـل مدافع جهت نمايندگی از ايشان در محکمه فراهم نمايد، و آنها توسط محکمه محکوم گرديده و به محبس فرستاده می شوند.

- ستونزه څه ده (۳۱ ماده)؟
- محکوم شخص څه کولاي شي (د بشر د حقوقو خپلواک کميسيون ته شکايت؛ د استيناف غوښتنه)؟
- راځئ فـرض کـړو چې يـاده شـوې قضـيه بلآخره د سترې محکمې په فيصـله پـاي تـه رسيږي او ستره محکمه پرېکړه کـوي چې

- مشکل در اينجا چيست (ماده ۳۱)؟
- شخص محکوم چه ميتواند بکند (شکايت بـه کميسـيون مسـتقل حقـوق بشـر؛ درخواست استيناف)؟
- بياييـد تصـور کنـيم کـه قضـيه مـذکور سـرانـجام بـه فيصـله ستره محکمـه خاتمه مـی يابـد و سـتره محکمـه تصـميم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حکم باید لغو شي، ځکه متهم د مدافع وکیل د درلودلو په برخه کې د مدافع وکیل د درلودلو له اساسي حق څخه محروم کړل شویدی.

- آیا د سترې محکمې پرېکړه د محبس دننه اشخاصو په اړه هم پلې کېږي یا یوازې د هغه متهم په اړه تطبیقیږي چې تمیز طلب وي؟
- آیا دلته د قضایي سلوک تیوري شته؟
- آیا دغه محکمه کولای شي عدلیه وزارت ته امر وکړي چې په راتلونکي کې د متهمینو لپاره مدافع وکیل پیدا کړي.
- ولې؟ ولې نه؟

میگیرد که حکم باید لغو گردد، زیرا متهم از حق اساسی خود جهت برخورداری از وکیل، محروم گردیده است.

- آیا تصمیم ستره محکمه در مورد دیگر اشخاص داخل محبس نیز تطبیق میگردد یا صرف در مورد متهمی تطبیق میگردد که تمیز طلب گردیده است؟
- آیا در اینجا تیوری رویه قضایی وجود دارد؟
- آیا این محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که در آینده برای متهمین وکیل مدافع فراهم نماید؟
- چرا؟ چرا نه؟

مباحثه:

آیا ستره محکمه کولای شي اجرائیه څواک ته امر وکړي چې یو محبوس آزاد کړي، ځکه د هغه محکومیت غیر قانوني دی؟

که نه، آیا ستره محکمه کولای شي محکومیت لغو کړي او قضیه د یوې نوې محاکمې لپاره ابتدائیه محکمې ته وراندې کړي؟

او پدې حالت کې آیا ابتدائیه محکمه کولای شي د محاکمې څخه مخکې د توقیف د پوښتنې په اړه څېړنه وکړي؟

او په بل مورد کې هغه محبوسین چې د یوه محکوم شخص په موقف کې استیناف غوښتونکي شویدي، حالت به یې څرنګه وي؟

آیا ستره محکمه کولای شي داسې پرېکړه وکړي

مباحثه:

آیا ستره محکمه می تواند به قوه اجرائیه دستور دهد که یک محبوس را آزاد کند، زیرا محکومیت وی غیرقانونی بوده است؟

اگر نه، آیا ستره محکمه می تواند محکومیت را لغو نموده و قضیه را به محکمه ابتدائیه برای یک محاکمه جدید محول نماید؟

و در این حالت، آیا محکمه ابتدائیه می تواند سوال توقیف قبل از محاکمه را مورد بررسی قرار دهد؟

در مورد دیگر محبوسینی که دقیقاً در موقف شخص محکوم استیناف طلب قرار دارند، حالت چه گونه خواهد بود؟

آیا ستره محکمه می تواند تصمیمی را اتخاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د ټولو هغه محبوسینو په اړه د تطبیق وړ وي چې په ورته شرایطو کې دي، یا داچې هر محبوس شخص باید په جلا توګه دعوي اقامه کړي؟

کومه لاره منطقي ده؟

د دغه نوې سناریو په اړه کوم نوي مسائل مطرح شویدي، چې په لومړۍ سناریو کې ندي وړاندې شوي؟

آیا ستره محکمه کولاي شي عدلیې وزارت ته امر وکړي چې د مدافع وکیلانو لپاره پیسې ورکړي؟

که نه، ستره محکمه د اساسي قانون د پیروۍ او د بېوزلو متهمینو لپاره د مدافع وکیلانو د موندلو لپاره دولت او عدلیې وزارت د اړ ایستلو په برخه کې کوم کار کولاي شي؟

د دغه سناریو موخه ددې ټکي القا ده چې په اساسي قانون کې د مطرح شویو اساسي حقوقو د احقاق وروستنی مسئولیت د قضائیه ځواک په غاړه دی.

نماید که قابل تطبیق در مورد تمام محبوسینی که در شرایط مشابه قرار دارند، گردد یا اینکه هر شخص محبوس باید جداگانه اقامه دعوی کند؟

کدام یک از آن شیوه ها منطقی تر میباشد؟

کدام مسائل جدید دیگری در این سناریو مطرح شده اند، که در سناریوی اول ارائه نه گردیده بودند؟

آیا ستره محکمه می تواند به وزارت عدلیه دستور دهد که برای وکلای مدافع پول پرداخت نماید؟

اگر نه، ستره محکمه چه کار موثری را می تواند جهت مجبور ساختن وزارت عدلیه و دولت برای پیروی از قانون اساسی و فراهم آوری وکلای مدافع برای متهمین فقیرانجام دهد؟

هدف این سناریوها القای این امر است که وظیفه و مسئولیت نهایی برای تضمین احقاق حقوق اساسی مطرح شده در قانون اساسی بر دوش قوه قضائیه می باشد.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library